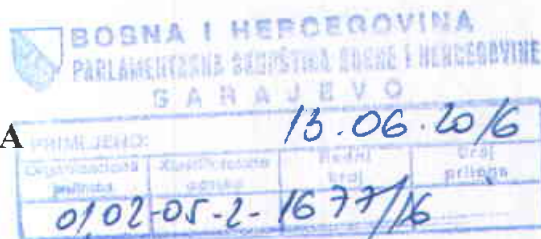

Број: 17-14-1-2443-2/16
Сарајево, 13. јуни 2016. године

ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00 и 32/13), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању програма активности прекограничне сарадње Босна и Херцеговина-Црна Гора за 2014. годину између Босне и Херцеговине и Европске уније, коју представља Европска комисија. Споразум је потписан 05. октобра 2015. године у Бриселу, 21. децембра 2015. године у Сарајеву и 28. децембра 2015. године у Подгорици, а потписао га је, у име Босне и Херцеговине, г. Един Дилберовић, директор Дирекције за европске интеграције Савјета министара БиХ.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који заступницима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

[Signature]
Борис Буха

Službeni i sjednici
05.06.2016.

MFA-BA-MPP
Broj: 08/1-32-05-2-2596/16
Datum: 01.06.2016.godine

PREDSJEDNIŠTVO
BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

09-06-2016	
14-1	2443-1

PREDSJEDNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

SARAJEVO

Predmet: Prijedlog odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija, dostavlja se

U prilogu akta dostavljamo prijedlog odluke o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija, potpisan 21.decembra 2015.godine u Sarajevu, 05. oktobra 2015.godine u Briselu i 28. decembra 2015.godine u Podgorici, na engleskom jeziku.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je na svojoj 57. sjednici, održanoj 23.05.2016. godine utvrdilo prijedlog odluke o ratifikaciji predmetnog Sporazuma, čiji zaključak dostavljamo u prilogu akta.

Molimo Predsjedništvo Bosne i Hercegovine da donese odluku o ratifikaciji Sporazuma o finansiranju programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014.godinu između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, koju predstavlja Evropska komisija.

S poštovanjem,

MINISTAR

Igor Ćrnadak

SPORAZUM O FINANSIRANJU

POSEBNI USLOVI

Europska komisija, u daljnjem tekstu „Komisija“ ili „ugovorna strana“, koja djeluje u ime Europske unije, u daljnjem tekstu „Unija“,

jedna ugovorna strana, i

Bosna i Hercegovina koju predstavlja Direkcija za europske integracije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlada Crne Gore koju predstavlja Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, u daljnjem tekstu zajednički „korisnici IPA II programa“, ili zasebno „korisnik IPA II programa“ ili „ugovorna strana“,

druga ugovorna strana,

a zajednički u daljnjem tekstu „ugovorne strane“

SPORAZUMJELE SU SE KAKO SLIJEDI:

Član 1. – Program aktivnosti

- (1) Unija pristaje da finansira, a korisnik IPA II programa prihvća finansiranje sljedećeg Programa aktivnosti opisanog u Dodatku I:

Program aktivnosti prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014. godinu

Broj globalne obaveze (CRIS): 2014/37-658

Ovaj program aktivnosti se finansira sredstvima iz budžeta Unije na temelju sljedećeg osnovnog dokumenta: Instrument pretprijetupne pomoći (IPA II)¹.

- (2) Ukupni procijenjeni troškovi ovog programa aktivnosti iznose 988.235,30 eura, a najveći mogući doprinos Unije ovom programu aktivnosti definiran je u iznosu od 840.000 eura.

Od korisnika IPA II programa ne očekuje se nikakav finansijski doprinos.

Član 2. – Razdoblje izvršenja i razdoblje operativne provedbe

- (1) Razdoblje izvršenja ovog sporazuma o finansiranju definirano u članu 1 (1) Dodatka II je 12 godina od stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju.
- (3) Operativna provedba ovog sporazuma o finansiranju definirana u članu 1 (2) Dodatka II je 6 godina od stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju.

¹Uredba (EU) br. 231/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.3.2014. godine kojom se uspostavlja Instrument pretprijetupne pomoći (IPA II), OJ L 77, 15.3.2014., str. 11.

Član 3. – Adrese i obavijesti

Sve obavijesti koje se odnose na provedbu ovog sporazuma o finansiranju su u pismenoj formi i izričito se pozivaju na ovaj program aktivnosti kako je definirano u članu 1 (1) i šalju se na sljedeće adrese:

a) Za Komisiju

Generalna direkcija za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR)
Direkcija D
Rue de la Loi 15
B-1049 Brisel, Belgija
Telefon:
32 (0)229-57198
E-mail: NEAR-D4@ec.europa.eu

b) Za korisnika IPA II programa

Za Bosnu i Hercegovinu:
Direkcija za europske integracije Vijeća ministara
Trg Bosne i Hercegovine 3/XVIII
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
E-mail: kabinet.dei@dei.gov.ba

Za Crnu Goru:
Veleposlanik Aleksandar Andrija Pejović
Državni sekretar za europske integracije i Državni IPA kordinator
Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
Stanka Dragojevića 2, 81000, Podgorica, Crna Gora
Fax: +382 20 225 591
e-mail: aleksandar.pejovic@mfa.gov.me

Član 4. – Kontakt-osoba za OLAF

Kontakt-osoba korisnika IPA II programa s odgovarajućim ovlaštenjima za direktnu saradnju s Europskim uredom za borbu protiv prevara (OLAF), s ciljem olakšavanja operativnih aktivnosti OLAF-a je: Ministarstvo finansija i trezora BiH, e-mail: cfcu@mft.gov.ba i gđa Anja Pavličić, AFCOS kontakt-osoba/AFCOS službenica Ministarstva finansija Crne Gore (tel: +382 20 224-480).

Član 5. – Okvirni sporazumi

Program aktivnosti provodi se u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Bosne i Hercegovine o aranžmanima za provedbu finansijske podrške Unije Bosni i Hercegovini u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II) koji je stupio na snagu dana 24.08.2015. godine, te u skladu s odredbama Okvirnog sporazuma između Europske komisije i Crne Gore o aranžmanima za provedbu finansijske pomoći Unije Crnoj Gori u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II) koji je stupio na snagu dana 04.06.2015. godine (u daljnjem tekstu: „Okvirni sporazum/sporazumi“).

Ovaj sporazum o finansiranju dopunjuje odredbe gore spomenutog Okvirnog sporazuma. U slučaju suprotnosti između odredaba ovog sporazuma o finansiranju s jedne strane, i odredaba Okvirnog sporazuma s druge strane, prednost se daje odredbama Okvirnog sporazuma.

Član 6. – Dodaci

- (1) Ovaj sporazum o finansiranju se sastoji od:
 - a) ovih posebnih uslova;
 - b) Dodatka I: Program aktivnosti prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014. godinu (C(2014) 9351/10.12.2014. godine);
 - c) Dodatka I A: Program prekogranične saradnje 2014–2020. u okviru IPA II programa između Bosne i Hercegovine i Crne Gore;
 - d) Dodatka II: Opći uslovi;
 - e) Dodatka III: Model Godišnjeg izvještaja o provedbi Programa prekogranične saradnje u okviru programa IPA II pomoći u skladu s članom 80. Okvirnog sporazuma;
 - f) Dodatka III A: Model Godišnjeg izvještaja o provedbi IPA II pomoći u skladu s članom 58. Okvirnog sporazuma.
- (2) U slučaju suprotnosti između odredaba Dodataka, s jedne strane, i odredaba ovih posebnih uslova s druge strane, prednost se daje odredbama Posebnih uslova. U slučaju suprotnosti između odredaba Dodatka I s jedne strane i odredaba Dodatka II s druge strane, prednost se daje odredbama Dodatka II. U slučaju suprotnosti između odredaba Dodatka I s jedne strane i odredaba Dodatka I A s druge strane, prednost se daje odredbama Dodatka I A.

Član 7. – Stupanje na snagu

Ovaj sporazum stupa na snagu na dan kada ga potpiše posljednja strana, a najkasnije 31.12.2015. godine.

Sporazum o finansiranju je sastavljen u tri istovjetna primjerka na engleskom jeziku, od kojih je jedan predat Komisiji, a preostala dva korisnicima IPA II programa.

Za korisnike IPA II programa:

Za Komisiju:

/svojeručni potpis/

Za Bosnu i Hercegovinu:

G-din Edin Dilberović

Direktor

Direkcija za europske integracije

Vijeća ministara BiH

Gospodin Jean-Eric Paquet

Direktor

Europska komisija

DG NEAR/D

Rue de la Loi 12

B-1049 Brisel, Belgija

Sarajevo, dana:

21.12.2015.

Brisel, dana:

05/10/2015

Za Crnu Goru:

Veleposlanik Aleksandar Andrija Pejović

Državni IPA kordinator (NIPAC)

Ministarstvo vanjskih poslova i

europskih integracija

Podgorica, dana: 28.12.2015.

DODATAK I**Akcionni program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora za 2014. godinu****1 IDENTIFIKACIJA**

Korisnici	<i>Bosna i Hercegovina, Crna Gora</i>
CRIS/ABAC Reference obaveza	2014/37658
Doprinos Unije	0,84 miliona eura
Budžetske stavke	22.020401
Način upravljanja	Direktno upravljanje Europske komisije
Odgovorne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za europske integracije Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
Krajnji datum za zaključivanje Sporazuma o finansiranju sa zemljama korisnicama programa IPA II (tripartitni)	31.12.2015. godine
Krajnji datum za zaključivanje ugovora o nabavci i grantovima	3 godine nakon datuma zaključivanja Sporazuma o finansiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum), s iznimkom slučajeva navedenih u članu 189 (2) Finansijskog propisa
Krajnji datum za operativnu provedbu	6 godina nakon datuma zaključivanja Sporazuma o finansiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum)
Krajnji datum za provedbu Sporazuma o finansiranju (datum do kojeg program treba biti izvršen i zatvoren) nakon prihvaćanja računa	12 godina nakon datuma zaključivanja Sporazuma o finansiranju (nakon što posljednja ugovorna strana potpiše Sporazum)
Programska jedinica	Jedinica Bosna i Hercegovina (C1)
Jedinica za provedbu/Izaslanstvo EU-a	Izaslanstvo EU-a u Bosni i Hercegovini

2 OPIS PROGRAMA AKTIVNOSTI

2.1 PREGLED PROGRAMA SARADNJE 2014–2020. GODINE

Sljedeće 54 općine u Bosni i Hercegovini i 14 općina u Crnoj Gori su kvalificirane u okviru ovog programa:

Bosna i Hercegovina: Jablanica, Konjic, Trnovo, Trnovo RS, Pale, Pale Prača, Novo Goražde, Goražde, Čajniče, Foča Ustikolina, Kalinovik, Rudo, Višegrad, Rogatica, Foča, Gacko, Nevesinje, Mostar, Hadžići, Istočna Ilidža, Ilidža, Široki Brijeg, Ljubuški, Čapljina, Čitluk, Stolac, Berkovići, Bileća, Ljubinje, Neum, Ravno, Istočni Mostar, Trebinje, Prozor/Rama, Kupres, Kupres (RS), Tomislavgrad, Posušje, Grude, Livno, Sokolac, Istočno Novo Sarajevo, Sarajevo Novi Grad, Vogošća, Sarajevo Stari Grad, Sarajevo Istočni Stari Grad, Ilijaš, Vareš, Breza, Visoko, Kiseljak, Fojnica, Kreševo, Centar Sarajevo, Novo Sarajevo, Olovo.

Crna Gora: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Berane, Petnjica, Danilovgrad.

Analize stanja provedene prilikom pripreme ovog programa ukazale su na nekoliko ključnih izazova i prilika kojima se treba posvetiti i koje je potrebno podržati u okviru prekogranične saradnje:

Nedostatak prilika za zapošljavanje

Nedostatak prilika za zapošljavanje je jedna od najvećih prijetnji u programskom području. Utječe na životni standard većeg dijela stanovništva i ključni je uzrok migracijskih tokova. Kratkoročno unaprjeđenje ove situacije nije izgledno, a negativni utjecaj može čak biti i pogoršan, posebno kada su u pitanju ugrožene skupine i ruralno stanovništvo.

Bogati prirodni resursi ugroženi zagađenjem i prirodnim katastrofama

Iako je bogato prirodnim resursima, programsko područje se smatra i ugroženim i izloženim određenom broju rizika, od zagađenja do prirodnih katastrofa.

Turizam može doprinijeti ekonomskom razvoju

Aдекватna upotreba i promoviranje prirodnih resursa i kulturnog naslijeđa mogu doprinijeti otvaranju područja u smislu održivog turizma kao instrumenta za ekonomski rast.

Ključne preporuke definirane nakon privremenih ocjena i revizija programa prekogranične saradnje u razdoblju od 2007. do 2013. godine razmatrane su prilikom razvoja ovog programa. Prema tome, programi prekogranične saradnje za razdoblje od 2014. do 2020. godine orijentirani su na broj tematskih prioriteta, što pomaže u postizanju boljih rezultata i dovode do većeg utjecaja. Usto, provedba programa prekogranične saradnje je pojednostavljena, najprije zbog postojanja jedinstvenog ugovornog tijela i jedinstvenog finansijskog okvira za svaki program. Bliska saradnja između dviju zemalja tokom svakog koraka provedbe programa je ključna i trebat će biti osigurana i za ovaj program prekogranične saradnje, uz postojanje jednog Ugovornog tijela. Nadalje, iskustvo je pokazalo da potencijalni aplikanti trebaju podršku prilikom određivanja mogućih projektnih partnera s druge strane granice i u razvoju visokokvalitetnih ponuda. Nastavit će se s pružanjem ove vrste podrške.

2.2 OPIS I PROVEDBA AKTIVNOSTI

Aktivnost 1	Prekogranična saradnja	840 000 EUR
-------------	------------------------	-------------

(1) Opis aktivnosti, cilj, očekivani rezultati

Opis aktivnosti: Aktivnosti prekogranične saradnje u pograničnom regionu u domenu zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije; okoliš, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom; turizam i kulturno i prirodno naslijeđe.

Cilj: Socijalno-ekonomski razvoj i jačanje susjedskih odnosa u prekograničnom području kroz provedbu aktivnosti prekogranične saradnje s ciljem:

- (a) promoviranja zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne prekogranične inkluzije kroz, između ostalog: integriranje prekograničnih tržišta rada, uključujući prekograničnu mobilnost; zajedničke lokalne inicijative u smislu zapošljavanja; informiranje i savjetodavne usluge i zajedničke obuke; jednakost spolova; jednake prilike; integriranje zajednica imigranata i ugroženih skupina; ulaganja u javne službe za zapošljavanje i podrška javnim zdravstvenim i socijalnim servisima;
- (b) zaštite okoliša i promoviranja prilagodbi klimatskim promjenama i smanjenje negativnih utjecaja klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje, kroz, između ostalog: zajedničke aktivnosti s ciljem zaštite okoliša, promoviranje održive upotrebe prirodnih resursa, učinkovitost resursa, obnovljive izvore energije i pomak ka sigurnoj i održivoj ekonomiji koja dovodi do manje emisije; promoviranje ulaganja s ciljem rješavanja pitanja posebnih rizika, osiguravanje otpornosti na katastrofe i razvijanje sistema za upravljanje u slučaju katastrofa i spremnost u hitnim situacijama.
- (c) podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.

Gdje je to moguće, uzimaju se u obzir aktivnosti koje se odnose na gore spomenute ciljeve razvijene u Planu aktivnosti Jadransko-jonske makroregionalne strategije i Strategije EU-a za region Dunava, u kojoj učestvuju obje zemlje.

Očekivani rezultati:

Povezani s ciljem a):

- Unaprijeđena je konsultantska podrška i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području;
- Povećane su prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja.

Povezani s ciljem b):

- Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnom nivou u pogledu vodosnabdijevanja i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama;
- Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti s europskim standardima vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te sa standardima zaštite okoliša;
- Ojačan je kapacitet službi za sprječavanje i smanjenje negativnog utjecaja prirodnih katastrofa.

Povezani s ciljem c):

- Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan;
- Slika i privlačnost prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena.

Ovo su rezultati koji moraju biti ostvareni u toku čitavog programskog razdoblja, od 2014. do 2020. godine. Za više detalja, vidjeti dio 3.2 Programa.

(2) Pretpostavke i uslovi

Kao potreban uslov za učinkovito upravljanje Programom, korisnici obezbjeđuju prikladne i operativne urede i osoblje za Zajednički tehnički sekretarijat koji će biti uspostavljen u skladu sa zasebnom Odlukom o finansiranju i odgovarajući ured u drugoj zemlji, u slučaju uspostavljanja Zajedničkog tehničkog sekretarijata.

Neispunjavanje gore navedenih uslova može dovesti do povrata sredstava u okviru ovog programa i/ili realokacije za buduće programe.

(3) Ključni elementi aktivnosti

Grant – Poziv za dostavljanje ponuda 840 000 EUR

a) Ključni kriteriji za odabir:

Kvalificirane aktivnosti definirane su u dijelu 3.2 Dodatka 2. Programu. Između ostalog, obuhvaćaju obuke i izgradnju kapaciteta, razmjenu iskustava i najboljih praksi između zainteresiranih strana, razmjenu informacija, organiziranje promotivnih događaja i kampanje za promoviranje komuniciranja i publiciteta, organiziranje zajedničkih događaja, simpozija i radionica, nabavku opreme, male infrastrukturne radove, restauriranje i zaštitu historijskih i kulturnih znamenitosti. U kontekstu provedbe Programa, prednost može biti data aktivnostima vezanim za makroregionalne strategije u kojima učestvuju obje zemlje.

Korisnici su pravni subjekti koji su osnovani unutar korisnika programa IPA II koji učestvuje u Programu prekogranične saradnje.

Mogući korisnici mogu biti: lokalne vlasti, lokalne vlade i njihove institucije, udruženja općina, razvojne agencije, organizacije za podršku lokalnom poduzetništvu, ekonomski subjekti poput malih i srednjih poduzeća, turistička i kulturna udruženja, nevladine organizacije, javna i privatna tijela koja podržavaju radnu snagu, institucije za strukovno i tehničko obrazovanje, tijela i organizacije za zaštitu prirode, javna tijela odgovorna za upravljanje vodama, vatrogasne/hitne službe, škole, koledži, univerziteti i istraživački centri, uključujući institucije za strukovno i tehničko obrazovanje.

b) Ključni kriterij za odabir su finansijski i operativni kapaciteti aplikanta.

c) Ključni kriteriji za dodjelu su relevantnost, učinkovitost i izvodljivost, održivost i ekonomičnost aktivnosti.

d) Najveća stopa sufinansiranja sredstvima Unije u okviru ovog poziva je 85% kvalificiranih troškova aktivnosti.

e) Indikativni iznos poziva: 840 000 eura. Odgovorne strukture mogu odlučiti spojiti alokaciju za 2014. godinu s naknadnim budžetskim alokacijama.

f) Indikativni datum pokretanja poziva za dostavljanje ponuda: Drugi kvartal 2016. godine.

3 Budžet

	Sufinansiranje Unije*	Korisnik/korisnici granta za sufinansiranje*	Ukupni rashodi
Aktivnosti u okviru programa prekogranične saradnje	840 000	148 235,30	988 235,30
u %	85	15	100

* Doprinosi Unije obračunat je u vezi s kvalificiranim izdacima koji se temelje na ukupnim kvalificiranim izdacima uključujući privatne i javne izdatke. Stopa sufinansiranja Unije na nivou svakog tematskog prioriteta neće biti manja od 20% niti veća od 85% kvalificiranih izdataka. Sufinansiranje tematskih prioriteta obezbjeđuju korisnici grantova. Korisnici grantova moraju obezbijediti minimalno 15% sredstava za ukupne kvalificirane troškove projekta.

4 PROVEDBA

4.1 MODALITETI PROVEDBE I OPĆA PRAVILA NABAVKE I PROCEDURE DODJELJIVANJA GRANTOVA

DIREKTNO UPRAVLJANJE :

Dio ovog programa se provodi kroz direktno upravljanje od strane Komisije/Izaslanstava Unije u skladu s članom 58 (1)(a) Finansijskih propisa i odgovarajućih propisa Pravila primjene.

Nabavke se provode u skladu s odredbama dijela dva, naslov IV, poglavlje 3 Finansijskih propisa br. 966/2012 i dijela dva, naslov II, poglavlje 3 Pravila primjene.

Procedure dodjeljivanja grantova provode se u skladu s odredbama dijela dva, naslov IV, poglavlje 4 Finansijskih propisa br. 966/2012 i dijela dva, naslov II, poglavlje 4 Pravila primjene.

U skladu s Finansijskim propisima, dijelovi jedan i tri Finansijskih propisa primjenjuju se na vanjske aktivnosti osim ako je drugačije definirano u dijelu dva, naslov IV.

Komisija također može koristiti usluge i isporuke u skladu s Okvirnim ugovorima zaključenim na temelju dijela jedan Finansijskih propisa.

5 ARANŽMANI PRAĆENJA UČINKA

Kao dio okvira za praćenje učinka, Komisija prati i ocjenjuje napredak u ostvarivanju posebnih ciljeva definiranih u IPA II na temelju prethodno definiranih, jasnih, transparentnih i mjerljivih pokazatelja. Izvještaji o napredovanju spomenuti u članu 4. IPA II Propisa uzimaju se kao referentne tačke u ocjeni rezultata IPA II pomoći.

Komisija će prikupiti podatke o učinku (postupak, rezultate i indikatore) iz svih izvora koji će biti objedinjeni i analizirani u smislu praćenja napretka u odnosu na ciljeve i prekretnice definirane za svaku aktivnost u ovom programu, kao i Državni strateški dokument.

Državni koordinatori za IPA II (NIPAC) će prikupiti podatke o izvršenju aktivnosti i programa (postupak, rezultati i indikatori) i koordinirati upravljanje i definiranje pokazatelja koji se prikupljaju iz državnih izvora.

Cjelokupni napredak će biti praćen na sljedeće načine: a) Sistem nadzora orijentiran na rezultate (ROM); b) vlastito praćenje korisnika IPA II; c) samonadzor koji vrše Izaslanstva EU-a; d) zajednički nadzor Generalne direkcije za proširenje i korisnika programa IPA II pomoću kojeg će IPA II Odbor za nadzor redovno pratiti usklađenost, koherentnost, učinkovitost i koordiniranje prilikom provedbe finansijske pomoći.

DODATAK II – OPĆI USLOVI

DODATAK II	OPĆI USLOVI	1
Prvi dio:	Opće odredbe	3
Član 1.	Razdoblje izvršenja, razdoblje operativne provedbe i rok za ugovaranje	3
Član 2.	Korisnici IPA II programa i njihove zajedničke dužnosti	3
Član 3.	Izvještavanje	4
Član 4.	Vidljivost i komuniciranje	5
Član 5.	Prava intelektualnog vlasništva	5
Član 6.	Kvalificiranost troškova	5
Drugi dio:	Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje korisnika IPA II programa	5
Član 7.	Opći principi	5
Član 8.	Procedura nabavke i dodjele granta	6
Član 9.	<i>Ex-ante</i> kontrole procedura dodjele granta i nabavke i <i>ex-post</i> kontrole ugovora i grantova koje provodi Komisija	8
Član 10.	Bankovni računi, računovodstveni sistemi i priznati troškovi	9
Član 11.	Odredbe o plaćanju koje je Komisija izvršila korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo	10
Član 12.	Prekid plaćanja	11
Član 13.	Povrat sredstava	12
Treći dio:	Konačne odredbe	14
Član 14.	Konsultacije između korisnika IPA II programa i Komisije	14
Član 15.	Amandmani na ovaj sporazum o finansiranju	14
Član 16.	Suspendiranje ovog sporazuma o finansiranju	14
Član 17.	Raskid ovog sporazuma o finansiranju	15
Član 18.	Aranžmani za rješavanje sporova	16

Prvi dio: Opće odredbe

Član 1. – Razdoblje izvršenja, razdoblje operativne provedbe i rok za ugovaranje

- (1) Razdoblje izvršenja je razdoblje tokom kojeg se Sporazum o finansiranju provodi i uključuje razdoblje operativne provedbe kao i završnu fazu. Trajanje razdoblja provedbe je definirano u članu 2 (1) Posebnih uslova i započinje sa stupanjem na snagu ovog sporazuma o finansiranju.
- (2) Razdoblje operativne provedbe je razdoblje u kojem se provode i završavaju sve operativne aktivnosti obuhvaćene ugovorima o nabavci i grantu u okviru Programa aktivnosti. Trajanje ovog razdoblja definirano je u članu 2 (2) Posebnih uslova i započinje sa stupanjem na snagu ovog sporazuma o finansiranju.
- (3) Ugovorno tijelo poštuje razdoblja izvršenja i operativne provedbe prilikom zaključivanja i provedbe ugovora o nabavci i grantu u okviru ovog sporazuma o finansiranju.
- (4) Troškovi povezani s aktivnostima u okviru ovog programa aktivnosti kvalificirani su za finansiranje sredstvima EU-a samo ako su nastali tokom razdoblja operativne provedbe.
- (5) Ugovori o nabavci i grantu zaključuju se najkasnije tri godine od stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju, osim u slučaju:
 - (a) već zaključenih amandmana na ugovore;
 - (b) pojedinačnih ugovora o nabavci koji trebaju biti zaključeni nakon prijevremenog raskida postojećih ugovora o nabavci;
 - (c) ugovora koji se odnose na reviziju i procjenu koji mogu biti potpisani nakon operativne provedbe;
 - (d) promjene subjekta koji je zadužen za obavljanje povjerenih zadataka.
- (6) Ugovor o nabavci ili grantu koji nije rezultirao nikakvim plaćanjem u razdoblju od dvije godine od potpisivanja automatski se raskida, a sredstva za njegovo finansiranje se oslobađaju.

Član 2. – Korisnici IPA II programa i njihove zajedničke dužnosti

- (1) Kao što je definirano u članu 76 (3) odnosnih Okvirnih sporazuma, korisnici IPA II programa sarađuju, a naročito zajednički obavljaju sljedeće funkcije i preuzimaju sljedeće odgovornosti:
 - (a) pripremaju programe prekogranične saradnje u skladu s članom 68. odnosnih Okvirnih sporazuma ili njihovu reviziju;
 - (b) osiguravaju učestvovanje na sastancima Zajedničkog nadzornog odbora (JMC) i drugim bilateralnim sastancima;
 - (c) nominiraju svoje predstavnike u JMC-u;
 - (d) uspostavljaju Zajednički tehnički sekretarijat (JTS) i osiguravaju njegovu adekvatnu popunjenost;
 - (e) pripremaju i provode strateške odluke JMC-a;

- (f) daju podršku radu JMC-a, osiguravaju podatke potrebne za obavljanje njegovih zadataka, naročito podatke koji se odnose na napredovanje operativnog programa u smislu posebnih ciljeva po tematskim prioritetima, kao što je to definirano u programu prekogranične saradnje;
- (g) uspostavljaju sistem za prikupljanje pouzdanih informacija o provedbi programa prekogranične saradnje;
- (h) pripremaju godišnje i konačne izvještaje o provedbi, kako je navedeno u članu 80. odnosnih Okvirnih sporazuma u skladu s članom 3.;
- (i) pripremaju i provode koherentan plan vezan za komuniciranje i vidljivost;
- (j) pripremaju godišnji plan rada Zajedničkog tehničkog sekretarijata koji odobrava JMC.

Član 3. – Izvještavanje

- (1) Za potrebe izvještavanja definirane u članu 80 (1) odnosnih Okvirnih sporazuma operativne strukture koriste predloške definirane u Dodatku III ovog sporazuma o finansiranju.
- (2) Za potrebe općih uslova izvještavanja Komisiji definiranih u članu 58. Okvirnog sporazuma i posebnih uslova izvještavanja u okviru indirektnog upravljanja definiranih u članu 59 (1) odnosnih Okvirnih sporazuma o godišnjem izvještaju o provedbi pomoći u okviru IPA II programa, NPAC-ovi koriste predložak definiran u Dodatku III A ovom sporazumu o finansiranju.
- (3) Za potrebe određenih uslova izvještavanja u okviru indirektnog upravljanja definiranih pod tačkom (a) člana 59 (2) Okvirnog sporazuma o godišnjim finansijskim izvještajima ili izvodima, NAO u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, koristi predloške definirane u Dodatku IV ovom sporazumu o finansiranju.
- (4) Za potrebe člana 59 (4) Okvirnog sporazuma, NIPAC u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, podnosi konačni izvještaj o provedbi IPA II pomoći u okviru ovog programa aktivnosti Komisiji, najkasnije četiri mjeseca nakon posljednje isplate izvođačima ili korisnicima granta.
- (5) Za potrebe člana 59 (6) Okvirnog sporazuma, NAO u korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, do 15. januara naredne fiskalne godine dostavlja, u elektronskoj formi, kopiju podataka koji se vode u računovodstvenom sistemu u skladu s članom 10 (5). Ovo treba biti popraćeno potpisanim nerevidiranim sažetom

Finansijskim izvještajem u skladu s tačkom (c) Dodatka IV.

Član 4. – Vidljivost i komuniciranje

- (1) Kao što je definirano u odredbama članova 24 (1), 76 (3)(k) i 78 (8)(f) odnosnih Sporazuma o finansiranju, korisnici IPA II programa pripremaju koherentni plan vidljivosti i aktivnosti komuniciranja koji se dostavlja Komisiji na saglasnost u razdoblju od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju.
- (2) Ove aktivnosti komuniciranja i vidljivosti u skladu su s Priručnikom za komunikacije i vidljivost za vanjske aktivnosti EU-a koji je definirala i objavila Komisija, a koji je na snazi u vrijeme obavljanja aktivnosti.

Član 5. – Prava intelektualnog vlasništva

- (1) Ugovori finansirani u okviru ovog sporazuma o finansiranju obezbjeđuju da korisnici IPA II programa ostvare sva prava intelektualnog vlasništva u pogledu informacionih tehnologija, studija, nacрта, planova, materijala za objavljivanje i svih drugih materijala pripremljenih za potrebe planiranja, provedbe, nadzora i procjene.
- (2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo garantira da Komisija ili bilo ko koga Komisija ovlasti, kao i drugi korisnik IPA II programa imaju pristup i pravo koristiti takav materijal. Komisija će koristiti takve materijale samo za svoje vlastite potrebe.

Član 6. – Kvalificiranost troškova

- (1) Sljedeći izdaci nisu kvalificirani za finansiranje u okviru ovog sporazuma o finansiranju:
 - (a) dugovi i troškovi finansiranja duga (kamata),
 - (b) rezerve za gubitke ili potencijalne buduće obaveze,
 - (c) troškovi koje prijavi korisnik (korisnici) i koji se finansiraju iz druge aktivnosti ili programa rada koji se finansira bespovratnim sredstvima Unije,
 - (d) gubici zbog deviznog kursa,
 - (e) krediti trećim stranama,
 - (f) novčane kazne, penali i troškovi parničnih postupaka;
- (2) Kupovina zemljišta na kojem ne postoje građevine i zemljišta na kojem postoje, u iznosu do 10% ukupnih kvalificiranih izdataka za odnosnu aktivnost kvalificirana je za finansiranje u okviru IPA II programa prekogranične saradnje ako je priroda kupovine opravdana prirodom aktivnosti i ako je definirana u Dodatku I.

Drugi dio: Odredbe koje se primjenjuju na indirektno upravljanje korisnika IPA II programa

Član 7. – Opći principi

- (1) Svrha drugog dijela je definiranje pravila za provedbu Programa aktivnosti u okviru indirektnog upravljanja, a naročito pravila koja se odnose na provođenje povjerenih budžetskih zadataka opisanih u Dodatku I, kao i definiranje prava i obaveza korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo i Komisije u smislu obavljanja ovih zadataka.
- (2) Kao što je definirano u tački (b) člana 76 (3) odnosnih Okvirnih sporazuma, korisnici IPA II programa zajednički pripremaju bilateralni aranžman i obezbjeđuju njegovu provedbu.
- (3) Korisnik IPA II programa koji nije Ugovorno tijelo sarađuje s IPA II korisnikom koji jeste Ugovorno tijelo kako bi osigurao obavljanje sljedećih zadataka:
 - (a) provođenje operativnog praćenja i upravljanje aktivnostima definiranim u tački (b) člana 76 (4) Okvirnog sporazuma;
 - (b) verifikacije u skladu s članom 76 (5) Okvirnog sporazuma;

(c) zaštitu finansijskog interesa Unije kako je definirano u članu 51. Okvirnog sporazuma.

Član 8. – Procedure nabavke i dodjele granta

- (1) Zadatke navedene u članu 7 (3) obavlja korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, u skladu s postupcima i standardnim dokumentima koje definira i objavljuje Komisija za dodjelu ugovora o nabavci i ugovore o grantu u vanjskim aktivnostima, koji su na snazi na datum pokretanja odnosno postupka (PRAG), kao i u skladu sa standardima vidljivosti i komuniciranja navedenim u članu 4 (2).
- (2) U skladu s članom 18 (2) Okvirnog sporazuma Komisija će IPA II korisniku koji je Ugovorno tijelo obezbijediti daljnje smjernice koje se odnose na prilagođavanje postupaka i standardnih dokumenata za dodjelu ugovora o nabavci i ugovora o grantu u vanjskim aktivnostima koje definira i objavljuje Komisija pojedinačnim slučajevima prekogranične saradnje.
- (3) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo provodi postupak dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantu, zaključuje odnosne ugovore i obezbjeđuje da je sva relevantna dokumentacija koja predstavlja revizorski trag na jeziku ovog sporazuma o finansiranju.
- (4) Korisnici IPA II programa u potpunosti sarađuju prilikom uspostavljanja komisija za procjenu kao što je definirano u tački (a) člana 76 (4) odnosnih Okvirnih sporazuma.
- (5) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo obavještava Komisiju kada je kandidat, ponuđač ili podnosilac zahtjeva isključen iz učestvovanja u postupcima nabavke i dodjele ugovora o grantu, ili kada je ustanovljeno ozbiljno kršenje njegovih ugovornih obaveza.

U tim slučajevima, nezavisno od ovlaštenja Komisije da poduzme mjere protiv takvog subjekta u skladu s važećim Finansijskim propisima, ovaj korisnik IPA II programa može izvođačima i korisnicima granta izreći novčane kazne spomenute u odredbama o administrativnim i novčanim kaznama Općih uslova za dodjelu ugovora o nabavci i ugovora o grantovima koje zaključi korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, pod uslovom da je ovo dozvoljeno u njegovim državnim zakonima. Takve novčane kazne izriču se nakon dokaznog postupka u kojem je izvođaču ili korisniku granta osigurano pravo na odbranu. Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo uzima u obzir podatke sadržane u Središnjoj bazi podataka isključenih subjekata prilikom dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantovima. Pristup informacijama može biti osiguran putem kontakt-osobe/osoba ili u konsultacijama s Komisijom¹ (Europska komisija, Generalna direkcija za budžet, službenika za računovodstvene poslove Komisije, BRE2-13/505, B-1049 Brisel, Belgija, i putem e-mail adrese BUDG-C01-EXCL DB@ec.europa.eu, uz kopiju na adresu Komisije navedenu u članu 3. Posebnih uslova).

- (6) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo vodi sve relevantne finansijske dokumente i prateću ugovornu dokumentaciju od datuma stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju ili od ranijeg datuma u slučaju da je postupak nabavke, poziv za dostavljanje ponuda ili postupak direktne dodjele ugovora pokrenut prije stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju:

¹Korisniku IPA II programa bit će dozvoljen direktan pristup Središnjoj bazi isključenih subjekata kroz kontakt-osobu kada Korisnik potvrdi odgovornoj službi Komisije da primjenjuje adekvatne mjere zaštite podataka definirane u Uredbi (EC) br. 45/2001 Evropskog parlamenta i Vijeća od 18.12.2000. godine o zaštiti pojedinaca u smislu obrade ličnih podataka u institucijama i tijelima Komisije i o slobodnom protoku takvih informacija (OJL8, 12.1.2001. p.1).

(a) Naročito za procedure nabavke:

- a) Objava najave s dokazom objave najave nabavke i sve ispravke;
- b) Imenovanje komisije za uži izbor;
- c) Izvještaj komisije za izbor (uključujući dodatke) i prijave;
- d) Dokaz o objavljivanju obavijesti o užem izboru;
- e) Pisma kandidatima koji nisu ušli u uži izbor;
- f) Poziv za učestvovanje u proceduri nadmetanja ili ekvivalentnoj proceduri;
- g) Tenderski dosje koji uključuje dodatke, pojašnjenja, zapisnike sa sastanaka, dokaze o objavljivanju;
- h) Imenovanje komisije za procjenu ponuda;
- i) Izvještaj o proceduri, uključujući dodatke;
- j) Izvještaj o procjeni/pregovorima, uključujući dodatke i primljene ponude²;
- k) Pismo obavijesti;
- l) Prateće pismo za dostavljanje ugovora;
- m) Pisma neuspješnim kandidatima;
- n) Obavijest o dodjeli/poništanju, uključujući dokaz o objavi;
- o) Potpisani ugovori, izmjene, materijali, izvještaji o provedbi i relevantna korespondencija.

(b) Naročito za pozive za dostavljanje ponuda i direktnu dodjelu grantova:

- a) Imenovanje komisije za procjenu ponuda;
- b) Otvaranje i administrativni izvještaji uključujući dodatke i primljene prijave³;
- c) Pisma uspješnim i neuspješnim kandidatima nakon čega slijedi procjena koncepta;
- d) Izvještaj o procjeni koncepta;
- e) Izvještaj o procjeni kompletne aplikacije ili izvještaj o pregovaračkom postupku s relevantnim dodacima;
- f) Provjera kvalificiranosti i prateće dokumentacije;
- g) Pisma uspješnim i neuspješnim ponuđačima s odobrenim rezervnim listama nakon procjene potpunih ponuda;
- h) Prateće pismo za dostavljanje ugovora o grantu;

²Eliminiranje neuspješne ponude pet godina nakon završetka procedure nabavke.

³ Eliminiranje neuspješnih aplikacija tri godine nakon završetka procedure nabavke dodjele ugovora o grantu.

- i) Obavijest o dodjeli/poništanju, uključujući dokaz o objavi;
- j) Potpisani ugovori, izmjene, materijali, izvještaji o provedbi i relevantna korespondencija.

Usto, finansijski i ugovorni dokumenti navedeni u stavu 6 (a) i (b) ovog člana popraćeni su svim relevantnim pratećim dokumentima zahtijevanim u postupku opisanom u dijelu 1. ovog člana, kao i svom dokumentacijom koja se odnosi na plaćanja, povrate i operativne troškove, na primjer izvještajima o projektu i provjerama na terenu, prihvatanjem radova i isporuka, garancijama, jemstvima i izvještajima inženjera koji obavljaju nadzor.

Sva relevantna finansijska i ugovorna dokumentacija čuva se tokom istog razdoblja, u skladu s članom 49. Okvirnog sporazuma.

Član 9. – *Ex-ante* kontrole procedura dodjele grantu i nabavke i *ex-post* kontrole ugovora i grantova koje provodi Komisija

- (1) Komisija može izvršiti *ex-ante* kontrole postupka nabavke, objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda i postupka dodjele ugovora o nabavci i ugovora o grantu tokom sljedećih faza postupka dodjele ugovora o nabavci ili o grantu:
 - a) odobrenja obavijesti o ugovoru za nabavku, programe rada za pozive za dostavljanje ponuda i njihove izmjene;
 - b) odobrenja tenderske dokumentacije i smjernica za podnosiocima zahtjeva za dodjelu grantu;
 - c) odobrenja imenovanja članova Komisija;
 - d) odobrenja izvještaja o nabavci i odluka o dodjelama⁴;
 - e) odobrenje ugovornih dosjea i dodataka ugovorima.
- (2) U smislu *ex-ante* kontrola, Komisija odlučuje o:
 - a) provođenju *ex-ante* kontrola svih spisa, ili
 - b) provođenju *ex-ante* kontrola odabranih spisa, ili
 - c) potpuno odustati od *ex-ante* kontrola.
- (3) Ako Komisija odluči izvršiti *ex-ante* kontrole u skladu sa stavom 2., alineje (a) i (b) ovog člana, korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo izvještava i dokumentima izabranim za *ex-ante* kontrole. Ovaj korisnik IPA II programa, nakon obavijesti o tome koji je dokument izabran, Komisiji dostavlja svu potrebnu dokumentaciju i informacije, a najkasnije u vrijeme dostavljanja obavijesti o ugovoru ili radnog programa za objavljivanje.
- (4) Komisija može u bilo kojem trenutku odlučiti da izvrši *ex-post* kontrole bilo kojeg ugovora ili grantu koji je dodijelio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, a na temelju ovog sporazuma o finansiranju, uključujući reviziju i provjere na licu mjesta. Ovaj korisnik IPA II programa dostavlja Komisiji svu dokumentaciju i potrebne podatke informacije nakon što bude obaviješten da je dokument izabran za *ex-post* kontrolu. Komisija može ovlastiti osobu ili subjekt da izvrši *ex-post* kontrolu u njezino ime.

⁴Za ugovore o pružanju usluga ovaj korak uključuje prethodne kontrole koje se odnose na odobravanje užeg izbora.

Član 10. – Bankovni računi, računovodstveni sistemi i priznati troškovi

- (1) Nakon stupanja na snagu ovog sporazuma o finansiranju, Državni fond i operativna struktura korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo za Program aktivnosti otvaraju najmanje jedan bankovni račun u eurima. Ukupni bankovni bilans za Program aktivnosti je zbir bilansa na svim bankovnim računima Programa aktivnosti čiji su vlasnici Državni fond i sve učestvujuće operativne strukture korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo.
- (2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo priprema i dostavlja Komisiji planove prognoze isplata za razdoblje trajanja provedbe Programa aktivnosti. Ove prognoze ažuriraju se za potrebe Godišnjeg finansijskog izvještaja navedenog u članu 3 (2) i za svaki zahtjev za isplatu sredstava. Prognoze se temelje na dokumentiranim detaljnim analizama (uključujući planirani raspored ugovaranja po ugovoru za sljedećih dvanaest mjeseci), koje su dostupne Komisiji na zahtjev.
- (3) Početni plan prognoze isplata sadrži sažetak godišnjih prognoza isplata za čitavo razdoblje provedbe i mjesečne prognoze isplata za prvih dvanaest mjeseci Programa aktivnosti. Naknadni planovi sadrže sažetak godišnjih prognoza isplata za bilans provedbenog razdoblja Programa aktivnosti i mjesečne prognoze isplate za narednih četrnaest mjeseci.
- (4) Od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo zahtijeva se da uspostavi i održava računovodstveni sistem u skladu s odredbom 2 (3)(b) Dodatka A Okvirnom sporazumu u kojem se barem prikupljaju podaci o ugovorima u okviru Programa aktivnosti navedenog u Dodatku V.
- (5) Troškovi prepoznati u računovodstvenom sistemu koji se koristi u skladu dijelom 4. ovog člana moraju nastati, biti plaćeni i prihvaćeni, te odgovarati stvarnim troškovima koji se dokazuju pratećom dokumentacijom, a koriste se kada je to potrebno kako bi se pokrilo avansno finansiranje koje je isplatio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo po lokalnim ugovorima.
- (6) Komisija koristi troškove prepoznate u računovodstvenom sistemu za potrebe svog priznavanja troškova tokom razdoblja provedbe Programa aktivnosti (uključujući pokriće avansnog finansiranja koje je isplatio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo), postupka odobravanja plaćanja, postupka konačnog sravnjivanja računa na kraju Programa aktivnosti, godišnjeg presjeka stanja i za sve druge analize upravljanja i učinka.
- (7) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo Komisiji na zahtjev dostavlja sljedeće izvještaje:
 - (a) Izvještaj o presjeku stanja – definiran u članu 3 (5);
 - (b) Godišnje izvještaje definirane u stavovima od (2) do (4) člana 3.;
 - (c) Zahtjev za izvještaje o sredstvima navedene u članu 11.

Član 11. – Odredbe o plaćanju koje je Komisija izvršila korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo

- (1) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo dostavlja godišnje prognoze isplate za Program aktivnosti koje su pripremljene u skladu s članom 10 (2) uz prvi zahtjev za avansnu isplatu. Prvi zahtjev za avansnu isplatu iznosi 100% prognoziranih isplata za prvu godinu plana prognoze isplata.

(2) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo dostavlja naknadne zahtjeve za avansnu isplatu kada ukupni bankovni bilans za Program aktivnosti bude ispod prognoziranih isplata za sljedećih pet mjeseci Programa aktivnosti.

(3) Svaki zahtjev za dodatnu avansnu isplatu popraćen je sljedećim izvještajima u skladu s alinejama (a), (b) i (d) Dodatka IV:

- (a) Sažeti izvještaj o svim izvršenim isplatama za Program aktivnosti;
- (b) Bankovni bilansi za Program aktivnosti na datum presjeka stanja zahtjeva;
- (c) Prognozu isplata za Program aktivnosti za narednih četrnaest mjeseci na datum presjeka stanja zahtjeva.

(4) Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo može zatražiti za svako naknadno avansno plaćanje ukupan prognozirani iznos isplata za četrnaest mjeseci nakon datuma presjeka stanja zahtjeva, umanjen za bilanse navedene u dijelu 3 (b) ovog člana, na datum presjeka stanja zahtjeva za sredstva, uvećan za bilo koji iznos koji je osigurao korisnik IPA II programa u skladu sa stavom 5. ovog člana, a za koji još uvijek nije izvršen povrat.

Komisija zadržava pravo da umani iznos svake naknadne avansne uplate ako ukupni bankovni bilans koji ima korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo u okviru ovog programa aktivnosti i u okviru svih drugih IPA I ili IPA II programa kojima upravlja korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo premašuje iznos prognoziranih isplata za narednih četrnaest mjeseci.

(5) Kada je iznos isplate umanjen u skladu sa stavom 4. ovog člana, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo mora finansirati Program vlastitim sredstvima do iznosa umanjenja.

Korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo nakon toga može zatražiti refundiranje tog iznosa kao dio sljedećeg zahtjeva za isplatu sredstava kako je navedeno u stavku 4. ovog člana.

(6) Komisija ima pravo izvršiti povrat viška sredstava koja nisu iskorištena tokom razdoblja dužeg od 12 mjeseci. Prije korištenja ovog prava, Komisija poziva korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo da pojasni zbog čega je došlo do kašnjenja u isplati i da dokaže da i dalje postoji potreba za tim sredstvima u naredna dva mjeseca.

(7) Kamate nastale na temelju bankovnih bilansa Programa aktivnosti zbog avansnog finansiranja ne dospijevaju.

(8) Prema članu 33 (4) Okvirnog sporazuma, ako prekid vremenskog ograničenja zahtjeva za isplatu bude duži od dva mjeseca, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo može očekivati od Komisije da donese odluku o tome hoće li prekid vremenskog ograničenja biti nastavljen.

(9) NAO podnosi konačni Finansijski izvještaj naveden u članu 37(2) Okvirnog sporazuma najkasnije 16 mjeseci nakon kraja razdoblja operativne provedbe.

Član 12. – Prekid plaćanja

- (1) Nezavisno od obustave ili raskida ovog sporazuma o finansiranju u skladu s članom 16., odnosno 17., kao i u skladu s članom 39. Okvirnog sporazuma, Komisija može djelimično ili u cijelosti obustaviti isplate u sljedećim slučajevima:
 - (a) Komisija je ustanovila, ili ima ozbiljne osnove da sumnja, da je korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo počinio ozbiljne pogreške, uzrokovao nepravilnosti ili prevaru koja dovodi u pitanje zakonitost ili regularnost transakcija u provedbi Programa aktivnosti, ili nije ispunio svoje obaveze u skladu s ovim sporazumom o finansiranju;
 - (b) Komisija je ustanovila, ili ima ozbiljne osnove da sumnja, da je korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo počinio sistemske ili opetovane pogreške ili nepravilnosti, prevaru ili kršenje obaveza u skladu s ovim ili drugim Sporazumom o finansiranju, pod uslovom da su ove greške, nepravilnosti, prevara ili kršenje obaveza materijalno utjecale na provedbu ovog sporazuma o finansiranju ili su dovele u pitanje pouzdanost sistema interne kontrole korisnika IPA II programa i regularnost nastalih izdataka.

Član 13. -- Povrat sredstava

- (1) Uz dva slučaja navedena u članu 41. Okvirnog sporazuma, Komisija može izvršiti povrat sredstava od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo kao što je to definirano u Finansijskim propisima, a naročito u sljedećim slučajevima:
 - (a) Komisija je ustanovila da ciljevi Programa aktivnosti definirani u Dodatku I nisu ispunjeni;
 - (b) postoje nekvalificirani izdaci;
 - (c) postoje troškovi nastali kao rezultat pogrešaka, nepravilnosti, prevare ili kršenja obaveza u provedbi Programa aktivnosti, a naročito u vezi s postupkom dodjele ugovora o nabavci ili ugovora o grantu.
- (2) U skladu s državnim zakonima, korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo vrši povrat doprinosa koji je isplaćen korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo od primaoca koji su se našli u bilo kojoj od situacija navedenih u stavu 1. tačke (b) ili (c) ovog člana ili koje su navedene u članu 41. Okvirnog sporazuma. Činjenica da korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo ne uspije izvršiti povrat svih ili dijela sredstava ne sprječava Komisiju da izvrši povrat tih sredstava od korisnika IPA II programa koji je Ugovorno tijelo.
- (3) Korisnik IPA II programa koji nije Ugovorno tijelo poduzima sve potrebne mjere kako bi dao podršku korisniku IPA II programa prilikom postupka povrata sredstava kada je sjedište primaoca na njegovoj teritoriji. Aranžman za povrat definira se u bilateralnom aranžmanu koji se zaključuje u skladu s članom 69. odnosnih Okvirnih sporazuma.
- (4) Iznosi nepravilno isplaćenih ili sredstava čiji je povrat izvršio korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, iznosi finansijskih garancija ili garancija učinka i avansnog plaćanja koje je izvršeno na temelju postupka dodjele ugovora o nabavci ili ugovora o dodjeli granta, iz novčanih kazni koje je izrekao korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo kandidatima, ponuđačima, podnosiocima zahtjeva, izvođačima ili korisnicima granta, korisniku IPA II programa koji je Ugovorno tijelo, ponovno se koriste za Program aktivnosti ili se vraćaju Komisiji.

Treći dio: Završne odredbe

Član 14. -- Konsultacije između korisnika IPA II programa i Komisije

- (1) Korisnici IPA II programa i Komisija konsultiraju jedni druge prije pokretanja bilo kakvog spora koji se odnosi na provedbu ili tumačenje ovog sporazuma o finansiranju, u skladu s članom 18. ovih općih uslova.
- (2) Kada Komisija postane upoznata s problemima u provođenju postupaka koji se odnose na provedbu ovog sporazuma o finansiranju, ona uspostavlja sve potrebne kontakte s korisnicima IPA II programa kako bi pronašla rješenje nastale situacije i poduzela sve potrebne korake.
- (3) Konsultacije mogu dovesti do izmjene, obustave ili raskida ovog sporazuma o finansiranju.
- (4) Komisija redovno izvještava korisnike IPA II programa o provedbi aktivnosti opisanih u Dodatku I koje ne spadaju pod Drugi dio ovih općih uslova.

Član 15. – Amandmani na ovaj sporazum o finansiranju

- (1) Sve izmjene ovog sporazuma o finansiranju vrše se pismenim putem.
- (2) Ako korisnici IPA II programa zahtijevaju izmjenu, zahtjev zajednički podnose Komisiji najkasnije šest mjeseci prije planiranog stupanja izmjene na snagu.
- (3) Komisija može izmijeniti Modele dokumenata u Dodacima III, III A, IV i V bez da ovo podrazumijeva izmjenu ovog sporazuma o finansiranju. Korisnici IPA II programa pismenim se putem obavještavaju o svim takvim izmjenama i njihovom stupanju na snagu.

Član 16. – Suspendiranje ovog sporazuma o finansiranju

- (1) Provedba ovog sporazuma o finansiranju može biti obustavljena u sljedećim slučajevima:
 - (a) Ako bilo koji korisnik IPA II programa prekrši obavezu u okviru ovog sporazuma o finansiranju;
 - (b) Ako korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo prekrši bilo koju svoju obavezu definiranu u okviru procedura i standardnih dokumenata navedenih u članu 18 (2) odnosnih Okvirnih sporazuma nezavisno od odredaba člana 8 (2);
 - (c) Ako korisnik IPA II programa koji je Ugovorno tijelo ne zadovolji uslove za povjeravanje zadataka budžetske provedbe;
 - (d) Ako korisnici IPA II programa zajednički ne vrše funkcije i odgovornosti definirane u članu 2 (1) i, kada je primjenjivo, u indirektnom upravljanju u članu 7 (3);
 - (e) Ako korisnik IPA II programa odluči obustaviti ili prekinuti proces pridruživanja EU-u;
 - (f) Ako bilo koji korisnik IPA II programa prekrši bilo koju obavezu koja se odnosi na poštivanje ljudskih prava, demokratskih principa i vladavinu prava i u ozbiljnim slučajevima korupcije;
 - (g) U slučajevima više sile, definiranim u daljnjem tekstu: „Viša sila“ znači bilo koju nepredviđenu i iznimnu situaciju ili događaj izvan kontrole ugovornih strana koji bilo koju od njih sprječava u ispunjavanju njezinih obaveza, a koji se ne može pripisati njihovoj grešci ili nemaru (ili njihovih izvođača, zastupnika ili zaposlenika) i koji ne može biti riješen unatoč dubinskoj analizi. Kvarovi opreme ili materijala ili kašnjenja u stavljanju na raspolaganje, radnički štrajkovi ili finansijske poteškoće ne mogu se smatrati višom silom. Neće se smatrati da ugovorna strana krši svoje obaveze ako je u tome sprječava viša sila o kojoj je druga strana

uredno obaviještena. Ugovorna strana koja se suočava sa slučajem više sile bez odlaganja obavještava drugu stranu i navodi prirodu, izgledno razdoblje trajanja i predviđene posljedice problema, i poduzima sve mjere kako bi umanjila moguću štetu. Nijedna ugovorna strana ne smatra se odgovornom za kršenje svojih obaveza u skladu s ovim sporazumom o finansiranju ako je u ispunjavanju obaveza sprječava viša sila, pod uslovom da poduzima mjere da umani svu moguću štetu.

- (2) Komisija može obustaviti ovaj sporazum o finansiranju bez prethodne obavijesti.
- (3) Komisija može poduzeti sve prikladne preventivne mjere prije same obustave.
- (4) Prilikom davanja obavijesti o obustavi, posljedicama trenutnih postupaka, dodjeli ugovora o nabavci ili ugovora o grantu i sporazumima o delegiranju dužnosti, navode se i sporazumi o delegiranju koji će biti potpisani.
- (5) Obustava ovog sporazuma o finansiranju zavisi od raskida ovog sporazuma o finansiranju od strane Komisije u skladu s članom 17.
- (6) Ugovorne strane nastavljaju s provedbom Sporazuma o finansiranju kada uslovi to dozvole, uz prethodno pismeno odobrenje Komisije. Ovo ne zavisi od bilo kakvih izmjena ovog sporazuma o finansiranju koje mogu biti potrebne kako bi se Program aktivnosti prilagodio novim uslovima provedbe, uključujući, ako je moguće, produženje razdoblja provedbe, ili raskid ovog sporazuma o finansiranju, u skladu s članom 17.

Član 17. – Raskid ovog sporazuma o finansiranju

- (1) Ako pitanja koja su dovela do obustave ovog sporazuma o finansiranju nisu riješena u razdoblju koje najduže traje 180 dana, bilo koja ugovorna strana može raskinuti Sporazum o finansiranju uz obavijest koju daje 30 dana prije raskida.
- (2) Ovaj sporazum o finansiranju se automatski raskida ako u razdoblju od dvije godine od njegovog potpisivanja:
 - (a) nije došlo ni do kakve isplate;
 - (b) nije potpisan nijedan ugovor o provedbi ili delegiranju nadležnosti.
- (3) Prilikom davanja obavijesti o raskidu, navode se posljedice po trenutne postupke dodjele ugovora za nabavku ili ugovora o grantu i ugovora i grantova koji trebaju biti potpisani.
- (4) Raskid ovog sporazuma o finansiranju ne isključuje mogućnost da Komisija izvrši finansijske korekcije u skladu s članovima 43. i 44. Okvirnog sporazuma.

Član 18. – Aranžmani za rješavanje sporova

- (1) Svi sporovi koji se odnose na Finansijski sporazum, i koji ne mogu biti riješeni u razdoblju od šest mjeseci putem konsultacija između ugovornih strana koje su definirane u članu 14. mogu se riješiti arbitražnim putem na zahtjev jedne od ugovornih strana.
- (2) Svaka ugovorna strana imenuje arbitra u razdoblju od 30 dana od datuma zahtjeva za arbitražu. Ako to ne učine, bilo koja ugovorna strana ima pravo da zatraži od Generalnog sekretara Stalnog arbitražnog suda (Haag) da imenuje drugog arbitra. Ta dva arbitra imenuju

trećeg arbitra u razdoblju od 30 dana. Ako to ne učine, bilo koja ugovorna strana može od Generalnog sekretara Stalnog arbitražnog suda zatražiti da imenuje trećeg arbitra.

- (3) Osim ako arbitri odluče drugačije, primjenjuje se postupak definiran u Fakultativnim pravilima Stalnog arbitražnog suda o arbitražnom postupku u koji su uključene međunarodne organizacije i države. Arbitražne odluke donose se većinom glasova u razdoblju od tri mjeseca.
- (4) Svaka ugovorna strana je obavezna da poduzme mjere potrebne za provedbu arbitražne odluke.

MODEL

Godišnji izvještaj o provedbi

**IPA II programa prekogranične saradnje
između korisnika IPA II programa
(član 80. Okvirnog sporazuma)**

Dodatak III Godišnji izvještaj o Programu prekogranične saradnje – IPA II Sporazum o finansiranju Programa prekogranične saradnje

1. Identifikacija

PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE	Naziv programa: Program prekogranične saradnje <zemlja A>-<zemlja B> <godina>/<godina>
	Aproprijacija u 20xx:
	Aproprijacija u 20xx:
	Aproprijacija u 20xx:
GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O PROVEDBI	Godina izveštavanja (od 1.1. 20xx. godine do 31.12.20xx. godine)
	Pripremio: – <operativna struktura zemlja X> – <operativna struktura zemlja Y>
	Datum pregleda Godišnjeg izvještaja koji vrši Zajednički nadzorni odbor

Pravna osnova: član 80. Okvirnog sporazuma za program IPA II

2. Pregled provedbe Programa prekogranične saradnje

2.1 Opis i analiza napredovanja

- *Sažetak provedbe programa tokom obuhvaćenog razdoblja (izvršene aktivnosti, pokrenuti pozivi, forumi za pronalaženje partnera, sastanci ZNO-a, itd.);*
- *Ako je relevantno, uvrstite i informacije o pripremi ili reviziji programa za razdoblje 2014–2020. godine.*

2.2 Napredak ostvaren u provedbi Programa prekogranične saradnje (član 80.1 (a) Okvirnog sporazuma za program IPA II)

Ostvareni napredak u provedbi Programa prekogranične saradnje, a naročito u ostvarivanju posebnih ciljeva po tematskom prioritetu (i prioritetima Tehničke pomoći), uključujući kvalitativne i kvantitativne elemente koji ukazuju na napredovanje po ciljevima.

2.2.1 Kvantitativne analize

- *Informacije o ostvarenom napretku u provedbi Programa prekogranične saradnje, s brojčanim vrijednostima kada je to potrebno, uz korištenje ciljeva i pokazatelja uvrštenih u program (ispuniti Dodatak 1.).*

Analize ostvarenja mjerenih fizičkim i finansijskim pokazateljima. Pokazatelji će biti razvrstani po spolu gdje je to moguće.

Ako brojevi (podaci) nisu još dostupni, treba dati informacije o tome kada će biti dostupni i kada će biti uvršteni u Godišnji izvještaj o provedbi. Usto, podaci mogu biti prikazani i grafički.

2.2.2 Kvalitativne analize

- *Kvalitativne analize ostvarenog napretka u provedbi Prekograničnog programa, uključujući i analize utjecaja programa u programskom području.*

2.3 Detaljni podaci o finansijskoj provedbi Programa prekogranične saradnje (član 80.1(d) Okvirnog sporazuma za program IPA II)¹

- *Podaci o ugovaranju i isplati godišnjih aproprijacija (**ispuniti Dodatak 2.);*
- *Analize sljedećih faktora:*
 - *Finansijski status,*
 - *Podaci o sufinansiranju,*
 - *Faktori koji su negativno utjecali na i/ili zbog kojih je došlo do kašnjenja u finansijskoj provedbi,*

¹ Ovaj odlomak treba biti uvršten u izvještaje samo u slučaju indirektnog upravljanja.

Dodatak III Godišnji izvještaj o Programu prekogranične saradnje – IPA II Sporazum o finansiranju Programa prekogranične saradnje

- Faktori koji su pozitivno utjecali na finansijsku provedbu.

2.4 Podaci o koracima koje su operativne strukture i/ili Zajednički nadzorni odbor poduzeli kako bi obezbijedili kvalitet i djelotvornost provedbe:

2.4.1 Nadzor i ocjena

- Mjere nadzora koje su poduzele operativne strukture ili Zajednički nadzorni odbor, uključujući aranžmane za prikupljanje podataka;
- U programima koji se provode u okviru indirektnog upravljanja koje poduzima operativna struktura u kojoj se nalazi Ugovorno tijelo (član 57. Okvirnog sporazuma).

2.4.2 Nastali problemi i korektivne aktivnosti

- Sažetak svih važnih problema koji su se pojavili prilikom provedbe Programa i sve poduzete korektivne mjere;
- Preporuke za (daljnje) korektivne aktivnosti.

2.5 Vidljivost i publicitet

- Mjere koje su poduzete kako bi se osigurala vidljivost i kako bi se Program publicirao (plan vidljivosti), uključujući primjere najbolje prakse i isticanje značajnih događaja.

2.6 Korištenje tehničke pomoći

- Detaljno objašnjenje o načinu korištenja tehničke pomoći;
- Sažetak svih važnih problema koji su se pojavili tokom provedbe budžeta za Tehničku pomoć.

2.7 Promjene konteksta provedbe Programa prekogranične saradnje (ako je relevantno)

- Opis svih elemenata koji, bez da izravno potječu od pomoći u Programu, imaju direktan utjecaj na provedbu Programa (npr. izmjene propisa, relevantne socijalne i ekonomske promjene, itd.).

***-uvrstiti Dodatak 2. – spisak projekata i kratki sažetak

Razdoblje obuhvaćeno izvještajem:
01/01/20XX-31/12/20XX

Izvještaj izdat dana: XX/XX/20XX

**Model Godišnjeg izvještaja o provedbi IPA II pomoći u skladu s
članom 58. Okvirnog sporazuma**

**Godišnji izvještaj o provedbi IPA II pomoći u okviru direktnog i indirektnog upravljanja od
strane [zemlja] koji dostavlja državni IPA koordinator**

I Završni izvještaj

1. Referenca na ciljeve iz Strateškog dokumenta države i kratak pregled izazova po sektorima;
2. Učestvovanje u pripremi;
3. Odnosi s Europskom komisijom;
4. Problemi koji su se pojavili prilikom ispunjavanja uslova za provedbu i prilikom osiguravanja održivosti, poduzete/planirane mjere, preporuke za daljnje aktivnosti;
5. Relevantna pitanja nastala na temelju učestvovanja korisnika IPA II programa u nadzornom odboru IPA programa i u sektorskim nadzornim odborima (uključujući Zajednički nadzorni odbor za program prekogranične saradnje), ako postoje;
6. Učestvovanje u aktivnostima koje obavlja više zemalja i u svim povezanim pitanjima;
7. Aktivnosti nadzora i procjene, glavne naučene lekcije i praćenje izvršenja preporuka;
8. Aktivnosti komuniciranja i vidljivosti;
9. Koordiniranje rada donatora.

U slučaju indirektnog upravljanja, Završni izvještaj također treba obuhvaćati:

10. Ukupnu provedbu pomoći iz IPA II programa u smislu indirektnog upravljanja (najviše jedna stranica);
11. Glavne horizontalne probleme do kojih je došlo u provedbi pomoći iz IPA II programa i naknadne poduzete/planirane mjere (najviše pola stranice);
12. Preporuke za daljnje aktivnosti (najviše pola stranice);
13. Revizije – glavni nalazi i preporuke, te poduzete korektivne mjere.

II Informacije po sektorima

Naziv sektora¹: [Saobraćaj]

Tekstualni dio: sažetak po sektoru, uključujući sljedeće informacije:

1. Učestvovanje u pripremi;
2. Pregled rezultata u napredovanju ka cjelovitom sektorskom pristupu (to jeste, ciljevi ostvareni po sektorima iz mape puta u Strateškom planskom dokumentu);
3. Koordiniranje s drugim instrumentima i/ili donatorima/međunarodnim finansijskim institucijama u okviru sektora;
4. Utjecaj aktivnosti u okviru IPA II programa unutar sektora, na razvoj relevantnih administrativnih kapaciteta u sektoru, strateško planiranje i budžetiranje.

U okviru indirektnog upravljanja trebaju biti uvrštene i sljedeće informacije:

5. Uspostavljene operativne strukture i odnosne izmjene, ako je relevantno: [Ministarstvo saobraćaja];
6. Podaci o provedbi programa u sektoru;
7. Glavna dostignuća u sektoru;
8. Bilo kakvi značajni problemi koji su se pojavili u provedbi povjerenih zadataka, npr. odgode u ugovaranju i naknadne poduzete/planirane mjere;
9. Preporuke za daljnje aktivnosti;
10. Provedene aktivnosti nadzora i procjene, revizije – glavni zaključci i naučene lekcije, preporuke, praćenje i poduzete korektivne aktivnosti.

Naziv sektora: Prekogranična saradnja²

1. Učestvovanje u planiranju;
2. Ostvareni napredak u provedbi Programa prekogranične saradnje, a naročito u ostvarivanju posebnih ciljeva po tematskom prioritetu (uključujući kvalitativne i kvantitativne elemente koji ukazuju na napredovanje po ciljevima);
3. Sažetak problema koji su se pojavili prilikom provedbe Programa prekogranične saradnje i sve poduzete korektivne mjere, kao i preporuke za buduće korektivne aktivnosti;

¹ Po sektorima u Indikativnom strateškom dokumentu.

² Za prekograničnu saradnju se zahtijeva posebno izvještavanje.

4. Nadzor, uključujući aranžmane prikupljanja podataka i, kada to važi, aktivnosti procjene;
5. Aktivnosti komuniciranja i vidljivosti;
6. Koordiniranje s partnerskom zemljom.

U okviru indirektnog upravljanja trebaju biti uvrštene i sljedeće informacije:

1. Uspostavljene operativne strukture i odnosne izmjene, ako je relevantno;
2. Bilo kakvi značajni problemi koji su se pojavili u provedbi povjerenih zadataka, npr. odgode u ugovaranju i naknadne poduzete/planirane mjere;
3. Preporuke za daljnje aktivnosti;
4. Provedene revizije – glavni nalazi i preporuke, te poduzete korektivne mjere.

Dodatak III A Model Godišnjeg izvještaja

II a Pokazatelji učinka u [npr. *Saobraćaj*] sektoru koji obuhvaćaju i direktno i indirektno upravljanje:

Pokazatelji ³ po programu

Referenca Sporazuma o finansiranju/Programa ⁴	Pokazatelj za sektor [Saobraćaj]	Izvor	Osnova	Prekretnica (2017.)	Cilj (2020.)	Vrijednost (2014. ⁵)
<i>Državni program za 2014. godinu</i>	<i>Skraćeno prosječno vrijeme putovanja putnika između glavnih urbanih centara po načinu prijevoza.</i>					
<i>Višegodišnji program za razdoblje 2014–20xx.</i>	<i>Smanjenji prijevozni troškovi po jedinici rezultata.</i>					

³ Ovo uglavnom trebaju biti rezultati, kao i odabrani relevantni pokazatelji rezultata.

⁴ Treba odgovarati s načinom planiranja (godišnje, višegodišnje, s ili bez podijeljenih obaveza) i s NAO izvještajem.

⁵ Broj kolona treba biti prilagođen za sve godine od 2014. do godine razdoblja izvještavanja. Vrijednosti trebaju biti kumulativne.

II b Pregled na nivou aktivnosti u sektoru [npr. *Saobraćaj*]

Referenca Sporazuma o finansiranju/Progr ama	Aktivnost	Trenutna situacija/Napredak za određenu aktivnost (npr. Opis poslova u pripremi, pokrenuti postupci nabavke, provedba u toku, završeno)	Glavna postignuća i njihova ocjena	Značajni problemi koji su se pojavili tokom provedbe povjerenih zadataka i poduzete/planirane mjere	Razvoj događaja koji utječu na buduću provedbu	Preporuke za korektivne daljnje aktivnosti
[Državni program za 2014. godinu]	Elektrifikacija željezničke pruge od xxx do granice s xxx	Npr. Ugovor o prižanju usluga pripreme Opisa poslova za potpisani ugovor o radovima i koji su u toku, postupak nabavke za ugovore o radovima koji treba biti pokrenut u drugom tromjesečju 2015. godine.		Npr. Ugovor o prižanju usluga pripreme Opisa poslova za ugovore o radovima je odgođen budući da je postupak pregovaranja bio neuspješan i da ga je trebalo ponovno pokrenuti.	Npr. izmjene lokalnih zakona, poput usklađivanja sa i provedbe četrnog Željezničkog paketa.	

U okviru indirektnog upravljanja trebaju biti uvršteni i sljedeći Dodaci:

Dodatak 1.

Pregled funkcioniranja i sistema upravljanja i kontrole (uključujući promjene u institucionalnoj strukturi (najviše jedna stranica)).

Aktivnosti na transparentnosti, vidljivosti, te aktivnosti informiranja i komuniciranja u skladu s Okvirnim sporazumom (najviše jedna stranica).

Dodatak 2

Priče o uspjesima (N.B. ovaj dio može biti korišten za Godišnji izvještaj o finansijskoj pomoći koje priprema Europska komisija).

Dodatak 3

Godišnji plan nabavke

I za direktno i za indirektno upravljanje, treba pripremiti sljedeće dodatke:

Dodatak 4.

Mapa puta sektorskog pristupa–postignuća (uz naglasak na to jesu li planirani ciljevi ostvareni ili nisu).

Potvrđujem da ovaj prijevod u potpunosti odgovara originalu, koji je sastavljen na engleskom jeziku.

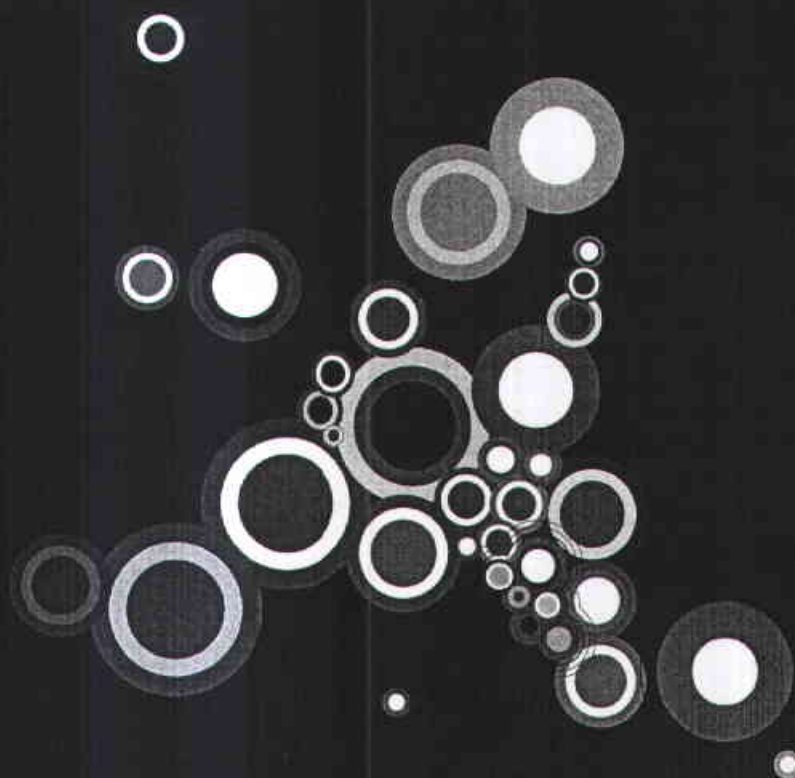
Datum: 29.12.2015.godine

Stalni sudski tumač za engleski i njemački

Marina Čotić

INSTRUMENT ZA PRETPRISTUPNU POMOĆ 2014–2020.

IPA PROGRAM PREKOGRANIČNE SARADNJE BOSNA I HERCEGOVINA – CRNA GORA

Usvojen 10.12.2014. godine

SADRŽAJ

Pregled Programa

DIO 1. SAŽETAK PROGRAMA	7
1.1. SAŽETAK PROGRAMA	7
1.2. PRIPREMA PROGRAMA I UČESTVOVANJE PARTNERA	7
DIO 2. PROGRAMSKO PODRUČJE	8
2.1. ANALIZA STANJA	8
2.2. OSNOVNI ZAKLJUČCI	15
DIO 3. PROGRAMSKA STRATEGIJA	18
3.1. LOGIČKA PODLOGA - POJAŠNJENJE ODABRANE STRATEGIJE DJELOVANJA	18
3.2. OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA	20
3.3. HORIZONTALNA I POPREČNA PITANJA	32
DIO 4. FINANSIJSKI PLAN	33
DIO 5. PROVEDBENE ODREDBE	34
SPISAK DODATAKA	36
DODATAK 1: Analiza situacije	37
Svrha	35
Metodologija	36
Analiza stanja	38
Glavni zaključci	47
DODATAK 2: SWOT analiza područja	53
DODATAK 3: Komparativna analiza upitnika za općine	66

Spisak skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
UT	Ugovorno tijelo
PGS	Prekogranična saradnja
PIIPGS	Regionalni projekat EU-a za tehničku pomoć u projektu Izgradnja kapaciteta za prekograničnu saradnju
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi
PDP	Poziv za dostavljanje ponuda
OCD	Organizacija civilnog društva
DEI	Direkcija za europske integracije
DEU	Izaslanstvo Europske unije
EK	Europska komisija
EU	Europska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
ZNO	Zajednički nadzorni odbor
ZRG	Zajednička radna grupa
ZTT	Zajednički tehnički sekretariat
MFAEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MNE	Crna Gora
NGO	Nevladina organizacija
OS	Operativna struktura
MSP	Mala i srednja poduzeća
SC	Specifični cilj
SSPP	Prednosti, slabosti, prilike, prijetnje
TPom	Tehnička pomoć
TP	Tematski prioritet

Pregled Programa

Naziv programa	Program prekogranične saradnje „Bosna i Hercegovina – Crna Gora“
Programsko područje	Bosna i Hercegovina: Jablanica, Konjic, Trnovo, Trnovo RS, Pale, Pale Prača, Novo Goražde, Goražde, Čajniče, Foča Ustikolina, Kalinovik, Rudo, Višegrad, Rogatica, Foča, Gacko, Nevesinje, Mostar, Hadžići, Istočna Ilidža, Ilidža, Široki Brijeg, Ljubuški, Čapljina, Čitluk, Stolac, Berkovići, Bileća, Ljubinje, Neum, Ravno, Istočni Mostar, Trebinje, Prozor/Rama, Kupres, Kupres (RS), Tomislavgrad, Posušje, Grude, Livno, Sokolac, Istočno Novo Sarajevo, Sarajevo Novi Grad, Vogošća, Sarajevo Stari Grad, Sarajevo Istočni Stari Grad, Ilijaš, Vareš, Breza, Visoko, Kiseljak, Fojnica, Kreševo, Centar Sarajevo, Novo Sarajevo, Olovo; Crna Gora: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Berane, Petnjica, Danilovgrad
Opći cilj programa	Održivi razvoj prekograničnog područja između Bosne i Hercegovine i Crne Gore promovira se kroz provedbu zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja.
Tematski prioriteti programa:	TP 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije; TP 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje; TP 3: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu; TP 4: Tehnička pomoć.
Specifični ciljevi programa	TP 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije SO 1: Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika. SO 2: Poboľšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina. TP 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje SO 1: Prekogranična saradnja i zajedničke aktivnosti unaprijeđuju upravljanje i energetska učinkovitost lokalnog vodosnabdijevanja, kanalizacionih sistema i sistema za kruti otpad, te zaštitu okoliša. SO 2: Unaprijeđene su mjere prilagodbe klimatskim promjenama i smanjenja rizika, kao i upravljanja. TP 3: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu SO 1: Unaprijeđen je kvalitet i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu. Tehnička pomoć SO: Osiguravanje učinkovite, efikasne, transparentne i pravovremene provedbe Programa i podizanje svijesti.
Finansijska alokacija 2014–2020.	8.400.000,00 eura
Način provedbe	Direktno upravljanje
Ugovorno tijelo	Izaslanstvo Europske unije u Bosni i Hercegovini Adresa: Skenderija 3a, 71000 Sarajevo, telefon: 00 387 33 254 700

Relevantne vlasti u zemljama korisnicama koje učestvuju u IPA II programu (Operativne strukture)	Bosna i Hercegovina: Direkcija za Europske integracije Bosne i Hercegovine – Sektor za koordiniranje programa pomoći EU-a Adresa: Trg BiH 1, 71000 Sarajevo, telefon: 00 387 33 708 154 Crna Gora: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Vlade Crne Gore, Direkcija za programe prekogranične saradnje Adresa: Stanka Dragojevića 2; 81000 Podgorica; telefon: 00 382 20 244 824
ZTT	ZTT Ured: Sarajevo, Bosna i Hercegovina JTS Ured: Nikšić, Crna Gora

DIO 1. SAŽETAK PROGRAMA

Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine (BiH) i Crne Gore (CG) će biti proveden u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA II). IPA II podržava prekograničnu saradnju u smislu promoviranja dobrosusjedskih odnosa, promoviranja integriranja i socijalno-ekonomskog razvoja. Zakonske odredbe za provedbu Programa su definirane u sljedećim zakonskim aktima:

- Uredba (EU) br. 231/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.03.2014. godine kojom se uspostavlja Instrument pretpristupne pomoći (IPA II);
- Uredba (EU) br. 236/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11.03.2014. godine kojom se definiraju zajednička pravila i procedure provedbe instrumenata Unije za finansiranje vanjskih aktivnosti;
- Provedbena uredba Komisije EU-a br. 477/2014 od 02.05.2014. godine o posebnim pravilima za provedbu IPA II regulative.

1.1. Sažetak Programa

IPA II program prekogranične saradnje „Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014–2020.“ je program teritorijalne saradnje razvijen i proveden u okviru politike proširenja Europske unije. Temelji se na i nastavlja prethodnu praksu provedbe u finansijskoj perspektivi 2007–2013. godine.

Programsko područje obuhvaća površinu od 30.367,33 km². Programsko područje u Bosni i Hercegovini sastoji se od 56 općina, a u Crnoj Gori od 14 općina.

Ukupni cilj Programa: Održivi razvoj prekograničnog područja između Bosne i Hercegovine i Crne Gore promovira se kroz provedbu zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja.

Ovaj cilj treba biti prenesen na sljedeće tematske prioritete:

- TP 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije;
- TP 2: Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje;
- TP 3: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu;
- Tehnička pomoć.

Ovaj program će doprinijeti postizanju ciljeva Strategije za jugoistočnu Europu 2020 (SEE 2020) i Europske strategije 2020 za „pametni“, „održivi“, „inkluzivni“ i „integrirani“ rast i postizanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije.

Ukupan iznos sredstava iz IPA instrumenta za Program Bosna i Hercegovina– Crna Gora 2014–2020. je 8.400.000,00 eura, od čega će najmanje 7.560.000,00 eura biti alocirano za aktivnosti u okviru Programa prekogranične saradnje.

1.2. PRIPREMA PROGRAMA I UČESTVOVANJE PARTNERA

Program je pripremljen u bliskoj saradnji sa zainteresiranim stranama s programskog područja. Više od 800 predstavnika državnih, regionalnih i lokalnih vlasti, organizacija civilnog društva, univerziteta, škola i drugih tijela konsultirano je već u fazi pripreme Programa putem pismenog upitnika čiji je cilj bio prikupiti podatke o potrebama, kao i o razvojnim potencijalima područja. Informacije prikupljene putem upitnika dopunjene su podacima dobijenim nakon održavanja *ad hoc* intervjua.

Uspostavljena je Zajednička radna skupina koju čine članovi s obje strane granice, a održano je i nekoliko sastanaka. Prvi sastanak održan je u Trebinju 18.10.2013. godine i na njemu su predstavljene i analizirane rezultati SWOT analize. Dodatni komentari su kasnije prikupljeni pismenim putem, a ta je procedura okončana 05.11.2013. godine. Nakon toga, cjelokupna analiza situacije i programska strategija razmotrene su na dvije radionice održane 18.11.2013. godine u Mostaru i Nikšiću i u okviru Drugog sastanka Zajedničke radne skupine održanom istoga dana u Trebinju.

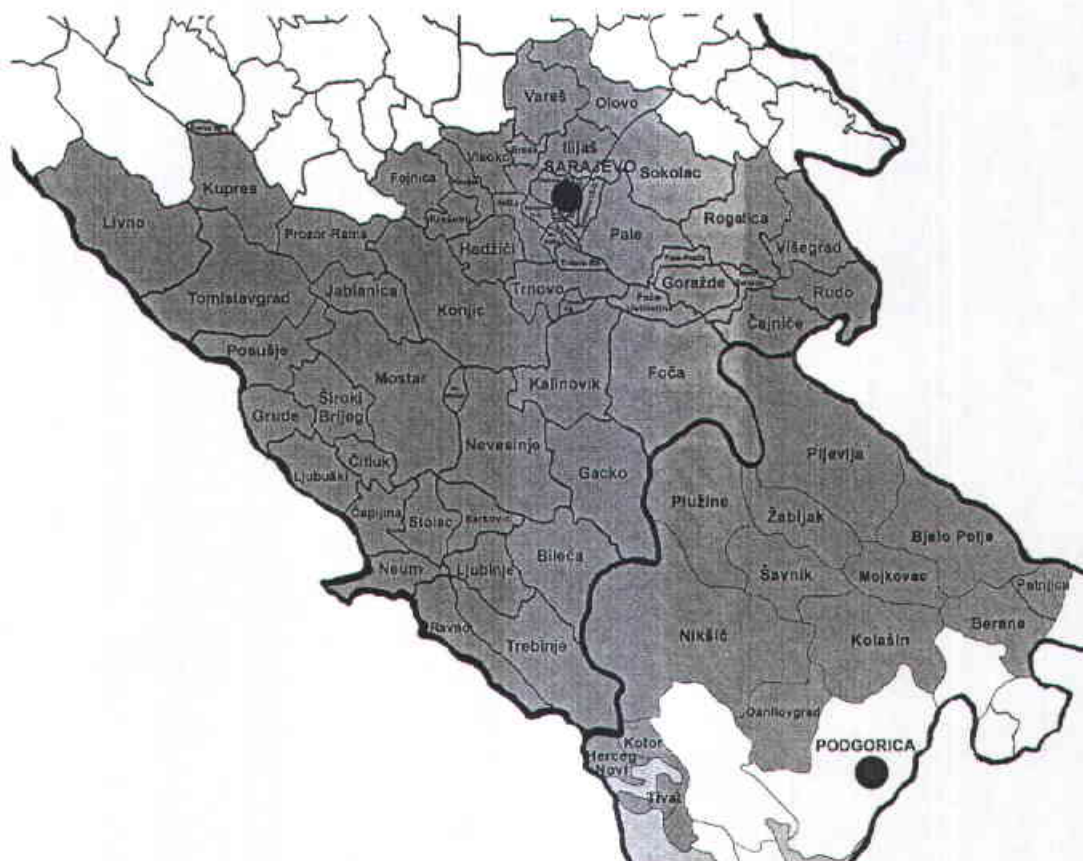
Dana 15.11.2013.godine, prvi nacrt Programa o prekograničnoj saradnji dostavljen je Europskoj komisiji radi konsultacija. Nakon komentara Komisije, revidirana druga verzija je ponovo dostavljena 07.02.2014. godine i predstavljena na 3. sastanku Zajedničke radne skupine 21.02.2014. godine radi daljnje dorade u skladu s komentarima Komisije. Predstavljeni nacrt predstavlja ažuriranu verziju koja je u skladu s dodatnim komentarima Europske komisije primljenim u aprilu/maju 2014. godine. Radi potpune hronološke ilustracije događaja tokom pripreme Programa, pogledajte tabelu u daljnjem tekstu:

DIO 2. PROGRAMSKO PODRUČJE

2.1. ANALIZA STANJA

Datum	Mjesto	Vrsta događaja	Tema
20. i 21. juna 2013.	Budva (CG)	Regionalni programski sastanak	Programski sastanak za zapadni Balkan za 2014–2020.
09. jula 2013.	Podgorica (CG)	Sastanak s OS-om	Programski koraci i uslovi za PESTLE i SWOT analize
August – septembar 2013.	BiH i CG	OS i JT/A	Podjela upitnika za prikupljanje podataka
25. septembra 2013.	Podgorica (CG)	Obuka	Razvoj strategije i formuliranje ciljeva OS-a, EUD-a, JTF-a i JTS-a/A-a
26. septembra 2013.	Podgorica (CG)	Sastanak s OS-om	Pripremni sastanak s OS-om i prateći sastanak vezan za programiranje BiH – CG granice; Pripremne aktivnosti za osnivanje Zajedničke radne skupine.
18. oktobra 2013.	Trebinje (BIH)	Sastanak Zajedničke radne skupine	1. sastanak Zajedničke radne skupine: Osnivanje TF-a, dosadašnje aktivnosti (CBIB+), nalazi, raspored, rasprava o prioritetima
15. novembra 2013.			Podnošenje prvog nacrta Europskoj komisiji
18. novembra 2013.	Mostar (BiH)	Javne konsultacije	Konsultativna radionica o programskom dokumentu
18. novembra 2013.	Nikšić (CG)	Javne konsultacije	Konsultativna radionica o programskom dokumentu
18. novembra 2013.	Trebinje (BIH)	Sastanak Zajedničke radne skupine	2. sastanak Zajedničke radne skupine za odobravanje nacrta programskog dokumenta
21. i 22. novembra 2013.	Beograd (RS)	Regionalni forum za prekograničnu saradnju	Provedba programske vježbe na svim granicama
Decembar 2013. – januar 2014.			Dostavljanje komentara Europske komisije na prvi nacrt
Januar – kfebruar 2014.	Podgorica (CG)		Prikupljanje komentara Europske komisije, revizija programskog dokumenta
07. februara			Podnošenje drugog nacrta Europskoj komisiji

21. februara 2014.	Podgorica (CG)	Sastanak Zajedničke radne skupine	Treći sastanak Zajedničke radne skupine s ciljem raspravljanja o programskom dokumentu nakon komentara Europske komisije
Mart 2014.	Podgorica (CG)		Prilagođavanje komentara na programski dokument
21. marta 2014.	Sarajevo (BiH)	Sastanak s OS-om	Rasprava o napredovanju programskog dokumenta, koraci nakon dostavljanja komentara Europske komisije.
30. marta 2014.	Sarajevo (BiH)		Dostavljanje komentara Europske komisije na drugi nacrt
27. marta – 04. aprila 2014.	Programsko područje	Zajednička radna skupina – konsultacije	Pismena rasprava o prvobitnim indikatorima
05. maja 2014.	Podgorica (CG)		Dostavljanje komentara Europske komisije na drugi nacrt
29. maja 2014.	Sarajevo (BiH)		Podnošenje konačnog nacrtu Europskoj komisiji

Mapa koja prikazuje kvalificirano područje

Programsko područje u Bosni i Hercegovini obuhvaća 20.909,33 km² i 56 općina. Ovo predstavlja 38,51% teritorije zemlje.¹

U Crnoj Gori, programsko područje obuhvaća područje od 9 458 km² u 14 općina od kojih su 3 priobalne, a 11 se nalazi na sjeverozapadu zemlje, što ukupno čini 67,2% teritorije.

Crna Gora (općine)			Bosni i Hercegovina (općine)		
Programsko područje		km ²	Programsko područje		km ²
1. Pljevlja		1.346	1. Jablanica		301
2. Plužine		854	2. Konjic		1.101
3. Žabljak		445	3. Trnovo		338,4
4. Šavnik		553	4. Trnovo RS		138
5. Nikšić		2.065	5. Pale		492
6. Herceg Novi		235	6. Pale Prača		103
7. Kotor		335	7. Novo Goražde		123
8. Tivat		46	8. Goražde		248,8
9. Bijelo Polje		924	9. Čajniče		275
10. Mojkovac		367	10. Foča Ustikolina		188
11. Kolašin		717	11. Kalinovik		678,92
12. Berane		897	12. Rudo		344
13. Petnjica		173	13. Višegrad		448

¹ Kada god izvor statističkih podataka nije naveden u tekstu, to znači da su izvedeni iz izvještaja službenih statističkih institucija u Bosni i Hercegovini (Agencija za statistiku BiH-BHAS, Federalna agencija za statistiku – FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske – RZSRS), i crnogorskog ureda za statistiku Monstat.

14. Danilovgrad	501	14. Rogatica	640
		15. Foča	1.115
		16. Gacko	736
		17. Nevesinje	920
		18. Mostar	1.175
		19. Hadžići	273
		20. Istočna Ilidža	28
		21. Ilidža	162
		22. Široki Brijeg	388
		23. Ljubuški	297,7
		24. Čapljina	356
		25. Čitluk	181
		26. Stolac	331
		27. Berkovići	256
		28. Bileća	633
		29. Ljubinje	326
		30. Neum	225
		31. Ravno	225
		32. Istočni Mostar	82
		33. Trebinje	904
		34. Prozor/Rama	477
		35. Kupres	569,80
		36. Kupres (RS)	45
		37. Tomislavgrad	967,40
		38. Posušje	461,10
		39. Grude	220,80
		40. Livno	994
		41. Sokolac	729
		42. Istočno Novo Sarajevo	45
		43. Sarajevo - Novi Grad	47,98
		44. Vogošća	72
		45. Sarajevo - Stari Grad	55
		46. Sarajevo - Istočni Stari Grad	105
		47. Ilijaš	320
		48. Vareš	390
		49. Breza	73
		50. Visoko	232
		51. Kiseljak	164
		52. Fojnica	308
		53. Kreševo	148
		54. Centar	33
		55. Novo Sarajevo	11,43
		56. Olovo	40
Ukupno	9.458	Ukupno	20.909,33

Historija i demografija

Tokom čitave historije, teritorije i ljudi u programskom području povremeno su pripadali istim državama, ali su ih isto tako često razdvajale granice i ratovi. Prema tome, veze između zajednica u pograničnom području su snažne i međusobno zavisne.

Obje zemlje su snažno posvećene integraciji u EU. Crnoj Gori je 17.12.2010. godine dodijeljen status kandidata za članstvo u EU. BiH i Europska komisija su 16.06.2008. godine potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Potpisivanjem Sporazuma, EU je prepoznala napore koje je Bosna i Hercegovina uložila na svom putu ka EU integracijama. SSP s Bosnom i Hercegovinom ratificirale su sve zemlje članice EU-, ali SSP još uvijek nije stupio na snagu. Obje zemlje su već uložile značajne napore u usvajanje propisa koji su kompatibilni s pravnom stečevinom EU-a.

Od mjeseca juna 2012. godine, Europska unija je započela pristupne pregovore s Crnom Gorom. Odnosi Europske unije s Bosnom i Hercegovinom i dalje su regulirani Privremenim sporazumom (1A) iz 2008. godine.

Stanovništvo Crne Gore je praktički ostalo nepromijenjeno u smislu broja stanovnika, od 615.035 1991. godine do 620.029 2011. godine, prema popisu iz iste godine². Stanovništvo u području koje učestvuje u Programu prekogranične saradnje u Crnoj Gori je 300.176. Bosna i Hercegovina je u novembru 2013. godine izvršila prvi popis nakon 1991. godine. Rezultati ovog popisa će biti uvršteni u ovaj program kada budu dostupni.

Geografski opis

Programsko područje nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. Teren je uglavnom planinski, uključujući i jedan od najsurovijih u Europi. Rijeke u ovom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama, rijeke teku kroz duboke kanjone poput kanjona rijeke Tare, koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Europi, u dužini od 78 km i s 1300 metara dubine na najdubljijoj tački. Tu se nalazi oko četrdeset prirodnih i sedam umjetnih jezera. Region je bogat vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorije.

Klima je raznolika, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima s hladnim zimama i vrućim, relativno vlažnim ljetima, s dobro raspoređenim kišnim padavinama i obilnim snježnim padavinama na kopnu, dok je klima u južnom dijelu više jadranska, s vrućim, suhim ljetima i jesenima i blagim zimama.

Razlike u nadmorskoj visini i blizini Jadranskog mora, kao i izloženost vjetrovima dovode do ovih razlika u klimi.

Programsko područje Bosne i Hercegovine uključuje 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a karakteriziraju ga dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od čega je 288,21 km uvršten u programsko područje koje karakterizira jedinstven krajolik s prelijepim plažama i važnim turističkim centrima.

Infrastruktura

U cjelini, infrastruktura je zastarjela, zbog nedostatka ulaganja koja su uglavnom ograničena na razvijenije dijelove zemlje.

Ulaganja tokom prethodnih godina u cestovni sektor obiju država unaprijedile su ukupno stanje cesta u području, ali mnoge ceste trebaju biti obnovljene i modernizirane, što zahtijeva značajne budžetske izdatke.

Glavne prijevozne rute koje prolaze kroz programsko područje su sljedeće:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica
3. Sarajevo – Trebinje – Herceg Novi

Željeznice čine manje značajan dio cjelokupne transportne mreže u području u kojem ne postoji željeznički granični prijelaz između dviju zemalja.

Luke, aerodromi i brane su u malo boljem stanju. U programskom području postoje tri aerodroma – Tivat, Mostar i Sarajevo. Jedan mali aerodrom nalazi se u Nikšiću. Luka Kotor opslužuje velike kruzere i druga komercijalna plovila, dok je marina u Tivtu postala važno uporište za jahte na Jadranu.

Telekomunikaciona mreža se sastoji od nekoliko sistema koji nude i fiksnu i mobilnu telefoniju.

Vodosnabdijevanje, kanalizacija, odlaganje otpada

Okolišna infrastruktura predstavlja najveću slabost područja, ali je njezin razvoj visoko na popisu razvojnih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Stanovništvo koje živi blizu općinskih centara i većih naselja je obuhvaćeno mrežom vodosnabdijevanja. Međutim, kapaciteti za vodosnabdijevanje i kvalitet higijene su glavna briga u ruralnim područjima. Alternativni sistemi korišteni u ovim područjima, poput lokalnih izvora, vrela i cisterni ne garantiraju odgovarajući kvalitet vode.

² Broj iz popisa u Crnoj Gori 2011. godine.

U programskom području, kanalizaciona mreža je dostupna samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, kanalizacioni sistemi nisu spremni tretirati proizvedene količine koje se prelijevaju kao netretirana kanalizacija. U određenim dijelovima područja dolazi do ispuštanja netretirane kanalizacije u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo nekoliko općina posjeduje učinkovita postrojenja za obradu otpadnih voda.

Tretman otpadnih voda se odvija na isti, nezadovoljavajući način u čitavom programskom području. Sistem upravljanja krutim otpadom temelji se na prikupljanju, prijevozu i odlaganju krutog otpada koji vrše javna komunalna poduzeća na općinskom nivou. Odlagalištima se loše upravlja, a sanitarni i higijenski uslovi su minimalni. Minimalno je i učinkovito razdvajanje otpada.

Električna energija

Sistemi snabdijevanja i distribucije električne energije su dobro razvijeni na obje strane granice, i predstavljaju najveća i najsnažnija poduzeća. Rijeke u okviru programskog područja nose 50% hidro-potencijala u obje zemlje.

Postoji potencijal za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije, poput hidro i geotermalne energije i biomase, ali područje također nudi i značajne neiskorištene mogućnosti za upotrebu sunčeve i energije vjetra.

Ekonomija i sektor malih i srednjih poduzeća

Bosna i Hercegovina i Crna gora su članice Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju za zemlje zapadnog Balkana i daje dobar okvir za ekonomski razvoj i regionalnu saradnju.

Općine obuhvaćene Programom još uvijek osjećaju posljedice rata iz 1990-ih godina i nedavne globalne ekonomske krize. Cjelokupni nivo ekonomskog razvoja područja je niži od odnosnih državnih prosjeka, ali precizni BDP ne može biti izveden iz dostupnih statističkih podataka. BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini je 2012. godine bio 3.419 eura, dok je u Crnoj Gori bio 5.063 eura.

U Crnoj Gori je 2012. godine bilo registrirano 23.741 društvo, od čega se 8.713 nalazi u programskom području. U Bosni i Hercegovini je 2012. godine bilo registrirano 59.719 društava, od čega se 30.768 nalazi u programskom području. Više od 90% čine mala i srednja poduzeća, ali precizni procenti ne mogu biti izvedeni iz statističkih izvještaja.

Turizam

Turizam u regionu je u ekspanziji, naročito u Crnoj Gori gdje je postao ključna industrija u zemlji. U 2012. godini je registrirano ukupno 1.439.500 dolazaka, od čega su 90% bili strani turisti. Od ovog broja, oko 8% turista bilo je iz Bosne i Hercegovine.

U programskom području u Crnoj Gori je registrirano 27,86% svih turističkih dolazaka u 2012. godini, od čega je 22,9% registrirano u tri obalne općine (Herceg Novi, Kotor i Tivat), a preostalih 4,96% je registrirano u 11 općina na sjeveru.

U Bosni i Hercegovini je registrirano 745.537 turističkih dolazaka u 2012. godini, od čega su oko 58% bili strani turisti. Glavne turističke destinacije u programskom području su veliki gradovi Sarajevo i Mostar i obalni grad Neum. U ovim gradovima je registrirano oko 46% svih posjeta u 2012. godini ili 69% turista koji su posjetili programsko područje koje čini dvije trećine svih dolazaka (66,7%) u zemlji.

Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Obrazovni sistem u programskom području je dobro razvijen na svim nivoima (od primarnog do tercijarnog). Manje od 2% stanovnika je nepismeno. Srednje škole se nalaze u svim gradovima u ovom području.

Postoji pozitivan trend u povećanju broja i javnih i privatnih visokoškolskih obrazovnih institucija, kao i veći broj nastavnih planova i programa koje nude.

Povezanost između obrazovnih institucija i poslovnog sektora je, međutim, još uvijek slaba i rezultira neznatnim aktivnostima u oblasti inovacija, istraživanja i razvoja.

Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Usporedba istraživanja tržišta rada koja su proveli državni uredi za statistiku³ u skladu s preporukama Međunarodne organizacije rada ukazuju na to da su niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori ili stagnirale ili postale još nepovoljnije u razdoblju od 2007. do 2012. godine.

U obje države spor proces stvaranja novih radnih mjesta također prate i nepovoljni migracijski trendovi.

Okoliš, priroda i klimatske promjene

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori je prilično homogeno s prirodnog, geografskog i okolišnog stajališta i karakterizira ga dobro očuvani prirodni okoliš i dragocjeni resursi s relativno malim nivoima zagađenja. S druge strane, postoji i nekoliko „crnih tačaka“ kada je u pitanju zagađenje, i one stvaraju ozbiljne probleme.

Na ovoj teritoriji postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali neke lokacije su izložene većem zagađenju. Najveći zagađivači u ovom regionu su termoelektrana na ugalj u Pljevljima i ljevaonica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću uzrokuju probleme s otpadom i podzemnim vodama.

Najveći zagađivač zraka u ovom regionu je termoelektrana na ugalj u Pljevljima. Nivo zagađenja zraka je visok, a čak se ni ne prati. Postoji potreba za razvojem strategija/projekata za smanjenje lokalnog, regionalnog i prekograničnog zagađenja zraka, za uspostavljanjem okvira za učinkovitu, čistu, održivu i obnovljivu proizvodnju i potrošnju energije i za vršenje istraživanja utjecaja na okoliš i strateške procjene stanja okoliša, uz uzimanje u obzir smjernica Kyoto protokola.

Obje strane granice suočavaju se sa sličnim izazovima u osiguravanju uravnoteženog puta ka socijalno-ekonomskom razvoju, uz istovremeno očuvanje izvanrednog prirodnog naslijeđa i ispunjavanja uslova EU-a koji se odnose na okoliš i klimatske promjene.

Zbog velike osjetljivosti regiona na klimatske promjene, rizik od poplava i šumskih požara je povećan u posljednjoj deceniji. Klimatske promjene će također rezultirati dodatnim opterećenjem na proizvodnju hidroenergije, a prilikom definiranja mjera prilagodbe ovo će morati biti uzeto u obzir. Potencijal programskog područja kada su u pitanju obnovljivi izvori energije, posebno održiva biomasa, nije prepoznat.

Kultura

Zaštita kulturnog naslijeđa ima solidnu pravnu osnovu i osiguravaju je specijalizirane institucije u objema zemljama.

U Crnoj Gori, institucija zadužena za kulturu je Ministarstvo kulture. Također postoje dvije specijalizirane institucije odgovorne za kulturno naslijeđe, formalno organizirane u okviru Ministarstva kulture. Uprava za zaštitu kulturnog naslijeđa je zadužena za pravna pitanja i zaštitu kulturnog naslijeđa, dok je druga institucija Centar za zaštitu i arheologiju vodeća institucija u oblasti arheologije i očuvanja kulturnog naslijeđa u Crnoj Gori.

Za razliku od Crne Gore, institucije zadužene za kulturu i kulturno naslijeđe su veoma decentralizirane, odnosno, za kulturu su odgovorne institucije u dva entiteta: Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske, s Republičkim institutom za zaštitu kulturnog, historijskog i prirodnog

³ Institucije koje se bave statistikom u BiH (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine-BHAS, Federalna agencija za statistiku – FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske – RZSRT)

http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba i crnogorski ured za statistiku Monstat

<http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>,

http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba

<http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>

naslijeđa i Federalno ministarstvo kulture i sporta s Institutom za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, dok je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine zaduženo za uspostavljanje osnovnih principa koordinacije i harmonizacije entitetskih planova, kao i za definiranje strategija na međunarodnom nivou.

U obje zemlje, općine u koordinaciji s relevantnim ministarstvima i institucijama za zaštitu kulture imaju primarnu odgovornost za brigu, održavanje, upotrebu i zaštitu spomenika od utjecaja prirode i ljudskih aktivnosti, za to da spomenici budu dostupni javnosti, te za troškove redovnog održavanja. Saradnja između relevantnih institucija u području kulture je osnažena tokom posljednjih godina.

2.2. OSNOVNI ZAKLJUČCI

Područjem dominiraju planine i slabo naseljena ruralna područja naseljena starijim stanovništvom. Cjelokupni nivo ekonomskog razvoja programskog područja je niži od odnosnih državnih prosjeka. Ekonomiju karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i nizak nivo aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Crna Gora je uspostavila solidnu osnovu za razvoj sektora turizma u priobalnim općinama. Bosna i Hercegovina, s druge strane, ima relativno snažnu turističku infrastrukturu u velikim gradovima i u određenim zaštićenim planinskim područjima.

Veliki izazov za čitavo područje je nedostatak prilika za zapošljavanje, posebno u ruralnim područjima, što je mnoge mlade ljude nagnalo na preseljenje u velike gradove ili da priliku za zaposlenje traže u inostranstvu.

Planine i šume ostaju važan resurs čitavog područja, ali im sve više prijete opterećene komunalne službe koje u moderniziranju kasne za urbanizacijom i industrijskim aktivnostima.

Transportnoj strukturi je potrebna obnova i moderniziranje. Budući da je rizik od klimatskih promjena sve veći, mjere za otpornost na klimatske promjene morat će biti osigurane u svim projektima obnove i unaprjeđenja.

U području postoje tri međunarodna aerodroma: Tivat, Mostar i Sarajevo.

Sva tri nivoa obrazovanja su dobro predstavljena u čitavom području.

Kulturološke razlike i jezičke barijere su minimalne zbog dugogodišnje dobre saradnje i uzajamnih odnosa. Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, prirodne parkove i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Sve navedeno predstavlja endogene vrijednosti i potencijale koji dalje mogu biti iskorišteni za jačanje ekonomskog rasta i socijalne kohezije. Uz zajedničko naslijeđe i nepostojanje jezičkih barijera, navedeno predstavlja dobru osnovu za buduću ekonomsku i socijalnu saradnju između zajednica u regionu. Nezavisno od toga, ove resurse treba koristiti na ispravan i održiv način kako bi se izbjegla pretjerana eksploatacija i negativne posljedice na okoliš.

Elementi SWOT analize na kvalificiranom području	
<u>Prednosti</u>	<u>Slabosti</u>
▪ Postojanje komplementarnosti ekonomija kao i sličnosti tržišta rada; ▪ Postojanje politika zapošljavanja i planova za podršku razvoja privatnog sektora; ▪ Aktivne politike zapošljavanja prevedene na temelju IPA prekogranične saradnje tokom prethodnog razdoblja; ▪ Osnažen pravni i institucionalni okvir za zaštitu okoliša; ▪ Određeni lokalni planovi u obzir uzimaju pristup temeljen na održivom razvoju; ▪ Relativno velika zaštićena prirodna područja; ▪ Jedinstveni krajolik i resursi (planinska područja pod šumama i izvori vode,	▪ Negativni rast populacije koji dovodi do nepovoljnih demografskih trendova; ▪ Niski životni standardi i starenje populacije na selu; ▪ Ograničen protok informacija na tržištu; ▪ Niski prihodi i životni standard za većinu populacije; ▪ Mala mobilnost radne snage; ▪ Nedostatak zajedničkih prekograničnih sadržaja za nadzor nad i sprječavanje prirodnih katastrofa; ▪ Neodgovarajuća infrastruktura i upravljanje javnim komunalijama, posebno u manjim naseljima (vodovod, kanalizacija, kruti otpad); ▪ Nepostojanje odlagališta za kruti otpad i

jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); ▪ Umjerena kontinentalna klima s različitim utjecajima i plodnim tlom; ▪ Raznolika i dobro očuvana priroda s prirodnim parkovima i zaštićenim područjima; ▪ Velika bioraznolikost, uključujući vrijedne ljekovite biljke i trave; ▪ Bogato kulturno naslijeđe (historija, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ Dobro razvijena proizvodnja energije i distributivna mreža; ▪ Obalno područje s kvalitetnim plažama kojem se lako pristupa; ▪ Kulturološke sličnosti, nepostojanje jezičkih barijera i dobrosusjedski odnosi.	▪ reciklažnih postrojenja; ▪ Slabo provođenje principa „zagađivač plaća“; ▪ Spora provedba strategija energetske učinkovitosti i obnovljive energije i planova aktivnosti; ▪ Povećan rizik po proizvodnju energije, poljoprivredu, prijevoz i turizam zbog klimatskih promjena; ▪ Slaba integriranost kulturnog naslijeđa u razvoj turističke ponude i nedovoljna iskorištenost kulturnih i zabavnih sadržaja; ▪ Slabe lokalne institucionalne strukture kojima nedostaju kapaciteti za stimuliranje razvoja turizma; ▪ Nerazvijenost bolničke infrastrukture i nedostatak raznolikih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga; ▪ Statična i neučinkovita promocija turizma na državnom nivou; ▪ Nepostojanje centara za koordinaciju i informiranje osim u velikim urbanim centrima; ▪ Sezonski razvoj turizma; ▪ Pojedina područja ostaju zatvorena zbog miniranosti; ▪ Loše stanje kulturnog naslijeđa.
Prilike ▪ Povećana tendencija ka/potencijal za konkretnije aktivnosti prekogranične saradnje; ▪ Veća svijest o i osjetljivost za socijalnu inkluziju marginaliziranih skupina; ▪ Orijentiranost politika na provedbu aktivnih mjera za podršku stvaranja prilika za zapošljavanje u manje razvijenim područjima u regionu (posebna orijentacija treba biti usmjerena na mlade zanatlije u nerazvijenim područjima); ▪ Razvoj zajedničkih programa za unaprjeđenje znanja, vještina i kompetencija zaposlenih i nezaposlenih; ▪ Zajednički razvoj pozitivnog okruženja u kojem se promoviraju poduzetnička kultura i zapošljavanje, posebno kada su u pitanju mladi; ▪ Neiskorištene mogućnosti upotrebe sunčeve i energije vjetra; ▪ Moguća upotreba održivih, povoljnih po okoliš i energetski učinkovitih usluga i tehnologija; ▪ Podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja i povećano učestvovanje javnosti u povezanim postupcima odlučivanja; ▪ Promoviranje i uspostavljanje	Prijetnje ▪ Sve veći depopulacijski trendovi; ▪ Starenje populacije; ▪ Potpuna depopulacija u pojedinim ruralnim mjestima; ▪ Povećana socijalna isključenost nekih skupina (osobe s invaliditetom, manjine, žene i mladi); ▪ Nezaposlenost uzrokovana kolapsom ili restrukturiranjem većih industrija; ▪ Nedovoljna ulaganja u ljudski kapital i mobilnost radne snage; ▪ Nezadovoljavajuća postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje otpada koja mogu ugroziti javnost i doprinijeti sporijem ekonomskom razvoju; ▪ Infrastrukturna ulaganja koja bi mogla nepovoljno utjecati na okoliš; ▪ Neodrživ ekonomski razvoj i nekontrolirano zagađenje mogu ugroziti kvalitet zraka, vode i tla; ▪ Nesistemska iskorištavanje šuma; ▪ Poslovne barijere, nedostatak znanja, iskustva i vještina u upravljanju i oglašavanju odredišta; ▪ Nedovoljno resursa za tekuće održavanje i očuvanje prirodnog, kulturnog i historijskog naslijeđa; ▪ Pretjerana izloženost/pretjerano iskorištavanje određenih lokacija/resursa; ▪ Klimatske promjene mogu utjecati na <u>turizam, proizvodnju energije, prijevoz i</u>

principa socijalno odgovornog poslovanja; ▪ Partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i promoviranje programa i projekata održivog razvoja; ▪ Uspostavljanje zajedničkih centara za hitne situacije; ▪ Promoviranje proizvodnje obnovljivih izvora uključujući i projekte prezentiranja; ▪ Kulturni/historijski turizam i obrazovne aktivnosti kojima se region promovira kao multietnička i privlačna europska lokacija; ▪ Razvoj alternativnih oblika ruralnog turizma i organske poljoprivrede s mogućnostima za smještaj; ▪ Širenje i međunarodno priznavanje prirodnih parkova i zaštićenih područja; ▪ Unaprjeđenje postojeće turističke ponude kroz aktiviranje kulturnih/prirodnih/historijskih resursa i potencijala; ▪ Povećana vidljivost prekograničnog turizma kroz organiziranje pojedinačnih ponuda oko glavnih turističkih i kulturnih potencijala; ▪ Unaprjeđenje bilateralne saradnje u oglašavanju regionalnih turističkih odredišta; ▪ Vidljive privatne inicijative u sektoru turizma koje odgovaraju povećanoj potražnji za wellness, zdravstvenim i eko-turizmom; ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa fokusiranih na novu „aktivnu“ vrstu odmora; ▪ Zajednički razvoj turističkih proizvoda i njihovo zajedničko oglašavanje.	poljoprivredu.
--	-----------------------

DIO 3. PROGRAMSKA STRATEGIJA

3.1. LOGIČKA PODLOGA – POJAŠNJENJE ODABRANE STRATEGIJE DJELOVANJA

- ✓ Trenutni IPA II program prekogranične saradnje predstavlja nastavak dobro utemeljenog okvira za saradnju.
- ✓ IPA program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2007–2013. do sad je proveden kroz dva poziva za dostavljanje ponuda. Interes koji su za Program izrazili ponuđači pokazuje postojanje pozitivnog trenda i, prema tome, potencijala za jačanje kapaciteta područja za apsorpciju.

- ✓ Kada se radi o obrađenim temama, analiza koju je proveo JTS o primljenim ponudama pokazuje kako je tematski interes raspoređen na nove tematske prioritete ⁴:

Prioritet	TP 1	TP 2	TP 3	TP 4	TP 5	TP 6	TP 7	TP 8	Ukupno
1. CfP	4	11	0	11	9	3	0	0	38
2. CfP	8	14	0	22	17	1	5	0	67
Ukupno	12	25	0	33	26	4	5	0	105

- ✓ SWOT analiza je pripremljena između juna i decembra 2013. godine kako bi se analizirale potrebe područja. Strukturirana je prema tematskom prioritetu, usklađena sa Strategijom EU 2020 i SEE 2020, a svi rezultati su priloženi ovom programskom dokumentu.
- ✓ S obzirom na gore navedeno, cilj globalnog Programa je prepoznat kao adekvatan za suočavanje s izazovima i za odgovaranje na potrebe područja kada se uzmu u obzir pravni okvir ponuđen IPA II instrumentom i EU-ovim strategijama, kao i iskustva iz prošlosti kako je opisano u planu u daljnjem tekstu.
- ✓ Ukupni cilj Programa je promoviranje održivog razvoja u prekograničnom području između Bosne i Hercegovine i Crne Gore provedbom zajedničkih aktivnosti temeljenih na učinkovitoj upotrebi komparativnih prednosti programskog područja.
- ✓ Cjelokupni cilj se postiže aktivnostima u okviru sljedećih tematskih prioriteta čiji je odabir pojašnjen u tabeli u daljnjem tekstu:

Odabrani tematski prioriteti	Pojašnjenje odabira
TP 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	Opći kontekst, zbog finansijske krize, poziv za odgovarajuće odgovore u politikama zapošljavanja. Postojeći proces saradnje treba biti nastavljen i ojačan. Pokazalo se da je interes potencijalnih korisnika velik. Prethodna iskustva pokazuju vrijednost pristupa prekogranične saradnje u ovoj domeni, kao i potrebu za posebnom pažnjom koju treba posvetiti ugroženim skupinama, uključujući mlade i žene.
TP 2: Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	U lokalnim planovima sve se više uzimaju u obzir održivi razvoj i podizanje svijesti o važnosti zaštite prirode i borbe protiv klimatskih promjena, što se čini učinkovitim ako se promovira na prekograničnom nivou. Upravljanje rizikom također zahtijeva zajedničke aktivnosti budući da se prirodne katastrofe ne završavaju na granici.
TP 3: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.	Turizam je najveći potencijal za rast u području zahvaljujući dostupnim prirodnim i kulturnim resursima. Međutim, potrebno je održivo upravljanje. Interes mogućih korisnika s obje strane granice podržava ovaj TP.

⁴ Osam tematskih prioriteta predloženih za IPA program prekogranične saradnje su sljedeći:

TP 1 Promoviranje zapošljavanja, mobilnost radne snage, prekogranična socijalna i kulturna inkluzija; TP 2 Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom; TP 3 Promoviranje održivih prijevoznih i unaprjeđenje javnih infrastruktura; TP 4 Poticanje turizma i kulturnog i prirodnog naslijeđa; TP 5 Ulaganje u mlade, obrazovanje i vještine; TP 6 Promoviranje lokalnog i regionalnog upravljanja, izgradnja administrativnih i kapaciteta za planiranje; TP 7 Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovine i ulaganja; TP 8 Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a.

3.2. OPIS PROGRAMSKIH PRIORITETA

3.2.1. TEMATSKI PRIORITETI

Tematski prioritet 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.

Nedostatak prilika za zapošljavanje je jedna od najvećih prijetnji u programskom području. Utječe na životni standard većeg dijela stanovništva i ključni je uzrok migracijskih tokova. Kratkoročno unaprjeđenje ove situacije nije izgledno, a negativni utjecaj može čak biti i pogoršan, posebno kada su u pitanju ugrožene skupine i ruralno stanovništvo.

Postoji potreba za finansijskim resursima kako bi se podržao potencijal za unaprjeđenje zapošljavanja i pristupa tržištima rada.

Povećana upotreba obnovljivih izvora energije poput sunčeve i energije vjetra, geotermalne energije i biomase može dovesti do stvaranja zelenih radnih mjesta u manjim zajednicama u kojima su mogućnosti zapošljavanja male.

Posebni cilj 1.1: Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika.

Ovaj posebni cilj je usmjeren na jačanje zajedničkog pristupa tržištu rada koje je slično s obje strane granice. Nedavna postignuća u domeni promoviranja politika zapošljavanja se dalje razvijaju i kapitaliziraju čime se unaprjeđuje postojeća podrška uslugama i alatima kojima se podržava tržište rada. Harmonizacija i redovna razmjena podataka između dviju zemalja se promovira. Ovaj posebni cilj je također povezan s održivošću poslovanja koje se vodi u slabo naseljenim izoliranim područjima.

Očekivani rezultati 1.1.1: Unaprijeđena konsultantska podrška i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području.

ID	Pokazatelji rezultata *	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
1.1.1.1	Procenat nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema spolu i starosti).	Broj zaposlenih i samozaposlenih.	0	2014.	20%	Nadzor/projektni izvještaji; Ured za zapošljavanje i registri komora.	2018, 2020, 2022.

* Osnova za većinu indikatora postignuća je „0“. Naime, ograničena dostupnost statističkih informacija i resursa ne dozvoljava definiranje indikatora precizno na osnovnoj vrijednosti. Pristupom korištenim u Programu se, prema tome, mjere indikatora kao posljedica intervencija u sklopu Programa za sva tri tematska prioriteta. Kada je u pitanju praktična primjena pokazatelja, sugerira se da su pokazatelji ciljeva unutar svakog poziva za dostavljanje ponuda (smjernice za ponuđače) prezentirani tako da potencijalnim aplikantima predstavljaju ciljeve Programa i, po mogućnosti, usmjeravaju njihovo djelovanje u provedbi Programa. Odgovorna tijela i JMC će redovno revidirati indikatore. Kada je to moguće, prilikom planiranja daljnjih ciljanih poziva za dostavljanje ponuda u obzir će se uzimati rezultati prethodnih poziva za dostavljanje ponuda.

Indikativni spisak podržanih aktivnosti.:

- Definiranje nedostataka vezanih za radnu snagu i vještine i uspostavljanje učinkovitih sistema informiranja na tržištu rada;
- Razvoj stručnog obučavanja i neformalni i cjeloživotni programi učenja;
- Stručno obučavanje, neformalne i cjeloživotne obrazovne aktivnosti;
- Pripravnički staž u postojećim kompanijama, trgovinama i zanatima;

- Mentorstvo nezaposlenim osobama iz ugroženih skupina u kompanijama, trgovinama i zanatima;
- Uvođenje praktičnog nastavnog plana i programa i obrazovne institucije, uključujući i one koje se bave obrazovanjem odraslih;
- Prepoznavanje i sparivanje vještina s potrebama realnog privatnog sektora;
- Pružanje usluga savjetovanja u vezi s karijerom i davanje smjernica;
- Javno-privatne konsultacije i dijalog s ciljem utvrđivanja prilika za zapošljavanje i smanjenja poslovnih barijera;
- Identificiranje i promoviranje održivih javno-privatnih partnerstava i planova povezivanja u poslovanju sa snažnim potencijalom za stvaranje novih radnih mjesta;
- Promoviranje i unaprjeđenje vještina za poslovne inovacije za stvaranje novih radnih mjesta;
- Organiziranje sajмова za zapošljavanje/okruglih stolova/promocija ili kampanja;
- Promoviranje aktivnosti samozapošljavanja;
- Mali projekti demonstriranja upotrebe obnovljive energije;
- Mali infrastrukturni radovi i nabavka opreme.

Ciljane skupine: Predviđene ciljane skupine su nezaposleni pojedinci, budući poduzetnici koji razmatraju pokretanje posla u ruralnim područjima, iskusni poduzetnici koji su spremni proširiti svoje poslovanje i stvoriti nova radna mjesta, i studenti visokoškolskih obrazovnih ustanova i strukovnih škola.

Vrste korisnika: Organizacije za razvoj poslovanja, poslovne udruge, uredi za zapošljavanje i sektori za ekonomski razvoj u regionalnim i lokalnim vladama, visokoškolske ustanove, institucije za strukovno obrazovanje i obučavanje, socijalni partneri i organizacije civilnog društva.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
1.1.1.1.1	Broj novih poslovnih aktivnosti i inicijativa za zapošljavanje koje su pokrenute i kojima se pruža podrška.	Broj inicijativa.	4	Nadzor/projektni izvještaji.
1.1.1.1.2	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo.	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo.	12	Nadzor/projektni izvještaji.
1.1.1.1.3	Broj učesnika u obukama, pripravnika i mentorstava.	Broj učesnika.	300	Nadzor/projektni izvještaji.

Posebni cilj 1.2: Poboljšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina

Osim unaprjeđenja pristupa tržištu rada, fokusirana i proaktivna podrška će biti pružena unaprjeđenju pristupa tržištu rada i stvaranju novih prilika za zapošljavanje pripadnika ugroženih skupina, uključujući žene, manjine, osobe s invaliditetom i dugoročno nezaposlene osobe starije od 50 godina. Usto, ovaj cilj će biti ostvaren kroz različite oblike savjetovanja i direktnu podršku za stvaranje socijalnih poduhvata i drugih inicijativa za stvaranje novih radnih mjesta.

Očekivani rezultati 1.2.1: Povećane prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja.

ID	Pokazatelji rezultata *	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
1.2.1.1	Procenat nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema posebnoj skupini, spolu i starosti).	Broj zaposlenih i samozaposlenih unutar ugroženih skupina.	0	2014.	10%	Nadzor/projektni izvještaji, Registri ureda za zapošljavanje.	2018, 2020, 2022.

Vrste korisnika: Organizacije za razvoj poslovanja, poslovne udruge, uredi za zapošljavanje i sektori za ekonomski razvoj u regionalnim i lokalnim vladama, službe za socijalni rad, visokoškolske ustanove, institucije za strukovno obrazovanje i obučavanje, socijalni partneri i organizacije civilnog društva.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
1.2.1.1.1	Broj novih poslovnih aktivnosti i inicijativa za zapošljavanje koje su pokrenute i kojima se pruža podrška.	Broj inicijativa.	2	Nadzor/projektni izvještaji.
1.2.1.1.2	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo.	Broj izvršenih usluga vezanih za obuke, pripravnike i mentorstvo.	6	Nadzor/projektni izvještaji.
1.2.1.1.3	Broj učesnika u obukama, pripravnika i mentorstava.	Broj učesnika.	100	Nadzor/projektni izvještaji.

Tematski prioritet 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.

Iako je bogato prirodnim resursima, programsko područje se smatra i ugroženim i izloženim određenom broju rizika vezanih za klimatske promjene. Zagađenje je također razlog za ozbiljnu zabrinutost. Budući da se ove okolnosti ne mogu zaustaviti na granici, Program prekogranične saradnje može poboljšati situaciju u smislu pružanja podrške regionalnim i lokalnim administracijama u unaprjeđivanju njihovih okolišnih kapaciteta, kao i kapaciteta vezanih za klimatske promjene, planiranje upravljanja rizikom i operativnih kapaciteta. U isto vrijeme, aktivnosti promoviranja usmjerene na ciljanu populaciju s obje strane granice mogu doprinijeti naporima koje ulažu javne institucije.

Posebni cilj 2.1: Prekogranična saradnja i zajedničke aktivnosti unaprjeđuju upravljanje i energetska učinkovitost lokalnog vodosnabdijevanja, kanalizacionih sistema i sistema za kruti otpad, te zaštitu okoliša.

Vodosnabdijevanje i upravljanje otpadom je ključni faktor u pogledu zaštite okoliša. Iako Program prekogranične saradnje ne obuhvaća velike infrastrukturne intervencije, zajedničke aktivnosti na regionalnom i lokalnom nivou mogu predstavljati osnovu za veća ulaganja. Ovaj posebni cilj naročito je usmjeren na unaprjeđenje okolišnih standarda čitavog područja kroz dvostruki pristup institucijama i općoj javnosti.

Očekivani rezultati:

2.1.1.a Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnom nivou u pogledu evodosnabdijevanja i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama; i

2.1.1.b Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti s europskim standardima vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te sa standardima zaštite okoliša.

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
2.1.1.a.1	Procenat programskog područja koje ima koristi od bolje provedbe standarda vodosnabdijevanja, kanalizacije, odlaganja krutog otpada i zaštite okoliša.	Količina vode koja se distribuira građanima širom čitavog programskog područja; Količina prerađenih otpadnih voda i odloženog krutog otpada širom programskog područja u skladu sa zakonom i dobrom praksom; Broj kršenja zakona o zaštiti okoliša i prirode/bioraznolikosti.	0	2014	30%	Nadzor/projektni izvještaji, Izvještaji općinskih vlasti, Službena statistika, Medijski izvještaji.	2018, 2020, 2022.
2.1.1.b.1	Procenatobuhvaćenih stanovnika čija je svijest podignuta kampanjama o dobrobitima poštivanja europskih standarda vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama i standarda zaštite okoliša.	Procenat stanovnika koji podržavaju strožije standarde u oblasti upravljanja otpadnim vodama, krutim otpadom i zaštite prirode/bioraznolikosti.	0	2014.	50%	Nadzor/projektni izvještaji, Izvještaji općinskih vlasti, Službena statistika, Medijski izvještaji.	2018, 2020, 2022.

Indikativni spisak podržanih aktivnosti:

- Pripremanje prethodnih studija izvodljivosti za razvoj novih ili modernizaciju postojećih sistema za vodosnabdijevanje, preradu otpadnih voda i prikupljanje krutog otpada s ciljem

unaprjeđenja vodosnabdijevanja i energetske učinkovitosti i smanjivanje zagađenja od otpadnih voda i krutog otpada i na lokalnom i na prekograničnom nivou;

- Modernizacija postrojenja i opremanje javnih komunalnih poduzeća koja učestvuju u vodosnabdijevanju, tretmanu otpadnih voda i prikupljanju krutog otpada s ciljem unaprjeđivanja učinkovitosti vodosnabdijevanja i energetske učinkovitosti i smanjenja gubitaka vode i zagađenja otpadnim vodama i krutim otpadom, i na lokalnom i na prekograničnom nivou;
- Modernizacija procedura i poslovanja javnih komunalnih kompanija koje učestvuju u vodosnabdijevanju, tretmanu otpadnih voda i prikupljanju krutog otpada;
- Obučavanje i izgradnja kapaciteta lokalnih i regionalnih uprava i javnih servisa i njihovog osoblja;
- Sklapanje i provedba prekograničnih javno-privatnih partnerstava s ciljem promoviranja i uvođenja viših standarda zaštite okoliša i socijalno odgovornog poslovanja, uključujući i za okoliš pogodne pilot-projekte koji doprinose razvoju regiona;
- Javne kampanje o obrazovanju i informiranju u saradnji s građanskim društvom i medijima, uključujući i, ali bez ograničenja na, radionice, javne debate, simpozije, medijske kampanje, promocije i pilot-aktivnosti kao podrška primjeni viših standarda vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, i zaštite prirode i bioraznolikosti, kao i klimatskih promjena.

Ciljane skupine: Predviđene ciljane skupine na svim nivoima uprave u obje zemlje, posebno onih sektora i odjeljenja koji su odgovorni za okolišno planiranje, socijalnih partnera, volonterskih organizacija/tijela građanskog društva i javnih komunalnih poduzeća koja učestvuju u vodosnabdijevanju i odlaganju otpadnih voda i krutog otpada. Usto, kampanje o svijesti treba usmjeriti na opću javnost.

Vrste korisnika: Vlasti/institucije zemlje s kompetencijama/odgovornošću u kvalificiranom području, lokalne vlade i njihove institucije; razvojne agencije, organizacije (uključujući nevladine organizacije) za zaštitu okoliša; javna tijela odgovorna za vodosnabdijevanje i upravljanje otpadnim vodama i krutim otpadom.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
2.1.1.a.1.1	Broj pripremljenih prethodnih studija izvodljivosti i studija izvodljivosti i tehničkih planova za razvoj novih ili moderniziranje postojećih sistema vodosnabdijevanja, tretmana otpadnih voda/krutog otpada.	Utvrđeni tehnički, ekonomski, finansijski, zakonski i okolišni planovi i studije.	2	Nadzor/ projektni izvještaji, općinskih vlasti. Izvještaji općinskih vlasti.
2.1.1.a.1.2	Broj moderniziranih postrojenja, opreme, procedura i aktivnosti javnih komunalnih kompanija.	Renovirana postrojenja, Novonabavljena i/ili obnovljena oprema.	3	Nadzor/ projektni izvještaji, općinskih vlasti, Službena statistika Medijski izvještaji.
2.1.1.b.1.1	Broj zaposlenih u javnim komunalnim poduzećima čije su vještine i znanje unaprijeđeni.	Obučeni uposlenici.	50	Nadzor/ projektni izvještaji, javnih komunalnih ustanova. Izvještaji javnih komunalnih ustanova.
2.1.1.b.1.2	Broj organiziranih i provedenih obrazovnih/informativnih kampanja, javnih/privatnih partnerstava i pilot-projekata	Provedene aktivnosti podizanja svijesti.	7	Nadzor/projektni izvještaji, Medijska pokrivenost.

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
	kojima se promoviraju viši standardi zaštite okoliša.			

Posebni cilj 2.2: Unaprijeđena je prilagodba na klimatske promjene i mjere smanjenja njihovog utjecaja i sprječavanja rizika i upravljanja.

Prirodni resursi podliježu mnogim pritiscima i konfliktima prilikom upotrebe (između koncepta zaštite okoliša i industrije, poljoprivrede, urbanizacije i turizma). Daljnji pritisci potječu od sve većeg rizika za čitavu zemlju. Prekogranična saradnja će unaprijediti kapacitete za sprječavanje i smanjenje utjecaja prirodnih katastrofa javne administracije u području kroz zajedničko učenje, razvoj integriranih alata i strategija, kao i zajednička pilot-rješenja.

Očekivani rezultati 2.2.1: Ojačan je kapacitet hitnih službi za spječavanje i smanjenje rizika i mjere prilagodbe kako bi se mogle nositi s posljedicama katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama.

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
2.2.1.1	Najmanje dva prekogranična tima su osnovana i imaju ovlaštenje da rješavaju hitne situacije.	Sektori i angažirani na Programu imaju korist od novog znanja, vještina i iskustva; Potpisan protokol o saradnji.	0	2014.	2	Nadzor/projektni izvještaji.	2018, 2020, 2022.

Indikativni spisak podržanih aktivnosti:

- Obučavanje i izgradnja kapaciteta okolišnih službi za vanredna stanja, uključujući i prekograničnu saradnju na sprečavanju vanrednih situacija, spašavanju i aktivnostima obnove;
- Moderniziranje/opremanje i unaprjeđenje operativnih procedura okolišnih službi za vanredne situacije;
- Razmjena iskustava i najboljih praksi među zainteresiranim stranama u unaprjeđenju sprječavanja rizika i upravljanja i smanjenja utjecaja klimatskih promjena i kapaciteta za prilagodbu;
- Zajedničke aktivnosti upravljanja rizikom (požar, poplava, zagađenje, itd.);
- Mali infrastrukturni radovi, osiguravanje postojanja mjera za otpornost na klimatske promjene.

Ciljane skupine: Predviđena ciljana skupina su zaposleni na svim nivoima vlasti u obje zemlje, a naročito oni sektori i odjeljenja zadužena za upravljanje rizikom, i volonterske organizacije/tijela koja se bave klimatskim promjenama, **socijalni partneri** i građansko društvo.

Vrste korisnika: Vlasti/institucije zemlje s kompetencijama/odgovornošću u kvalificiranom području, lokalne vlade i njihove institucije; razvojne agencije, organizacije (uključujući nevladine organizacije) za zaštitu okoliša i klimatske promjene; javna tijela odgovorna za požare/poplave/hitne službe.

Ciljane skupine:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana	Izvor podataka
----	-----------------------	----------------	---------	----------------

			vrijednost	
2.2.1.1.1	Broj organiziranih obuka.	Zaposleni i sektori koji imaju koristi od obuka.	6	Nadzor/projektni izvještaji.
2.2.1.1.2	Broj sektora u okviru javne administracije koji su opremljeni za unaprijeđeno prekogranično upravljanje katastrofama i rješavanje pitanja klimatskih promjena.	Sektori i angažirani na Programu imaju korist od nove specijalizirane opreme.	4	Nadzor/projektni izvještaji.

Tematski prioritet 3: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu

Aдекватna upotreba i promoviranje krajolika, prirodnih resursa i kulturnog naslijeđa mogu doprinijeti otvaranju područja u smislu održivog turizma kao instrumenta za ekonomski rast.

Posebni cilj 3.1: Unaprijeđen je kvalitet i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu.

Namjera je pronaći načine razvoja kulturnih i prirodnih resursa u turističke resurse i proizvode kako bi se unaprijedio interes za posjećivanje i život u tom okruženju. Ovaj posebni cilj usmjeren je ka pronalaženju ravnoteže između očuvanja i razvoja prirodnih i kulturnih resursa, uz posebnu pažnju posvećenu ruralnim područjima koja su još uvijek marginalizirana od strane većine posjetilaca.

Očekivani rezultati:

3.1.1.a Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan; i

3.1.1.b Slika i privlačnost prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena.

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
3.1.1.a.1	Broj i primici od posjetilaca/korisnika zajedničkih ruralnih i prirodnih zaštićenih područja.	Turističke posjete/potrošnja.	0	2014.	300	Nadzor/projektni izvještaji.	2018, 2020, 2022.
3.1.1.a.2	Broj uspostavljenih tematskih klastera i drugih dugoročnih prekograničnih poslovnih veza.	Uspostavljeni i operativni klasteri i dugoročna poslovna partnerstva.	0	2014.	5	Nadzor/projektni izvještaji.	2018, 2020, 2022.

ID	Pokazatelj rezultata	Jedinica mjere	Osnovna vrijednost	Osnovna godina	Ciljana vrijednost	Izvor podataka	Učestalost izvještavanja
3.1.1.b.1	Broj organiziranih kulturnih događaja.	Broj organiziranih kulturnih događaja.	0	2014.	5	Nadzor/projektni izvještaji.	2018, 2020, 2022.
3.1.1.b.2	Procenat kulturnih znamenitosti i čija je vidljivost unaprijeđena.	Broj kulturnih znamenitosti čija je publicitet unaprijeđen.	0	2014.	50%	Nadzor/projektni izvještaji; Statistički podaci dobijeni od turističkih organizacija	2018, 2020, 2022.

Indikativni spisak podržanih aktivnosti:

- Zajednički razvoj novih turističkih proizvoda i usluga korištenjem ICT-a i drugih dostupnih tehnologija (npr. GPS uređaja, sistema rezerviranja, itd.) - razmjena informacija, umrežavanje, strukturiranje, pozicioniranje i brendiranje;
- Organiziranje promocija i komuniciranje i javne kampanje;
- Razmjena i prijenos iskustava;
- Obučavanje i izgradnja kapaciteta za marketinške vještine turističkih operatera;
- Razvoj i provedba ciljanih planova obučavanja za postojeće i buduće radnike u turizmu u manje razvijenim turističkim područjima;
- Manji infrastrukturni radovi i nabavka opreme;
- Organiziranje događaja, simpozija, radionica, itd.;
- Posebne profesionalne intervencije s ciljem zaštite i promoviranja kulturnog naslijeđa, kao i kulturnih tradicija;
- Organiziranje lake infrastrukture s ciljem podrške proizvodnji ključnih proizvoda (npr. centri za posjetioce, postavljanje znakova, objekti za rekreaciju za turističke svrhe);
- Obnova i očuvanje historijskih i kulturnih znamenitosti, uključujući i pristup istima.

Ciljane skupine: Posjetioци i lokalno stanovništvo, poslovni subjekti i organizacije povezane sa sektorom, organizacije koje razvijaju turističke lokacije i organizacije koje imaju koristi od razvijenih lokacija.

Vrste korisnika: Glavni projektni partneri predviđeni za provedbu projekata u okviru ovog posebnog cilja su organizacije odgovorne za očuvanje i razvoj prirodnog i kulturnog naslijeđa, organizacije za razvoj turizma, lokalne i regionalne vlade.

Pokazatelji rezultata:

ID	Pokazatelji rezultata	Jedinica mjere	Ciljana vrijednost	Izvor podataka
3.1.1.a.1.1	Broj novih zajedničkih turističkih proizvoda.	Razvijeni novi turistički proizvodi.	3	Nadzor/projektni izvještaji.
3.1.1.b.1.1	Broj obnovljenih spomenika kulture koji su	Obnova/restauracija na spomenicima i pristupni putevi.	3	Nadzor/projektni izvještaji.

	stavljene raspolaganje posjetiocima.	na			
--	--	----	--	--	--

Sažeti pregled pokazatelja rezultata:

Tematski prioritet	Posebni cilj	Očekivani rezultati	Pokazatelji rezultata *
1. Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	1.1 Unaprijeđen je pristup tržištu rada i okolišu za nove generacije zaposlenika.	1.1.1 Unaprijeđena savjetodavna podrška i vještine traženja zaposlenja za stanovništvo u pograničnom području.	1.1.1.1 Procenat nezaposlenih koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema spolu i starosti).
	1.2 Poboľjšane su prilike za zapošljavanje i socijalnu inkluziju ugroženih skupina.	1.2.1. Povećane prilike za stvaranje novih radnih mjesta za ugrožene skupine i njihova mogućnost zapošljavanja.	1.2.1.1 Procenat nezaposlenih iz ugroženih skupina koji su na temelju programskih aktivnosti pronašli zaposlenje ili su definirali poslovnu inicijativu (podijeljeno prema posebnoj skupini, spolu i starosti).
2. Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	2.1 Prekogranična saradnja i zajedničke aktivnosti unaprjeđuju upravljanje i energetske učinkovitost lokalnog vodosnabdijevanja, kanalizacionih sistema i sistema za kruti otpad, te zaštitu okoliša.	2.1.1.a Ojačan je kapacitet za provedbu okolišnih standarda i standarda energetske učinkovitosti na lokalnom nivou u pogledu vodosnabdijevanja i upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama.	2.1.1.a.1 Procenat programskog područja koje ima koristi od bolje provedbe standarda vodosnabdijevanja, kanalizacije, odlaganja krutog otpada i zaštite okoliša.
		2.1.1.b Povećana je svijest javnosti o dobrobitima usklađenosti s europskim standardima vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama, te sa standardima zaštite okoliša.	2.1.1.b.1 Procenat obuhvaćenih stanovnika čija je svijest podignuta kampanjama o dobrobitima poštivanja europskih standarda vodosnabdijevanja, upravljanja krutim otpadom i otpadnim vodama i standarda zaštite okoliša.
	2.2 Sprječavanje rizika i upravljanje i smanjivanje utjecaja klimatskih promjena i prilagodba na promjene su unaprijeđeni.	2.2.1 Kapacitet službi za sprječavanje rizika u vanrednim situacijama i smanjenje posljedica klimatskih promjena i prilagodbu na promjene je povećan.	2.2.1.1 Najmanje dva prekogranična tima su osnovana i imaju ovlaštenje da rješavaju hitne situacije.
3 Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.	3.1 Unaprijeđen je kvalitet i diversifikacija turističke ponude temeljene na prirodnom i kulturnom naslijeđu.	3.1.1.a Broj turista u ruralnim i zaštićenim prirodnim područjima je povećan.	3.1.1.a.1 Broj i primici od posjetilaca/korisnika zajedničkih ruralnih i prirodnih područja.
			3.1.1.a.2 Broj utvrđenih tematskih klastera i drugih dugoročnih poslovnih veza.

* Napominjemo da su pokazatelji rezultata dalje razloženi na mivo pokazatelja rezultata kako je gore opisano.

Tematski prioritet	Posebni cilj	Očekivani rezultati	Pokazatelji rezultata *
		3.1.1.b Slika i privlačnost prekograničnog područja kao multietničke i raznolike europske destinacije je unaprijeđena.	3.1.1.b.1 Procenat kulturnih događaja i znamenitosti čija je vidljivost unaprijeđena.

Promoviranje lokalnih prekograničnih aktivnosti **ljudi - ljudima** smatra se horizontalnim modalitetom koji je moguće primijeniti, kada je to relevantno, na ispunjavanje svih odabranih tematskih ciljeva.

3.2.2. Tehnička pomoć

Posebni cilj:

Posebni cilj tehničke pomoći je obezbijediti učinkovitu, transparentnu i pravovremenu provedbu prekograničnog Programa saradnje, kao i podići svijest o Programu na državnom, regionalnom i lokalnom nivou i, općenito, među stanovništvom u kvalificiranom programskom području. Također podržava aktivnosti podizanja svijesti na nivou zemlje kako bi građani u obje zemlje korisnice IPA II programa bili informirani o Programu. Nadalje, iskustvo pripreme programskog ciklusa 2007–2013. godine pokazuje da će ovaj prioritet također predstavljati podršku administrativnom kapacitetu vlasti i korisnika Programa u pogledu unaprijeđena vlasništva i prikladnosti Programa i projektnih rezultata.

Alokacija za tehničku pomoć će biti upotrijebljena za podršku radu državnih Operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (ZNO) u osiguravanju učinkovitog uspostavljanja, provedbe, nadzora i evaluacije Programa, kao i optimalne upotrebe resursa. Ovo će biti postignuto kroz uspostavljanje i djelovanje Zajedničkog tehničkog sekretarijata (ZTT) na teritoriji Bosne i Hercegovine i po mogućnosti Ureda na području Crne Gore. ZTT će biti odgovoran za svakodnevno upravljanje Programom i izvještavat će OS i ZNO.

Planirani rezultati:

1. Administrativna podrška Operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru Programa je unaprijeđena.

Ovaj prioritet će obezbijediti nesmetanu provedbu Programa tokom svih faza. Uključuje dostupnost finansijskih sredstava i angažiranje kvalificiranog osoblja zaduženog za pružanje pomoći Operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru, kao i uspostavljanje i provedbu mehanizama i procedura upravljanja, nadzora i kontrole. Ako bude potrebno, doprinijet će i pripremi sljedećeg finansijskog ciklusa (2021–2027.).

Pokazatelji rezultata:

Pokazatelj	Jedinica	Osnovna vrijednost	Cilj 2022.
Prosječni udio korisnika zadovoljnih podrškom provedbi pPrograma. ^{5**}	Procenat.	Nema podataka.	90%

2. Tehnički i administrativni kapacitet za upravljanje Programom i provedbu je povećan.

Ovaj prioritet će također pružiti mogućnost unaprijeđenja stručnosti i vještina struktura koje upravljaju Programom, kao i mogućih aplikanata i korisnika granta. Posebne aktivnosti izgradnje kapaciteta će biti planirane i izvedene na temelju utvrđenih potreba tokom provedbe Programa. Kao dio lekcija naučenih iz programskog ciklusa 2007–2013. godine, (i) očekuje se povećano učestvovanje članova ZNO-a u zadacima definiranim u okviru pravnog okvira IPA II programa; (ii) bit će povećan kapacitet potencijalnih aplikanata za razvoj održivih prekograničnih partnerstava; i (iii) bit će povećan kapacitet korisnika granta u smislu zadovoljavajućeg načina ispunjavanja obaveza iz njihovih ugovora.

⁵ Zahtjeva redovno i jednostavno ispitivanje korištenjem standardnog upitnika sa zatvorenim pitanjima.

Pokazatelji rezultata:

<i>Pokazatelj</i>	<i>Jedinica</i>	<i>Osnovna vrijednost</i>	<i>Cilj 2022.</i>
Prosječno povećanje u broju primljenih ponuda u okviru svakog uzastopnog poziva.		Nema podataka.	Nema podataka. ⁶
Prosječan udio projektnih sažetaka koji bi bili kvalificirani za daljnju procjenu.	Procenat.	NA	65%

3. Vidljivost Programa i njegovi rezultati su zagarantirani.

Program prekogranične saradnje je veoma popularan u kvalificiranim područjima zahvaljujući, između ostalog, vidljivosti aktivnosti koje su poduzete tokom programskog ciklusa 2007–2013. godine. S obzirom na broj aplikacija u naknadnim pozivima, primijećeno je da postoji povećan interes za inicijative saradnje. Ova postignuća treba održati i unaprijediti tokom provedbe finansijske perspektive 2014–2020. Treba razviti raznovrsne kanale komunikacije i publiciteta kako bi se obezbijedila redovna razmjena informacija između zainteresiranih strana i šire publike.

Pokazatelji rezultata:

<i>Pokazatelj</i>	<i>Jedinica</i>	<i>Osnovna vrijednost</i>	<i>Cilj 2022.</i>
Ljudi koji učestvuju u promotivnim događajima.	Broj.	1.150	1.500
Posjete internetskoj stranici Programa.	Broj.	280.000	490.000

Vrsta aktivnosti:

Spisak mogućih aktivnosti obuhvaćenih alokacijom za tehničku pomoć uključivat će:

- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog sekretarijata i njegovog Ureda;
- Organiziranje događaja, sastanaka, obuka, studijskih putovanja ili uzajamnih posjeta s ciljem usvajanja novih znanja o najboljim praksama drugih razvojnih inicijativa;
- Učestvovanje uposlenika upravljačkih struktura na forumima o zapadnom Balkanu ili o EU-u;
- Pripremanje internih i/ili eksternih priručnika;
- Pomoć potencijalnim aplikantima u partnerstvu i razvoju projekata (forumi za pronalaženje partnera, itd.);
- Savjetovanje korisnika grantova o pitanjima provedbe projekata;
- Nadzor nad provedbom projekata i programa, uključujući uspostavljanje sistema nadzora i povezanog izvještavanja;
- Organiziranje aktivnosti ocjenjivanja, analiziranja, ispitivanja i/ili proučavanja pozadine Programa;
- Informiranje i publicitet, uključujući i pripremu, usvajanje i redovnu reviziju plana vidljivosti i komuniciranja, širenja informacija (info-dani, naučene lekcije, studije najboljih slučajeva, novinski članci i priopćenja), promotivni događaji i tiskani materijal, razvoj komunikacionih alata, održavanje, ažuriranje i unaprijeđenje internetske stranice Programa, itd;
- Podrška radu Zajedničke radne skupine zadužene za pripremu programskog ciklusa 2021–2026. godine;
- Ostalo.

⁶ Napominjemo da su u finansijskoj perspektivi 2014–2020. usklađeni/strateški pozivi za dostavljanje ponuda zamišljeni s jasnim fokusom i/ili određenim uslovima koji se odnose na potencijalne korisnike. Također, u pozivu za dostavljanje ponuda moguće je da će se koristiti rotirajući princip za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva, a u tom smislu, broj ponuda ne mora nužno biti povećan. Zbog ovoga, mogući očekivani porast broja primljenih ponuda može biti izračunat posebno za svaki uzastopni poziv i na njega će utjecati faktor koji može biti izračunat na temelju: 1) Ukupnih dostupnih finansijskih okvira, 2) Tematskih prioriteta, posebnih ciljeva i rezultata uključenih u poziv za dostavljanje ponuda, 3) Minimalnih i maksimalnih iznosa odobrenih grantova, 4) Broja aplikacija i dozvoljenih grantova po ponuđaču/suponuđaču/povezanim subjektu i 5) Svih drugih posebnih odredbi koje utječu na razne kriterije kvalificiranosti koji se primjenjuju na određene pozive za dostavljanje ponuda.

Ciljane skupine i krajnji korisnici (nepotpuni spisak):

- Strukture koje upravljaju Programom, uključujući ugovorna tijela;
- Potencijalni aplikanti;
- Korisnici granta;
- Krajnji korisnici projekta;
- Opća javnost.

3.3. HORIZONTALNA I POPREČNA PITANJA

Garantiranje jednakih mogućnosti i sprječavanje bilo kakve diskriminacije na osnovi spola, rasnog ili etničkog porijekla, religije ili uvjerenja, invaliditeta, starosti ili seksualne orijentacije predstavljaju važne principe u svim fazama Programa. Ovi principi se primjenjuju u provedbi Programa, ali i na odabir i provedbu zasebnih projekata. Doprinos horizontalnim principima je predviđen kao kriterij za ocjenu. Projekti koji bi imali negativan utjecaj na jednake prilike i jednakost neće biti odobreni.

Održivi razvoj i klimatske promjene će biti uzete u obzir kao horizontalni princip u provedbi svih programa. Kriterij za odabir je predviđen za održivi razvoj. Projekti s direktnim negativnim utjecajem na okoliš i održivi razvoj neće biti financirani.

Projekti koji podržavaju jednake prilike i jednakost direktno su predviđeni u okviru tematskog prioriteta 1 gdje su potrebe ugroženih skupina posebno uzete u obzir. Usto, tematski prioritet 2 se direktno odnosi na zaštitu okoliša, dok je tematski prioritet 3 fokusiran na turizam i prirodne resurse. Prema tome, projekti inansirani u okviru ovih prioriteta imat će direktan pozitivan utjecaj na održivi razvoj. Na kraju, tematski prioritet 3 nastoji unaprijediti razumijevanje različitih kultura s ciljem promoviranja turizma.

Uz opći princip jednakosti, Program će uzimati u obzir i jednakost između muškaraca i žena. Ovo je jedan od ciljeva svih tematskih prioriteta. Jednakost između muškaraca i žena bit će uzeta u obzir prilikom zapošljavanja osoblja i u svim kadrovskim politikama.

Doprinos horizontalnim principima je predviđen kao kriterij za ocjenu. Projekti koji bi imali negativan utjecaj na jednake prilike i jednakost neće biti odobreni.

Projekti pripremljeni u okviru pristupa Razvoju područja s ciljem omogućavanja održivog rasta u definiranim geografskim područjima u pograničnim područjima na zapadnom Balkanu, posebno u ruralnim područjima koje karakteriziraju složeni razvojni problemi, mogu biti razmotreni za finansiranje u okviru Programa prekogranične saradnje. U obzir će biti uzeti pripremne aktivnosti za Razvoj područja koje su već provedene u pograničnom regionu koji obuhvaća Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru.

DIO 4. FINANSIJSKI PLAN

Tabela 1 pokazuje indikativni godišnji iznos doprinosa Unije Programu prekogranične saradnje za razdoblje 2014–2020. godine. Tabela 2 prikazuje indikativnu raspodjelu alokacija po tematskom prioritetu i najveći iznos sufinansiranja od strane Unije.

Tabela 1: Indikativni iznosi godišnje finansijske alokacije za Program prekogranične saradnje 2014 –2020.

Godina	IPA II program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014-2020							Ukupno (EUR)
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2014–20.
Operacije u okviru Programa prekogranične saradnje (svi tematski prioriteti).	840 000	1 200 000	1 200 000	840 000	1 200 000	1 200 000	1 080 000	7 560 000
Tehnička pomoć.	360 000	0.00	0.00	360 000	00	00	120 000	840 000
Ukupno (EUR)	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	1 200 000	8 400 000

Tabela 2: Indikativne alokacije po tematskom prioritetu tokom razdoblja od 2014 do 2020. godine i stopa doprinosa Unije

PRIORITETI	IPA II program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014–2020			
	Doprinos Unije	Korisnik/korisnici sufinansiranja	Ukupno finansiranje	Stopa doprinosa Unije
	(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (a)/(c)
1 – Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	2 100 000,00	370 588,23	2 470 588,23	85%
2 – Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	2 940 000,00	518 823,53	3 458 823,53	85%
3 – Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.	2 520 000,00	444 705,88	2 964 705,88	85%
4 – Tehnička pomoć.	840 000,00	0.00	840 000,00	100%
UKUPNO	8 400 000,00	1 334 117,64	9 734 117,64	

Doprinos Unije obračunat je u vezi s kvalificiranim izdacima koji se temelje na ukupnim kvalificiranim izdacima uključujući privatne i javne izdatke. Stopa sufinansiranja Unije na nivou svakog tematskog prioriteta nije manja od 20% niti veća od 85% kvalificiranih izdataka.

Sufinansiranje tematskih prioriteta obezbjeđuju korisnici granta. Korisnici granta trebaju osigurati minimalni doprinos od 15% za ukupne kvalificirane troškove projekta.

Iznos osiguran za tehničku pomoć ograničen je na 10% ukupnog iznosa alociranog za Program.

Stopa sufinansiranja sredstvima EU-a je 100%.

Sredstva za tematske prioritete će biti osigurana kroz Provedbene odluke Komisije i pokrivat će od jedne do tri alokacije godišnje. Sredstva za tehničku pomoć će biti osigurana kroz zasebnu Provedbenu odluku Komisije.

DIO 5.

PROVEDBENE ODREDBE

Poziv za dostavljanje ponuda:

Odgovorna tijela u zemljama učesnicama koje su korisnice IPA II programa planiraju provedbu većeg dijela intervencija kroz grantove temeljene na javnim pozivima za dostavljanje ponuda. Oni će obezbijediti potpunu transparentnost procesa i pristup različitim javnim i nejavnim subjektima. ZNO će biti odgovoran za utvrđivanje tematskih prioriteta, posebnih ciljeva, ciljanih krajnjih korisnika i posebnog fokusa svakog poziva za dostavljanje ponuda koji će podržati Europska komisija.

Dinamika objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda zavisi od velikog broja faktora, uključujući logistiku, vrijeme ocjene ponuda i nivoa interesa potencijalnih ponuđača. Prema tome, u ovom trenutku ne može biti utvrđeno koliko će poziva za dostavljanje ponuda biti objavljeno tokom programskog razdoblja. Odgovorna tijela će u svakom slučaju voditi računa o tome da prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda izbjegnu preklapanje tematskih prioriteta u okviru različitih programa prekogranične saradnje. Prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje ponuda koristit će se rotirajući princip za odabir tematskih prioriteta i njihovih posebnih ciljeva.

Prije objavljivanja paketa poziva, odgovorna tijela će revidirati potrebe/perspektive u tom trenutku i procijeniti ispunjenje pokazatelja u prethodnim programima prekogranične saradnje. Na temelju toga bit će predložen spisak tematskih prioriteta i posebnih ciljeva koji će biti objavljeni u programima prekogranične saradnje. Plan će biti usklađen s drugim programima/pozivima za dostavljanje ponuda koji mogu biti otvoreni/objavljeni u isto vrijeme, kako bi se izbjeglo preklapanje. U naknadnim pozivima za dostavljanje ponuda bit će odabrani oni tematski prioriteti i/ili posebni ciljevi koji nisu prethodno bili objavljeni.

Strateški projekti:

Tokom pripreme Programa nisu utvrđeni nikakvi strateški projekti. Međutim, tokom razdoblja provedbe Programa moguće je razmotriti alociranje dijela sredstava za jedan ili više strateških projekata. Utvrđivanje strateških projekata zavisit će od toga je li pokazan poseban interes obje zemlje za rješavanje posebnih strateških prioriteta koji očigledno prate ciljeve obiju zemalja i dokazuju jasan prekogranični utjecaj.

Strateški projekti mogu biti odabrani kroz poziv za strateške projekte ili kroz javni poziv za dostavljanje ponuda. U slučaju javnog poziva, partneri u Programu će zajednički utvrditi i usaglasiti sve strateške projekte koje će odobriti ZNO u odgovarajućem trenutku tokom razdoblja provedbe Programa. U tom slučaju, nakon što ga predloži i odobri ZNO i podupre Komisija, Program prekogranične saradnje mora biti izmijenjen kako bi sadržavao taj strateški projekat. Odabir strateških projekata provodit će se na transparentan način. Nakon što odgovorna tijela i ZNO utvrde i potvrde strateški pristup, relevantne institucije (vodeće institucije za strateške projekte) će biti pozvane da dostave svoje prijedloge u vidu projektnih zadataka, tehničkih specifikacija ili troškovnika. U tom slučaju, nakon što ga predloži i odobri ZNO i podrži Komisija, Program prekogranične saradnje mora biti izmijenjen kako bi sadržavao taj strateški projekat.

Tematski prioritet: Zaštita okoliša, promoviranje prilagodbe na klimatske promjene i smanjenje, sprječavanje i upravljanje rizikom čini se najprikladnijom formulacijom strateških projekata. Projekti pripremnog karaktera, poput pripreme projektne dokumentacije, ne mogu se smatrati strateškim projektima. Samo već spremne institucionalne inicijative, čiji su jasan cilj zajednički izazovi s obje strane granice i čiji su rezultat održiva i zajednička rješenja, mogu se smatrati prikladnim strateškim projektima.

SPISAK DODATAKA

DODATAK 1: Analiza stanja

**IPA II program prekogranične saradnje Bosna i
Hercegovina – Crna Gora
2014–2020.
Analiza programskog područja**

Revidirano 27.05.2014. godine

Sadržaj	35
Svrha	36
Metodologija	38
Analiza stanja	47
Glavni zaključci.....	

Svrha

Cilj ovog dokumenta je predstavljanje Analize stanja koja je provedena u okviru priprema za IPA II programa prekogranične saradnje (PS) „Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014–2020“. Program predstavlja potrebnu osnovu za utvrđivanje ključnih potreba i prioriteta koji trebaju biti obuhvaćeni instrumentom prekogranične saradnje u budućnosti, kao i predstavljati važan dio za pripremu čitave programske strategije.

U dokumentu je dat pregled programskog područja sa svim njegovim prednostima i manama; dokument definira posebnosti i zajedničke karakteristike teritorija (identitet) i definira ključna područja u kojima bi provedba prekograničnih aktivnosti generirala visoku dodatnu vrijednost.

Preliminarni rezultati SWOT-a predstavljeni su i o njima se raspravljalo tokom prvog sastanka Zajedničke radne skupine koji je održan u Trebinju 18.10.2013. godine. Ulazne informacije i napomene koje je dala Zajednička radna skupina su uvrštene u ovaj dokument.

Metodologija

Analiza stanja je provedena korištenjem PRESTLE i SWOT metodologija. Operativne strukture u obje zemlje osigurale su glavne statističke podatke i relevantne dokumente.

SWOT analiza je pripremljena po tematskom prioritetu prema sugestijama Europske komisije (EK). Tematski prioriteti su zapravo prilagodba tematskih ciljeva predloženih u članu 9. Prijedloga Komisije za propise vezane za sredstva Zajedničkog strateškog okvira (ZSO), pa su, prema tome, usklađene sa Strategijom EU 2020 i s njezinom regionalnom varijantom SEE 2020.

Br.	Tematski prioritet	Tematski ciljevi (čl. 9. Propisa za reg. ZSO)	SEE 2020	EU 2020
1	Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.	Tematski ciljevi 8 i 9.	Inkluzivni rast.	Inkluzivni rast.
2	Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.	Tematski ciljevi 4, 5 i 6.	Održivi rast.	Održivi rast.
3	Promoviranje održivog prijevoza i unaprjeđenje javnih infrastruktura.	Tematski cilj 7.	Održivi rast.	Održivi rast.
4	Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.	n.a.	Integrirani rast.	
5	Ulaganja u mlade, obrazovanje i vještine.	Tematski cilj 10 za obrazovanje.	Inkluzivni rast.	Inkluzivni rast.
6	Promoviranje lokalnog i regionalnog upravljanja, planiranja i izgradnja administrativnih kapaciteta.	Tematski cilj 11.	Upravljanje za rast.	Horizontalno.
7	Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovina i ulaganja.	Tematski cilj 3.	Pametni rast.	Pametni rast.
8	Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a.	Tematski ciljevi 1 i 2.	Pametni rast.	Pametni rast.

Prvi korak u analizi bilo je istraživanje provedeno u čitavom prekograničnom području. Operativna struktura (OS) poslala je standardizirane upitnike općinama i drugim relevantnim institucijama u kvalificiranom području (državnim/regionalnim/lokalnim vladama, visokoobrazovnim institucijama, javnim poduzećima, udrugama, trgovinskim komorama, nevladinim organizacijama, itd.).

Zasebna analiza provedena je za općine budući da su dobijene povratne informacije omogućile komparativni pristup. Od 13 općina u kvalificiranom području s crnogorske strane granice, 9 ih je vratilo popunjene upitnike. Procenat primljenih upitnika (uzorak) bio je 69,2% ukupnog broja i 79,8% ukupnog broja stanovništva u kvalificiranom području s crnogorske strane. Od 56 općina u kvalificiranom području s bosanskohercegovačke strane granice, 21 ih je vratilo popunjene upitnike. Procenat primljenih upitnika je 37,5% ukupnog broja općina u kvalificiranom području u Bosni i Hercegovini. Od drugih institucija/organizacija s obje strane granice primljeno je ukupno 77 upitnika.

Kao drugi korak, tim stručnjaka za pripremu Programa proveo je individualne intervjue s različitim institucijama u kvalificiranom području i s relevantnim ministarstvima na državnom/entitetskom nivou. Intervjui su obavljani uživo, kao i putem telefona. Analiza intervjua dozvolila je daljnje definiranje SWOT-a. Zaključci za svaki tematski prioritet predstavljeni su u daljnjem tekstu u zasebnim dijelovima.

Kao treći korak, tim je analizirao statističke podatke koji se odnose na svaki tematski prioritet i druge važne informacije poput ocjene prethodnih programa prekogranične saradnje i strateške sektorske dokumente, što su često predlagali intervjuirani.

Analiza stanja

Historija

Tokom čitave historije, teritorije i ljudi u programskom području povremeno su pripadali istim državama, ali su ih isto tako često razdvajale granice i ratovi. Prema tome, veze između zajednica u pograničnom području su snažne i međusobno zavisne.

Pred kraj 19. vijeka, intelektualci na tom području počeli su promovirati ideju ujedinjenja slavenskih naroda što je na kraju rezultiralo stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca koja je kasnije postala Kraljevina Jugoslavija, također poznata kao prva Jugoslavija. Kraljevina se raspala na početku Drugog svjetskog rata, a SFRJ⁷ je stvorena 1945. godine. Tako je nastala današnja Bosna i Hercegovina i Crna Gora koje su postale dvije od šest jugoslavenskih republika.

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je postala nezavisna 1992. godine, dok je Crna Gora postala nezavisna nakon referenduma o nezavisnosti 2006. godine.

Obje zemlje su snažno posvećene integraciji u EU. Crnoj Gori je 17.12.2010. godine dodijeljen status kandidata za članstvo u EU-u. BiH i Europska komisija su 16.06.2008. godine potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Potpisivanjem sporazuma, EU je prepoznala napore koje je Bosna i Hercegovina uložila na svom putu ka EU integracijama. SSP s Bosnom i Hercegovinom ratificirale su sve zemlje članice EU-a, ali SSP još uvijek nije stupio na snagu. Obje zemlje su već uložile značajne napore u usvajanje propisa koji su kompatibilni s pravnom stečevinom EU-a.

Od mjeseca juna 2012. godine, Europska unija je započela pristupne pregovore s Crnom Gorom. Odnosi Europske unije s Bosnom i Hercegovinom i dalje su regulirani Privremenim sporazumom (IA) iz 2008. godine.

Demografija

Stanovništvo Crne Gore je praktički ostalo nepromijenjeno u smislu broja stanovnika, od 615.035 1991. godine do 620.029 2011. godine, prema popisu iz iste godine. Stanovništvo u području koje učestvuje u Programu prekogranične saradnje u Crnoj Gori je 300.176. Bosna i Hercegovina je u novembru 2013. godine izvršila prvi popis nakon 1991. godine. Rezultati ovog popisa će biti uvršteni u ovaj program kada budu dostupni.

Tokom prošlih decenija značajan dio prethodno uglavnom ruralnog stanovništva preselio se u urbana područja. Prema tome, stanovništvo u kvalificiranom području Crne Gore i Bosne i Hercegovine je danas uglavnom naseljeno u urbanim centrima.

S crnogorske strane granice, unutrašnje migracije s manje razvijenog sjevera u razvijeniji centralni i priobalni dio rezultirale su smanjenjem od 9,34% broja stanovnika u sjevernom regionu samo u razdoblju od 2007. do 2012. godine. U Bosni i Hercegovini, stanovništvo je također migriralo u veće urbane centre, posebno u Sarajevo.

Uz depopulaciju, ruralna područja i manji gradovi u obje države pogođeni su „odljevom mozgova“ zbog kojih područja ostaju bez stručnih kadrova.

⁷ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija.

Iako je prirodni prirast u kvalificiranom području i dalje pozitivan, starosna struktura stanovništva ukazuje na nepovoljan proces demografskog starenja.

Etničke manjine

Stanovnici u programskom području uživaju nacionalnu ravnopravnost u obje države budući da njihovi ustavi garantiraju prava manjinama. Bez obzira na to, tokom programskog razdoblja od 2014. do 2020. godine, EU je još uvijek od Bosne i Hercegovine očekivala da provede presudu Europskog suda za ljudska prava presudu u slučaju Sejdić-Finci koja se odnosi na diskriminaciju građana na temelju etničkog porijekla.

Geografski opis

Programsko područje nalazi se u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i u sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programsko područje obuhvaća 20.909,33 km² i oko 38,51% državne teritorije. U Crnoj Gori, programsko područje obuhvaća 9.285 km² i oko 67,2% državne teritorije.

Teren je uglavnom planinski, uključujući i jedan od najsurovijih u Europi. Rijeke u kvalificiranom području pripadaju ili jadranskom ili crnomorskom slivu. U planinama rijeke teku kroz duboke kanjone poput kanjona rijeke Tare koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Europi, u dužini od 78 km i s 1300 metara dubine na najdubljjoj tački. Tu se nalazi oko četrdeset prirodnih i sedam umjetnih jezera. Region je bogat vodom i šumama koje pokrivaju 32% teritorije.

Klima je raznolika, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima s hladnim zimama i vrućim, relativno vlažnim ljetima, s dobro raspoređenim kišnim padavinama i obilnim snježnim padavinama na kopnu, dok je klima u južnom dijelu više jadranska, s vrućim, suhim ljetima i jesenima i blagim zimama. Razlike u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao izloženost vjetrovima dovode do razlika u klimi.

Bosanskohercegovački dio kvalificiranog područja sastoji se od 56 općina. Crnogorski dio pokriva 14 općina u priobalnoj, središnjoj i sjevernoj Crnoj Gori.

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini uključuje 20 km obale koja predstavlja jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more, a karakteriziraju ga dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, 163,78 km obale, od čega je 288,21 km uvršten u programsko područje koje karakterizira jedinstven krajolik s prelijepim plažama i važnim turističkim centrima.

Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduslov ekonomskog i socijalnog razvoja budući da obezbjeđuje pristup robama i ljudima u i iz kvalificiranog područja. U cjelini, infrastruktura u kvalificiranom području je staromodna budući da je pretrpjela nedostatak ulaganja koja su uglavnom usmjeravana u razvijenija područja zemlje.

Dužina granice između Crne Gore i Bosne i Hercegovine je 254,4 km duž koje se nalazi osam graničnih prijelaza. Određeni broj prijelaza je u prethodnim godinama obnovljen ili je trenutno u postupku modernizacije uz podršku EU-a.

Ulaganja tokom prethodnih godina u cestovni sektor obje države unaprijedile su ukupno stanje cesta u kvalificiranom području, ali mnoge ceste trebaju biti obnovljene i modernizirane, što zahtijeva značajne budžetske izdatke.

Glavne prijevozne rute koje prolaze kroz programsko područje su sljedeće:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica
3. Sarajevo – Trebinje – Herceg Novi

Željeznice čine manje značajan dio cjelokupne transportne infrastrukture u području u kojem ne postoji željeznički granični prijelaz između dvije zemlje. Crna Gora je, nezavisno od toga, nedavno okončala obnovu i modernizaciju željezničke veze, koja se uglavnom koristi za prijevoz tereta i proteže od Nikšića izvan kvalificiranog područja prema Podgorici i Baru. Ovo je predstavljalo jedno od važnijih ulaganja u zemlji. Mala bosanskohercegovačka željeznička mreža nije dovoljno razvijena i nije u potpunosti elektrificirana, čime se ograničava mogućnost osiguravanja učinkovite transportne službe.

Luke, aerodromi i brane su u malo boljem stanju. U programskom području postoje tri aerodroma- Tivat, Mostar i Sarajevo. Jedan mali aerodrom nalazi se u Nikšiću. Luka Kotor opslužuje velike kruzere i druga komercijalna plovila, dok je marina u Tivtu postala važno uporište za jahte na Jadranu.

Telekomunikaciona mreža se sastoji od nekoliko sistema koji nude i fiksnu i mobilnu telefoniju.

U Crnoj Gori, usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera, (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Svi pružaoci pokrivaju čitavu teritoriju i pružaju napredne usluge.

Tri operatera u Bosni i Hercegovini su BH Telecom, Telekom Srpske i HT Mostar. Operateri su privatizirani ali Federalna vlada i dalje ima većinski udio u BH Telecomu i HT-u Mostar, dok je Telekom Srpske privatizirao Telekom Srbije čiji je većinski dioničar Vlada Srbije.

Kapaciteti fiksne mreže su dobro razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u čitavom području.

U junu 2013. godine, crnogorsko Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije objavilo je izvještaj o stanju elektronskih komunikacija koje otkriva da je rasprostranjenost mobilne telefonije u decembru 2011. godine bila 187,6%, odnosno iznad regionalnog prosjeka od 121,96% i prosjeka EU-a 27 od 127%. S druge strane, prema podacima Agencije za statistiku, rasprostranjenost u Bosni i Hercegovini je 2012. godine bila 99%.

Internet se u kvalificiranom području koristi u velikoj mjeri, pri čemu u Bosni i Hercegovini postoje tri, a u Crnoj Gori četiri pružaoca usluga.

Publikacija Monstata iz 2013. godine⁸ o upotrebi informacionih i komunikacionih tehnologija ukazuje na to da 55,8% crnogorskih kućanstava posjeduju i koriste računare za pristup internetu, ali i da skoro svako kućanstvo posjeduje i povremeno koristi mobilne telefone za pristup internetu. U Bosni i Hercegovini, procijenjeno je da je 2012. godine 57% stanovnika koristilo internet.

Vodosnabdijevanje, kanalizacija, odlaganje otpada

Okolišna infrastruktura predstavlja najveću slabost područja, ali je njezin razvoj visoko na spisku razvojnih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Stanovništvo koje živi blizu općinskih centara i većih naselja je obuhvaćeno mrežom vodosnabdijevanja. Međutim, kapaciteti za vodosnabdijevanje i kvalitet higijene su glavna briga u ruralnim područjima. Alternativni sistemi korišteni u ovim područjima, poput lokalnih izvora, vrela i cisterni ne garantiraju odgovarajući kvalitet vode.

Općenito, situacija zahtijeva djelovanje s ciljem revitaliziranja i popravke sistema vodosnabdijevanja, posebno kada se uzme u obzir činjenica da postojeće vodosnabdijevanje ne zadovoljava potrebe populacije. Zbog starosti, štete uzrokovane u ratu i curenja radi lošeg održavanja, gubi se između 30% i 60% kapaciteta. Sistemi vodosnabdijevanja širom kvalificiranog područja često su u kvaru, posebno tokom sušne sezone. Ovo ukazuje na potrebu uspostavljanja većih sistema za vodosnabdijevanje na općinskom, međuopćinskom i regionalnom nivou.

U kvalificiranom području, kanalizaciona mreža je dostupna samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, kanalizacioni sistemi nisu spremni tretirati proizvedene količine koje se prelijevaju kao netretirana kanalizacija. U određenim dijelovima područja dolazi do ispuštanja netretirane kanalizacije u potoke, rezervoare i septičke jame. Samo nekoliko većih općina posjeduje učinkovita postrojenja za obradu otpadnih voda.

Tretman otpadnih voda se odvija na isti, nezadovoljavajući način u čitavom programskom području. Sistem upravljanja krutim otpadom temelji se na prikupljanju, prijevozu i odlaganju krutog otpada koji vrše javna komunalna poduzeća na općinskom nivou. Odlagalištima se loše upravlja, a sanitarni i higijenski uslovi su minimalni. Minimalno je i učinkovito razdvajanje otpada.

Općine se žale da nedovoljna finansijska i tehnička pomoć koju primaju od državnih vlada, iako se ponekad radi samo o pripremanju prethodnih studija izvodljivosti i drugih planova ili studija, ometa aktivnosti koje poduzimaju kako bi unaprijedile neodgovarajuću okolišnu infrastrukturu. Neke crnogorske općine kao problem navode i nedostatak interesa privatnih kompanija za ulaganje u ovaj sektor na osnovi javno-privatnog partnerstva. Predstavnici vlada i građanskog društva, s druge strane, često ukazuju na neučinkovito upravljanje javnim komunalnim poduzećima kao glavni razlog nedovoljno kvalitetnih usluga.

Električna energija

Sistemi snabdijevanja i distribucije električne energije su dobro razvijeni na obje strane granice, i predstavljaju najveća i najsnažnija poduzeća. Rijeke u okviru programskog područja nose 50% hidro-potencijala u obje zemlje. U Bosni i Hercegovini postoji pet hidroelektrana na rijeci Neretvi i tri elektrane na rijeci Trebišnjici. U Gacku postoji termoelektrana koja podržava stabilnost ekosistema.

⁸ <http://www.monstat.org/userfiles/file/ICT/IKT%20U%20DOMACINSTVIMA%202013.pdf>

Zajedno s drugim elektranama u Bosni i Hercegovini kojima upravljaju tri različita javna poduzeća, sistem zadovoljava domaće potrebe za energijom, a u zemlje regiona se izvozi dio proizvodnje.

Crnogorsko javno poduzeće koje se bavi proizvodnjom energije privatizirano je 2009. godine, uključujući i njegove dijelove koji se bave proizvodnjom, distribucijom i isporukom. Ipak, država je zadržala većinski udio u poduzeću. Jedinice za proizvodnju energije nalaze se u kvalificiranom području i sastoje se od hidroelektrana na Pivi i Perućici i od termoelektrane u Pljevljima. Nakon nedavnog moderniziranja postojećih postrojenja i smanjenja nekoliko velikih industrija, Crna Gora je postala izvoznik energije u 2013. godini. Ovaj status mogao bi biti zadržan i u narednim godinama kada bi bila ostvarena planirana ulaganja u postojeća i nova postrojenja za proizvodnju energije.

Osim potencijala za proizvodnju hidro i termalne energije, područje također nudi značajne, ali i još uvijek neistražene mogućnosti za upotrebu sunčeve energije i energije vjetra.

Usto, visokonaponski vodovi u kvalificiranom području čine veoma važan dio balkanske mreže i predstavljaju dobru osnovu za daljnju modernizaciju i razvoj. Crnogorsko poduzeće za prijenos električne energije pod kontrolom države, zajedno s konzorcijem koji čine italijanska poduzeća, započelo je izgradnju podmorskog kabla za prijenos energije koji povezuje Italiju i Crnu Goru ispod Jadranskog mora. Ovo će omogućiti izvoz i uvoz električne energije i potaknuti daljnja ulaganja u proizvodnju energije u jugoistočnoj Europi.

Međutim, mnoge nevladine organizacije u regionu i u susjednim zemljama istakle su zabrinutost da bi neka od ovih ulaganja mogla podrazumijevati izgradnju velikih brana i velikih termoelektrana što bi moglo biti u suprotnosti s okolišnim ciljevima poput bioraznolikosti i dekarbonizacije.⁹ Organizacije tvrde da bi umjesto takvih ulaganja, naglasak trebalo staviti na razvoj alternativnih rješenja za snabdijevanje energijom i unaprjeđenje energetske učinkovitosti.

Niskonaponska (korisnička) mreža u kvalificiranom području je na malo manje zadovoljavajućem nivou. Međutim, nije utvrđeno postojanje naselja bez električne energije.

Ekonomija

Bosna i Hercegovina i Crna Gora su članice Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Europi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju za zemlje zapadnog Balkana i daje dobar okvir za ekonomski razvoj i regionalnu saradnju.

Općine obuhvaćene Programom još uvijek osjećaju posljedice rata iz 1990-ih godina i nedavne globalne ekonomske krize. Cjelokupni nivo ekonomskog razvoja područja je niži od odnosnih državnih prosjeka, ali precizni BDP ne može biti izveden iz dostupnih statističkih podataka. BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini je 2012. godine je bio 3.419 eura, dok je u Crnoj Gori bio 5.063 eura.

Područje karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i nizak nivo aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Iako su raznovrsni prirodni uslovi u kvalificiranom području pogodni za diverzificirani razvoj poljoprivrede, poljoprivredne aktivnosti su ograničene zbog nedostatka tla dobrog kvaliteta i planinskog reljefa. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta je prekriven pašnjacima i prirodnim livadama.

⁹<http://seechangenetwork.org/index.php/newsfeed/1-latest-news/83-press-release-on-pecis-approved-by-energy-community.html>

Uslovi za proizvodnju povrća su optimalni. U sjevernom dijelu najveći procenat teritorije se sastoji od travnjaka koji su idealni za ljetnu ispašu stoke.

Obalno područje je izrazito pogodno za proizvodnju voća (suptropskog voća i maslina) i usjeva, a njegov brdoviti reljef za uzgoj stoke sitnog zuba. Ovaj reljef je također bogat medonosnim i ljekovitim biljem, kao i vrstama divljeg voća (šipurak, smokva).

Kada je u pitanju stočarstvo, u kvalificiranom području se uglavnom uzgajaju ovce i koze. Uzgoj stoke krupnog zuba i pčelarstvo također su važne poljoprivredne aktivnosti u regionu.

Poljoprivredna proizvodnja u kvalificiranom području se temelji na malim porodičnim farmama zbog postojećih prirodnih uslova i pitanja vlasništva nad posjedima. Mlađe generacije gube zanimanje za održavanje ove porodične tradicije i sve više traže zaposlenje u urbanim područjima.

Industrijski sektor u kvalificiranom području se temelji na proizvodnji električne energije, iskorištavanju uglja, šumarstvu i obradi drveta, tekstila i kože, kao i na građevinskoj industriji.

Obje zemlje imaju dobru osnovu za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: mesnice, mlinove sa silosima, mljekarska postrojenja, pekare, fabrike piva i sokova, fabrike za preradu voća, kapacitet za preradu grožđa i proizvodnju vina, preradu ljekovitog bilja i fabrike za proizvodnju konfekcijskih proizvoda.

Sektor malih i srednjih poduzeća

Nakon restrukturiranja i/ili likvidacije velikih poduzeća u vlasništvu države, mala i srednja poduzeća su preuzela vodstvo u stvaranju nove ekonomske aktivnosti i zapošljavanja u kvalificiranom području. Mala i srednja poduzeća su obično fleksibilnija i lakše se prilagođavaju tržišnim potrebama što dovodi do različitih prilika za zapošljavanje, održivog razvoja i pozitivnog doprinosa izvozu i trgovini.

U Crnoj Gori je 2012. godine bilo registrirano 23.741 društvo od čega se 8.713 nalazi u kvalificiranom području. U Bosni i Hercegovini je 2012. godine bilo registrirano 59.719 društava od čega se 30.768 nalazi u kvalificiranom području. Više od 90% čine mala i srednja poduzeća, ali precizni procenti ne mogu biti izvedeni iz statističkih izvještaja.

Uglavnom se radi o prilično malim poduzećima koja ne posjeduju menadžersko i marketinško iskustvo. Službe za pružanje podrške poslovanju (poslovni centri, poslovni inkubatori, konsultantske usluge), koje bi trebale pružati podršku u poslovanju i jačanju konkurentnosti nisu dovoljno razvijene.

Na nekoliko lokacija u regionu su uspostavljene strukture za podršku koje finansira država, ali su njihov broj i kapacitet još uvijek nedovoljni da bi zadovoljili rastuće potrebe. Lokalna tradicija upotrebe konsultantskih usluga u oblasti biznisa skoro da i ne postoji, što obeshrabruje buduće konsultante da se uopće počnu baviti ovim aktivnostima.

Drugo ograničenje za razvoj malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u ovom području je postojanje poslovnih barijera i u internim tržištima i u različitim vrstama ekonomskih transakcija između dviju zemalja. Predstavnici poslovne zajednice žale se da je postupak dobijanja raznih dozvola kao i transport specijalizirane opreme i kvalificiranog osoblja preko granice s ciljem pružanja inače nedostupnih usluga, za jedno poduzeće dugotrajan i da predstavlja opterećenje.

Ovo obeshrabruje moguće inicijative za promoviranje prekogranične saradnje i osnivanje raznih vrsta poslovnih klastera i uspostavljanje vertikalno integriranih veza između poduzeća. Prema tome,

potrebno je istražiti mogućnosti za smanjivanje poslovnih barijera i stvaranje povoljnijeg okruženja za prekograničnu saradnju.

Loš pristup finansiranju također predstavlja dodatnu barijeru na tržištu za male i srednje poduzetnike u ruralnim dijelovima kvalificiranog područja koji se suočavaju s poteškoćama prilikom dobijanja zajmova od komercijalnih banaka, budući da one rijetko prihvataju njihovo zemljište i imovinu kao kolateral. Uspostavljanje za sada nepostojećih fondova ili programa za kreditne garancije, uz državnu podršku i u partnerstvu s privatnim sektorom, moglo bi ukloniti ovaj nedostatak.

Turizam

Turizam u regionu je u ekspanziji, naročito u Crnoj Gori gdje je postao ključna industrija u zemlji. U 2012. godini registrirano je ukupno 1.439.500 dolazaka, od čega su 90% bili strani turisti. Od ovog broja, oko 8% turista bilo je iz Bosne i Hercegovine.

U programskom području u Crnoj Gori registrirano je 27,86% svih turističkih dolazaka u 2012. godini, od čega je 22,9% registrirano u tri obalne općine (Herceg Novi, Kotor i Tivat), a preostalih 4,96% registrirano je u 10 općina na sjeveru.

U Bosni i Hercegovini registrirano je 745.537 turističkih dolazaka u 2012. godini od čega su oko 58% bili strani turisti. Glavne turističke destinacije u programskom području su veliki gradovi, Sarajevo i Mostar i Neum, grad na obali. Ova središta su privukla oko 46% svih turističkih posjeta zemlji u 2012. godini, ili oko 69% turističkih posjeta kvalificiranom području.

Kulturni turizam mogao bi dodatno biti unaprijeđen u ovim urbanim centrima s obzirom na njihovo bogato i jedinstveno kulturno naslijeđe i raznovrsnost kulturnih događaja koji se organiziraju tokom čitave godine. Ostali regioni također imaju bogato kulturno naslijeđe ali je ono još uvijek nedovoljno iskorišteno u turizmu. Nezadovoljavajuće stanje kulturnih spomenika i ustanova koje su za njih odgovorne su ključni razlozi.

Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, prirodne parkove i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Središnji i istočni kontinentalni dijelovi kvalificiranog područja su manje razvijeni u smislu turizma, ali imaju značajan potencijal. Ovo su uglavnom planinska područja koja imaju komparativnu prednost za specijalizirane turističke programe fokusirane na novoj „aktivnoj“ vrsti odmora, uključujući i, ali bez ograničenja na, promatranje ptica, skijanje, pješaćenje i biciklizam. S bosanskohercegovačke strane, to su planine Jahorina, Bjelašnica, Igman i Zelengora. S crnogorske strane, Durmitor i Bjelasica i nacionalni parkovi imaju najveći potencijal u ovom smislu. Ova područja nude mnogo mogućnosti za seoski turizam, agro-turizam i eko-turizam, ali one još uvijek nisu istražene.

Usto, turistički resursi, poput mineralnih izvora, slanih jezera ili blata nude mogućnost za različite oblike zdravstvenog/wellness turizma.

Ključne slabosti koje sprječavaju razvoj turizma izvan većih turističkih gradova su nedovoljno razvijena infrastruktura i vještine marketinga, statična i neučinkovita turistička promocija, nedovoljna uključenost kulturnog naslijeđa u turističku ponudu, nepostojanje razmjene podataka s turističkom industrijom, nizak nivo umreženosti između turističkih operatera i drugih sektora poput poljoprivrede,

nedostatak raznovrsnih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga koji bi obuhvatili čitav region i učinili ga atraktivnijim za potencijalne turiste.

Uspješne marketinške kampanje za privlačenje sve većeg broja turista u poznate gradove i na obalu mogle bi biti unaprijeđene kada bi im se predstavila ponuda ostatka kvalificiranog regiona. Ovo bi moglo biti zajednički promovirano kao multietnička i kulturno različita europska destinacija s jedinstvenim kulturnim/historijskim naslijeđem i prelijepom netaknutom prirodom, obalom, planinama, rijekama, kanjonima, toplicama, nacionalnim parkovima i zaštićenim područjima. Između ostalog, takve kampanje mogle bi naglašavati da region nudi mnoge privlačne mogućnosti za aktivne odmore poput pješačenja i biciklizma, kao i alternativne oblike zdravstvenog, eko i seoskog turizma u kombinaciji s organskom poljoprivredom.

Obrazovanje, istraživanje i razvoj

Obrazovni sistem u kvalificiranom području je dobro razvijen kada su u pitanju osnovne i srednje škole i visokoškolske ustanove. U većini gradova je nepismeno manje od 2% stanovnika. Srednje škole se nalaze u svim gradovima u ovom području.

Obrazovni sistemi u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori su slični, s obaveznim osnovnim obrazovanjem i neobaveznim srednjoškolskim i visokoškolskim obrazovanjem uglavnom u javnim školama.

Mreža osnovnog i srednjeg obrazovanja je dobro razvijena ali ustanove i uslovi za učenje su još uvijek ispod željenog nivoa u većini slučajeva. Broj visokoškolskih ustanova je u stabilnom porastu, a nude se različiti programi na dodiplomskom i postdiplomskom nivou.

Povezanost između obrazovnih institucija i poslovnog sektora je, međutim, još uvijek slaba i rezultira neznatnim aktivnostima u oblasti inovacija, istraživanja i razvoja.

Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Usporedba istraživanja tržišta rada koja su proveli državni uredi za statistiku¹⁰ u skladu s preporukama Međunarodne organizacije rada ukazuju na to da su niska stopa zaposlenosti i visoka stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori ili stagnirale ili postale još nepovoljnije u razdoblju od 2007. do 2012. godine.

U istraživanju nije posebno analizirana klima zapošljavanja u kvalificiranom području Bosne i Hercegovine, ali dostupni podaci ukazuju na to da je stopa nezaposlenosti u tom području niža od prosječne stope na nivou države. S druge strane, istraživanja u Crnoj Gori omogućavaju usporedbu razvijenijih središnjih i priobalnih područja s manje razvijenim sjevernim dijelom Crne Gore gdje se nalazi 9 od 14 kvalificiranih općina.

Istraživanja tržišta rada ukazuju na to da je već niska stopa zaposlenosti na sjeveru smanjena sa 31,2% u 2006. na 26,9% u 2012. godini, a da je veoma visoka stopa nezaposlenosti dalje porasla sa 33,2% na 36,5% u 2012. godini. Prema tome, kvalificirano područje u Crnoj Gori ima značajno višu stopu nezaposlenosti od državnog prosjeka a čini se da se ovaj jaz sve više produbljuje.

¹⁰ Institucije koje se bave statistikom u BiH (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine-BHAS, Federalna agencija za statistiku- FOS i Republički institut za statistiku Republike Srpske - RZSRT) http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba i crnogorski ured za statistiku Monstat <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>
http://www.bhas.ba/?option=com_content&view=article&id=113=ba
<http://www.monstat.org/cg/page.php?id=22&pageid=22>

Najviša stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, mladima i ženama.

Nedostatak prilika za zapošljavanje je glavni razlog za brigu u obje države zbog negativnog utjecaja na već niske prihode i životni standard većine stanovnika. Izgledi za veće poboljšanje ove situacije u kratkoročnom razdoblju nisu veliki s obzirom na spor oporavak od posljedica globalne ekonomske krize i potrebe za okončanjem postupka restrukturiranja nekih kompanija u državnom vlasništvu i javnih administrativnih tijela.

U obje države spor proces stvaranja novih radnih mjesta također prate i nepovoljni migracijski trendovi. U Crnoj Gori, tokom proteklih godina zabilježeno je smanjenje od 2,9% ukupne populacije, sa 638.000 u 2007. godini na 619.700 u 2012. godini.

Bez obzira na to, unutrašnje migracije, s manje razvijenog sjevera u razvijenije centralno i priobalno područje, više zabrinjavaju, budući da je sjeverni region izgubio 9,34% stanovnika tokom istog petogodišnjeg razdoblja.

Nepovoljna situacija s migracijama dalje je otežana zbog stabilnog „odljeva mozgova“ što obje države i kvalificirana programska područja ostavlja bez dragocjene i potrebne obučene ljudske radne snage.

Zavisnost od zapošljavanja u javnom sektoru je i dalje velika budući da slaba poduzetnička inicijativa ne stvara dovoljno prilika za alternativno zapošljavanje. Mobilnost radne snage je također mala, posebno prekogranična, zbog restrikcija i administrativnih prepreka koje nameću obje strane kako bi zaštitile svoja tržišta rada.

Ovaj problem je manje izražen u Crnoj Gori gdje je, prema agencijama za zapošljavanje iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 25%–30% nerezidentne radne snage tradicionalno angažirano iz Bosne i Hercegovine. Crnogorske vlasti godišnje izdaju oko 15.000 – 20.000 radnih dozvola za nerezidente gdje su njihove usluge uglavnom potrebne u priobalnim područjima tokom turističke sezone.

I Crna Gora i Bosna i Hercegovina razvile su aktivne politike zapošljavanja i potrebnu institucionalnu infrastrukturu kako bi riješile ova važna pitanja, ali postoji prostor za povećanje njihove učinkovitosti. Bolji rezultati i saradnja s regionom mogli bi posebno biti ostvareni u unaprijeđenju pristupa stručnom obučavanju, stažiranju, neformalnim i cjeloživotnim obrazovnim modulima i programima, kao i povećanom saradnjom između partnera u javnom i privatnom sektoru na tržištu rada.

Kvalificirano područje duž granice uključuje neka od neke od najudaljenijih regiona obje zemlje koje nisu (učinjene) privlačnim ulagačima, što je moglo dovesti do prilika za zapošljavanje. Nepotrebno je naglašavati da bi unaprijeđena saradnja između dviju zemalja, njihovo učestvovanje u zajedničkim ulaganjima i pružanju posebno osmišljenih poticaja mogla povećati atraktivnost ovih graničnih područja zajednici ulagača.

Okoliš i priroda

Kvalificirano područje u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori je poprilično homogeno s prirodnog, geografskog i okolišnog stajališta i karakterizira ga dobro očuvani prirodni okoliš i dragocjeni resursi s relativno malim nivoima zagađenja. S druge strane, postoji i nekoliko „crnih tačaka“ kada je u pitanju zagađenje, i one stvaraju ozbiljne probleme.

Na ovoj teritoriji postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih područja. Prirodni resursi su uglavnom očuvani, ali neke lokacije su izložene većem zagađenju. Najveći zagađivači u ovom regionu su termoelektrana na ugljen u Pljevljima i ljevaonica u Nikšiću.

Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću uzrokuju probleme s otpadom i podzemnim vodama.

Obje strane granice suočavaju se sa sličnim izazovima u osiguravanju uravnoteženog puta ka socijalno-ekonomskom razvoju, uz istovremeno očuvanje izvanrednog prirodnog naslijeđa i ispunjavanja uslova EU-a koji se odnose na okoliš i klimatske promjene.

Jedan od njih je i bolja provedba načela „zagađivač plaća“. Drugi je unaprjeđenje okolišne infrastrukture i upravljanja javnim komunalnim poduzećima, kao i ubrzanje provedbe strategija energetske učinkovitosti i planova aktivnosti koji su usklađeni s EU-om. Posljednje, ali ne i najmanje značajno, je potreba za uklanjanjem minskih polja za koja se još uvijek pretpostavlja da se nalaze u kvalificiranom području.

Postoji nedostatak integriranih i koordiniranih intervencija s obje strane granice kako bi se zaštitio okoliš i promovirao održivi razvoj. Naponi trebaju biti usmjereni ka razvoju i moderniziranju područja pod posebnom zaštitom, informativnih sistema za posjetioce, razmjene programa, informativnih sistema i provedbe javno-privatnih partnerstava u zaštiti prirode.

Između ostalog, neki od prvih koraka u ovom smislu bili bi uspostavljanje novih ili moderniziranje postojećih prekograničnih ustanova za nadzor nad okolišem i djelovanje u slučaju prirodnih katastrofa, podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja, razvoj partnerstava između javnog, privatnog i društvenog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i projekata održivog razvoja i promoviranje principa socijalno odgovornog poslovanja.

Crnogorska vlada je uspostavila agenciju za zaštitu okoliša čiji je zadatak utvrditi, promovirati i pomoći prilikom provedbe sličnih aktivnosti, dok Bosna i Hercegovina nema takvu instituciju na državnom ili entitetskom nivou.

Kultura

Zaštita kulturnog naslijeđa ima solidnu pravnu osnovu i osiguravaju je specijalizirane institucije u obje zemlje.

U Crnoj Gori, institucija zadužena za kulturu je Ministarstvo kulture. Također postoje dvije specijalizirane institucije odgovorne za kulturno naslijeđe, formalno organizirane u okviru Ministarstva kulture. Uprava za zaštitu kulturnog naslijeđa je zadužena za pravna pitanja i zaštitu kulturnog naslijeđa, dok je druga institucija Centar za zaštitu i arheologiju vodeća institucija u oblasti arheologije i očuvanja kulturnog naslijeđa u Crnoj Gori.

Za razliku od Crne Gore, institucije u Bosni i Hercegovini zadužene za kulturu i kulturno naslijeđe su veoma decentralizirane, odnosno, za kulturu su odgovorne institucije u dva entiteta: Ministarstvo obrazovanja i kulture Republike Srpske, s Republičkim institutom za zaštitu kulturnog, historijskog i prirodnog naslijeđa i Federalno ministarstvo kulture i sporta s Institutom za zaštitu kulturnog i prirodnog naslijeđa, dok je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine zaduženo za uspostavljanje osnovnih principa koordinacije i harmonizacije entitetskih planova, kao i za definiranje strategija na međunarodnom nivou.

U objema zemljama općine u koordinaciji s relevantnim ministarstvima i institucijama za zaštitu kulture imaju primarnu odgovornost za brigu, održavanje, upotrebu i zaštitu spomenika od utjecaja

prirode i ljudskih aktivnosti, za to da spomenici budu dostupni javnosti, te za troškove redovnog održavanja.

Saradnja između relevantnih institucija u području kulture je osnažena tokom posljednjih godina.

Nedostatak finansijskih resursa ipak ograničava mogućnost razmjene iskustava, prilika za širenje znanja, organiziranje zajedničkih događaja i aktivnosti vezanih za zaštitu kulturnog naslijeđa.

Kulturna saradnja je bila i još uvijek je važna veza između zajednica s obje strane granice. Programsko područje dijeli veoma slične tradicije, običaje, jezik i kulturno naslijeđe. Postoji veliki broj kulturnih udruženja, udruženja manjina i klubova čiji je cilj očuvanje lokalne tradicije.

Nadalje, još uvijek postoji neistražen potencijal za promoviranje i slavljenje kulturnog i prirodnog naslijeđa u pograničnom području, te povezanosti između iste turističke ponude.

Osnovni zaključci

Topografija pokazuje kvalificirano područje kojim dominiraju planine i slabo naseljena ruralna područja koja su pogođena demografskom neravnotežom budući da se značajan broj stanovnika preselio i još uvijek se seli u urbana područja. Ovo posebno vrijedi za mlade, obrazovane ljude koji na ovaj način povećavaju utjecaj „odljeva mozgova“.

Nadalje, nedostatak prilika za zapošljavanje je glavni razlog za brigu u obje države zbog negativnog utjecaja na već niske prihode i životni standard većine stanovnika.

Cjelokupni nivo ekonomskog razvoja programskog područja je niži od odnosnih državnih prosjeka. Ekonomiju karakterizira poljoprivreda, primarna proizvodnja i nizak nivo aktivnosti koje stvaraju vrijednost. Uglavnom se radi o prilično malim i srednjim poduzećima koja ne posjeduju menadžersko i marketinško iskustvo. Službe za pružanje podrške poslovanju i konsultantske usluge koje bi trebale pružati podršku u poslovanju i jačanju konkurentnosti nisu dovoljno razvijene.

Obrazovni sistem u kvalificiranom području je dobro razvijen kada su u pitanju osnovne i srednje škole i visokoškolske ustanove.

Kulturološke razlike i jezičke barijere su minimalne zbog dugogodišnje dobre saradnje i uzajamnih odnosa.

Osim privlačne obale i gradova, programsko područje u obje zemlje nudi jedinstven krajolik, planine, šume, jezera, čiste rijeke, mineralne i termalne izvore, parkove prirode i zaštićena područja, te veliku bioraznolikost.

Sve navedeno predstavlja endogene vrijednosti i potencijale koji dalje mogu biti iskorišteni za jačanje ekonomskog rasta i socijalne kohezije rasta. Međutim, ovome treba pristupiti na ispravan i održiv način kako bi se izbjegla pretjerana eksploatacija i negativne posljedice na okoliš.

DODATAK 2: SWOT analiza područja

Prioritet 1: Promoviranje prekograničnog zapošljavanja, mobilnosti radne snage i socijalne i kulturne inkluzije.

Ispitanici i intervjuirane institucije označile su tržište rada kao jednu od ključnih slabosti. Nepostojanje prilika za zapošljavanje i mobilnosti radne snage, uz pojavu „odljeva mozgova“ su glavni razlozi za zabrinutost jer imaju negativan utjecaj na već niske prihode i životni standard većeg broja stanovnika.

U rangiranju prilika, tržište rada je na visokom mjestu, dok su mobilnost radne snage i socijalna inkluzija rangirane nisko. S druge strane, karakteristike radne snage za zapošljavanje su na nižem nivou u Crnoj Gori, a na višem u Bosni i Hercegovini. Obrazovanje, rad, socijalna i zdravstvena infrastruktura su označene kao manji prioriteti u programskom području.

Nedostatak ljudskih resursa je označen kao velika prijetnja, i u bosanskohercegovačkim i u crnogorskim institucijama i u bosanskohercegovačkim općinama, dok crnogorske općine misle da se radi o srednje ozbiljnoj prijetnji.

Kada je u pitanju interes za daljnju saradnju, zapošljavanje, mobilnost radne snage i kulturna i socijalna inkluzija nalaze se visoko na popisu zajedničkih prioriteta.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Postojanje komplementarnosti ekonomija kao i sličnosti tržišta; - Historijske veze i zajednički put nude dobru osnovu za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu saradnju; - Nepostojanje jezičkih barijera; - Dobri susjedski odnosi; - Odgovarajući broj graničnih prijelaza; - Postojanje politika zapošljavanja i planova za podršku razvoja privatnog sektora; - Aktivne politike zapošljavanja koje se provode na temelju	- Negativni rast populacije koji dovodi do nepovoljnih demografskih trendova; - Niski životni standardi i starenje populacije na selu; - Nedovoljan kvalitet i kapacitet postojećih graničnih prijelaza; - Ograničen protok informacija na tržištu; „Odljev mozgova“ i migracije; - Rastući trend relativno visoke stope nezaposlenosti u ruralnim područjima; - Niski prihodi i životni standard za	- Povećana tendencija ka/potencijal za konkretnije aktivnosti prekogranične saradnje; - Povećana mobilnost i prilagodba radne snage na novu ekonomsku potražnju; - Veća svijest o i osjetljivost za socijalnu inkluziju marginaliziranih skupina; - Orijentiranost politika na provedbu aktivnih mjera za podršku stvaranja prilika za zapošljavanje u manje razvijenim područjima u regionu (posebna orijentacija treba biti usmjerena na mlade zanatlije u nerazvijenim područjima); - Prekogranična razmjena i saradnja u	- Sve veći depopulacijski trendovi; - Starenje populacije; - Potpuna depopulacija u pojedinim ruralnim mjestima; - Povećana socijalna isključenost nekih sektora (osobe s invaliditetom, manjine, žene i mladi); - Nezaposlenost uzrokovana kolapsom ili restrukturiranjem većih industrija barem u nekim dijelovima kvalificiranog područja; - Nedovoljna

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
IPA programa prekogranične saradnje iz prethodnog razdoblja kroz organiziranje sajмова zapošljavanja i okruglih stolova o posredovanju u zapošljavanju između dviju država.	▪ Mala mobilnost radne snage.	▪ istraživanju potencijala za stvaranje socijalne ekonomije i socijalnog poduzetništva; ▪ Razvoj zajedničkih programa za unaprjeđenje znanja zaposlenih i nezaposlenih; ▪ Zajednički razvoj pozitivnog okruženja u kojem se promoviraju poduzetnička kultura i zapošljavanje, posebno kada su u pitanju mladi.	ulaganja u ljudski kapital i mobilnost radne snage.

Prioritet 2: Zaštita okoliša, prilagodba na klimatske promjene i smanjenje negativnih posljedica klimatskih promjena, sprječavanje rizika i upravljanje.

Institucije i općine su veoma dobro ocijenile zaštitu okoliša. Kvalitet okoliša se smatra najvećom prednošću područja.

Okolišna infrastruktura, posebno postrojenja za prerađu otpada i prikupljanje otpada i kanalizaciju smatraju se najvećim slabostima područja.

Kvalitet okoliša i unaprjeđenje okolišne infrastrukture označeni su kao jedan od najvećih prioriteta i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Učinkovita upotreba održivih prirodnih resursa smatra se jednom od najvećih prilika područja. Općine i institucije u Bosni i Hercegovini i intervjuirane crnogorske institucije vide unaprijeđenu prerađu otpadnih voda kao priliku od manje važnosti, dok su razvoj alternativnih izvora energije i unaprijeđen sistem prikupljanja i odlaganja otpada ocijenjeni kao važnije prilike.

Nedovoljna finansijska sredstva iz državnog budžeta su označena kao najveća prijetnja, što posebno smatraju općine.

Zanimanje za buduću saradnju u okolišnom sektoru je veoma snažna i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
-----------	----------	---------	-----------

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Osnažen pravni i institucionalni okvir za zaštitu okoliša; ▪ Povećana svijest javnosti zahvaljujući, između ostalog, aktivnostima/projektima provedenim u prethodnom programskom razdoblju; ▪ Neki lokalni planovi u obzir uzimaju pristup temeljen na održivom razvoju; ▪ Relativno velika zaštićena prirodna područja.	▪ Nedostatak zajedničkih prekograničnih sadržaja za nadzor nad i sprječavanje prirodnih katastrofa; ▪ Neodgovarajuća infrastruktura i upravljanje javnim komunalijama, posebno u manjim naseljima (vodovod, kanalizacija, kruti otpad); ▪ Nepostojanje odlagališta za kruti otpad i reciklažnih postrojenja; ▪ Slabo provođenje principa „zagađivač plaća“; ▪ Spora provedba strategija energetske učinkovitosti i obnovljive energije i planova aktivnosti.	▪ Usvajanje pravne stečevine EU-a povećat će korist i izgleda za po okoliš prihvatljivi razvoj i zaštitu okoliša, netaknute prirode i dragocjenih resursa; ▪ Moguća upotreba održivih, povoljnih po okoliš i energetski učinkovitih usluga i tehnologija; ▪ Podizanje svijesti o dobrobitima zaštite okoliša i održivog razvoja i povećano učestvovanje javnosti u povezanim postupcima odlučivanja; ▪ Promoviranje i uspostavljanje principa socijalno odgovornog poslovanja; ▪ Partnerstvo javnog, privatnog i civilnog sektora u provedbi inicijativa za zaštitu okoliša i promoviranje programa i projekata održivog razvoja; ▪ Uspostavljanje zajedničkih centara za hitne situacije; ▪ Promoviranje proizvodnje obnovljivih izvora uključujući i prezentacije.	▪ Nezadovoljavajuća postrojenja za otpadne vode, kanalizaciju i odlaganje otpada koja mogu ugroziti javnost i doprinijeti sporijem ekonomskom razvoju; ▪ Infrastrukturna ulaganja koja bi mogla nepovoljno utjecati na okoliš; ▪ Neodrživ ekonomski razvoj i nekontrolirano zagađenje mogu ugroziti kvalitet zraka, vode i tla; ▪ Povećana i nekontrolirana sječa šuma.

Prioritet 3: Promoviranje održivog prijevoza i unaprjeđenje javnih infrastruktura.

Prijevoz i javna infrastruktura ocijenjena je malo ispod prosjeka u Crnoj Gori i prilično nisko u Bosni i Hercegovini.

Kada je u pitanju prijevoz, cestovna infrastruktura se smatra relativnom prednošću, dok se isto odnosi na željeznicu samo u Crnoj Gori. U objema državama postoje relativno važni razvojni planovi za modernizaciju cesta, dok je modernizacija željeznice i javnog prijevoza označena kao relativno važna.

Kada je u pitanju druga javna infrastruktura, snabdijevanje električnom energijom, telekomunikacije/pristup internetu i vodosnabdijevanje su tri glavne prednosti. Upravljanje otpadom, prerada otpadnih voda i druga infrastruktura u oblasti okoliša su ključne slabosti. U smislu prioriteta za daljnji razvoj, poredak je obrnut, i unaprijeđenje okolišne infrastrukture predstavlja veliki prioritet, dok snabdijevanje električnom energijom i telekomunikacije/pristup internetu nisu posebno naglašene u ovim planovima.

Unaprijeđeno održavanje/razvoj postojeće infrastrukture smatra se velikim prioritetom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, u skladu sa stavovima iz upitnika i iz intervjua s institucijama. Razvoj alternativnih izvora energije i unaprijeđenje sistema prikupljanja i odlaganja otpada općine i institucije u Bosni i Hercegovini smatraju velikom prilikom. Istog su stava i u institucijama Crne Gore.

Nedovoljna finansijska sredstva iz državnih budžeta za rješavanje pitanja nedostataka u infrastrukturi (saobraćaj, vodosnabdijevanje, energija) predstavlja najveću prijetnju prema stavovima svih strana. U Crnoj Gori, mnoge općine i institucije navele su i nedostatak zanimanja privatnog sektora za ulaganja u ovim područjima. Nedostatak općinskih sredstava za sufinansiranje projekata, kao i slaba vertikalna i horizontalna koordinacija smatraju se najvećim prijetnjama prema odgovorima datim u Bosni i Hercegovini. Za općine u Crnoj Gori, spor proces decentralizacije i siva ekonomija također su velike prijetnje koje ugrožavaju već slabe kapacitete za ulaganja u kapitalnu modernizaciju infrastrukture.

Zanimanje za buduću saradnju u oblasti unaprijeđenja saobraćaja i javne infrastrukture je prilično malo, što je najočitije u Bosni i Hercegovini.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Postojanje osnovne saobraćajne infrastrukture (relativno dobar kvalitet glavnih cesta); - Postojanje triju međunarodnih aerodroma; - Mogućnost priključivanja na međunarodne pravce.	- Periferna geografska i saobraćajna lokacija u okviru područja Balkana; - Udaljena lokacija graničnih područja unutar njihovih državnih teritorija i od glavnih privrednih središta; - Morfologija regiona negativno utječe na saobraćajnu infrastrukturu; - Težak teren povećava troškove održavanja i izgradnje; - Nepostojanje interesa za mala ulaganja/soft	- Učinkovitiji granični prijelazi koji se mogu nositi s povećanim intenzitetom saobraćaja; - Obnova, modernizacija, proširenje i integracija cestovne infrastrukture; - Veća dostupnost prethodnih studija izvodljivosti i drugih planova/studija; - Razvoj prilika koje nudi buduća Jadransko-jonska makro-regionalna strategija.	- Periferna pozicija kvalificiranog područja u vezi s glavnim saobraćajnim tokovima; - Odgode u provedbi relevantnih infrastrukturnih projekata u oblasti saobraćaja zbog slabe finansijske sposobnosti; - Povećani troškovi prijevoza (unutrašnjeg/vanjskog) zbog nerazvijene saobraćajne infrastrukture; - Zaobilazanje

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
	- projekte; - Postojeća infrastruktura ne osigurava potreban nivo pružanja usluga i sigurnosti cesta.		- regiona zbog loše saobraćajne infrastrukture; - Fragmentacija nadležnosti i odgovornosti u saobraćajnom sektoru (pružaoци usluga).

Prioritet 4: Podrška turizmu i kulturnom i prirodnom naslijeđu.

Turizam temeljen na kulturnom i prirodnom naslijeđu ima veoma visok ukupan rejting i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

U ovom smislu, prirodno naslijeđe smatra se ključnom prednošću dok su turizam i kulturno naslijeđe ocijenjeni kao relativne prednosti područja, iako se ovo ne odnosi na institucije kulture i zabave.

Turizam je ocijenjen veoma visokom ocjenom u razvojnim planovima na svim nivoima vlasti.

Razvoj turističke ponude povezane s kulturnim i prirodnim naslijeđem smatra se jednom od najvećih prilika u regionu, što odgovara jednako visokoj ocjeni dodijeljenoj „Učinkovita i održiva upotreba prirodnih resursa“. Intervjuirane crnogorske institucije također su napomenule da su do sada imale odličnu saradnju s paralelnim institucijama u Bosni i Hercegovini, posebno kada su u pitanju promoviranje kulturnog naslijeđa i turizam.

Ključne prijetnje osim nedostatka finansijskih resursa iz javnog budžeta, kako to vide u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, jesu nepostojanje kvalificiranih ljudskih resursa i, u određenoj mjeri, neriješena pitanja vlasništva nad imovinom.

Kada je u pitanju zanimanje za buduću saradnju u turizmu i oblasti kulturnog i prirodnog naslijeđa, ono je veoma veliko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- Jedinstveni krajolik i resursi (planinska područja pod šumama i izvori vode, jezera, čiste rijeke, mineralni i termalni izvori); - Obalno područje s kvalitetnim plažama kojem se lako	- Slaba integriranost kulturnog naslijeđa u razvoj turističke ponude i nedovoljna iskorištenost kulturnih i zabavnih sadržaja; - Slabe lokalne institucionalne strukture kojima nedostaju kapaciteti za stimuliranje	- Kulturni/historijski turizam i obrazovne aktivnosti kojima se region promovira kao multietnička i privlačna europska lokacija; - Razvoj alternativnih oblika ruralnog turizma i organske poljoprivrede sa mogućnostima za smještaj; - Širenje i međunarodno priznavanje parkova prirode i zaštićenih	- Poslovne barijere, posebno za dobijanje dozvola za izgradnju hotela; - Nedostatak znanja, iskustva i vještina u upravljanju i oglašavanju odredišta; - Nedovoljno resursa za

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
pristupa; ▪ Umjerena kontinentalna klima s različitim utjecajima i plodnim tlom; ▪ Raznolika i dobro očuvana priroda s parkovima prirode i zaštićenim područjima; ▪ Velika bioraznolikost, uključujući vrijedne ljekovite biljke i trave; ▪ Bogato kulturno naslijeđe (historija, arhitektura, tradicija i folklor); ▪ (Djelimično) razvijena turistička infrastruktura.	razvoja turizma; ▪ Nerazvijenost bolničke infrastrukture i nedostatak raznolikih i inovativnih turističkih proizvoda i usluga; ▪ Nerazvijene avionske veze s regionom; ▪ Statična i neučinkovita promocija turizma na državnom nivou; ▪ Nepostojanje centara za koordinaciju i informiranje osim u velikim urbanim centrima; ▪ Sezonski razvoj turizma; ▪ Pojedina područja ostaju zatvorena zbog miniranosti; ▪ Nezadovoljavajuće stanje kulturnog naslijeđa.	područja; ▪ Unaprjeđenje postojeće turističke ponude kroz aktiviranje kulturnih/prirodnih/historijskih resursa i potencijala; ▪ Povećana vidljivost prekograničnog turizma kroz organiziranje pojedinačnih ponuda oko glavnih turističkih i kulturnih potencijala; ▪ Unaprjeđenje bilateralne saradnje u oglašavanju regionalnih turističkih odredišta; ▪ Vidljive privatne inicijative u sektoru turizma koje odgovaraju povećanoj potražnji za wellness, zdravstvenim i eko-turizmom; ▪ Razvoj specijaliziranih turističkih programa fokusiranih na novu „aktivnu“ vrstu odmora; ▪ Zajednički razvoj turističkih proizvoda i njihovo zajedničko oglašavanje; ▪ Biciklizam/pješačenje kao globalni trend.	tekuće održavanje i očuvanje prirodnog, kulturnog i historijskog naslijeđa; ▪ Pretjerana izloženost/pretjerano iskorištavanje određenih lokacija/resursa; ▪ Globalne klimatske promjene mogu utjecati na turizam.

Prioritet 5: Ulaganja u mlade, obrazovanje i vještine.

Obrazovanje, rad, socijalna i zdravstvena infrastruktura su označene kao manji prioriteti u programskom području.

Sistemi primarnog i sekundarnog obrazovanja, postojanje univerziteta i visokoobrazovnih institucija u većim gradovima smatraju se prednostima, dok se nedostatak modernih servisa za strukovno obrazovanje i migriranje mladih i obučanih ljudi u urbane centre i u inostranstvo smatraju ključnim slabostima.

Smatra se da priliku predstavlja razvoj obrazovnih i programa za obučavanje koji su prilagođeni potrebama mladih na tržištu rada i u jačanju veza između obrazovne i poslovne zajednice kako bi se zajednički procijenile i ispunile buduće potrebe za obučenom mladom radnom snagom.

Smatra se da je ključna prijetnja spor ekonomski razvoj, nezadovoljavajuće prilike za zapošljavanje i stalne migracije koje marginaliziraju pogranična područja.

Veoma mali broj institucija i općina izjavio je da je uspostavljena prekogranična saradnja u sektoru obrazovanja. Kada je u pitanju interes za buduću saradnju, ispitani su izrazili prilično mali interes (BiH) ili veoma mali interes (CG) u ovom pogledu.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Dobro razvijeni sistemi primarnog i sekundarnog obrazovanja; ▪ Postojanje univerziteta i visokoobrazovnih institucija; ▪ Postojanje istraživačkih institucija; ▪ Uspostavljeni zajednički sporazumi/pozitivna prethodna iskustva.	▪ Unutrašnja ekonomska migracija mladih i obučene i produktivne radne snage u urbane centre i emigracija u inostranstvo smanjuju radnu snagu i razvojni potencijal kvalificiranog područja; ▪ Ekonomsko i poslovno okruženje je nedovoljno povezano; ▪ Nedostatak modernih strukovnih i obrazovnih servisa; ▪ Nepostojanje koherentnih politika i razvojnih programa; ▪ Ograničeno prekogranično iskustvo; ▪ Nedostatak istraživačkih institucija i konsultantskih	▪ Veći naglasak na obrazovne i programe obuka prilagođene potrebama mladih na tržištu rada; ▪ Jačanje veza između obrazovne i poslovne zajednice s ciljem zajedničke ocjene i zadovoljavanja budućih potreba mlade obučene radne snage; ▪ Promoviranje inicijativa razmjene; ▪ Razvoj i podrška neformalnom obrazovanju mladih i programi razvoja vještina.	▪ Spora tranzicija sistema sekundarnog obrazovanja povećat će jaz između ponude i potražnje na tržištu rada; ▪ Nema promjena u zatvorenom krugu siromaštva, nedostatka obrazovanja i nezadovoljavajućih prilika za zapošljavanje marginalizira pogranična područja i sprječava ekonomski razvoj; ▪ Izoliranost općeg obrazovnog sistema i zatvaranje škola (posebno u udaljenim područjima); ▪ Nedostatak obrazovnih mogućnosti.

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
odnosi i postojanje sporazuma o saradnji; ▪ Iskustvo u provedbi zajedničkih programa; ▪ Proces decentralizacija traje; ▪ Propisi lokalnoj samoupravi pogoduje prekograničnoj saradnji; ▪ Povećani kapaciteti planiranja u lokalnoj administraciji.	okvira politika za lokalni ekonomski razvoj; ▪ Spor proces reforme javne uprave; ▪ Ograničeni administrativni i kapaciteti apsorpcije na lokalnom nivou; ▪ Ograničeno partnerstvo u programiranju i provedbi regionalne razvojne politike; ▪ Nedovoljan iznos javnih sredstava i finansijske autonomije na lokalnom nivou; ▪ Zastarjeli objekti i oprema u sektoru javnih usluga koje se nude na lokalnom nivou.	obje strane sa pravnom stečevinom EU-a; ▪ Razvoj mehanizama za osiguravanje prekogranične institucionalne pomoći i znanja; ▪ Moguće partnerstvo građanskog društva i javne administracije u procesu donošenja odluka i pružanja usluga; ▪ Uvođenje i promoviranje studijskih, obrazovnih, pretkvalifikacionih i stručnih razvojnih programa s dvostrukim ciljem olakšavanja smanjenja broja zaposlenih u javnoj upravi i unaprjeđenja usluga koje se pružaju građanima; ▪ Prijenos znanja i iskustva vezanog za dobru praksu u regionalnoj/lokalnoj upravi i temama važnim za Program prekogranične saradnje; ▪ Uspostavljanje pilot i demonstracijskih projekata od prekogranične važnosti (zdravstvo, socijalna skrb, skrb o djeci, obrazovanje).	političkoj posvećenosti reformi javne uprave na centralnom i lokalnom nivou; ▪ Različita brzina u procesu pristupanja EU-u i preuzimanja pravne stečevine može dovesti do pitanja kompatibilnosti ; ▪ Velika podložnost viših zvaničnika političkim promjenama.

Prioritet 7: Povećanje konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća, trgovina i ulaganja.

Razvoj malih i srednjih poduzeća i povećanje konkurentnosti, trgovine i ulaganja ocijenjena su visokom ocjenom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Dok konkurentnost i ekonomski razvoj nisu ključne prednosti nego slabosti u ovom nerazvijenom području, dostupnost poslovnih lokacija i područja, uključujući industrijske zone i inkubatore predstavlja samo srednje važan prioritet u općinskim razvojnim planovima obiju država. Nadalje, nivo saradnje i okupljanja u klastere malih i srednjih poduzeća je nizak, a promoviranje poslovnih prilika u području je neodgovarajuće.

Kada je u pitanju rangiranje mogućnosti u upitnicima, razvoj malih i srednjih poduzeća ocijenjen je najvišim ocjenama. Dodatne mogućnosti se vide u razvojnim kapacitetima za poljoprivrednu proizvodnju i prerađu hrane, standardizaciju i certificiranje lokalnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija, i, na kraju spiska, u uspostavljanju poslovnih inkubatora i/ili industrijskih zona.

Određeni broj institucija i privrednih komora također je naveo da saradnja između struktura za podršku poslovanju i promoviranje ulaganja i poslovnih prilika u području mogu biti unaprijeđene.

S druge strane, najveća prijetnja je siva ekonomija, nedostatak menadžerskih vještina i kvalificiranih ljudskih resursa i neriješenih pitanja vlasništva.

Zanimanje za saradnju u povećanju konkurentnosti, razvoj poslovanja i malih i srednjih poduzeća i ulaganja veoma je veliko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
▪ Dobro razvijena proizvodnja energije i distributivna mreža; ▪ Rastući broj i promet sektora malih i srednjih poduzeća; ▪ Postojeća industrijska baza (npr. tekstilna, hemijska industrija, proizvodnja i isporuka energije, prerađivačka industrija i hrane) trenutno se restrukturira kako bi bila	▪ Nizak nivo saradnje i okupljanja malih i srednjih poduzeća u klastere; ▪ Nizak nivo dodate vrijednosti u prerađivačkoj industriji; ▪ Nedovoljno državnih/lokalnih i stranih direktnih ulaganja što ugrožava modernizaciju i restrukturiranje pograničnih područja i njihovih zastarjelih i nekonkurentnih industrijskih i poljoprivrednih resursa; ▪ Neadekvatno	▪ Iskorištavanje prednosti CEFTA sporazuma kako bi se povećao izvozni potencijal; ▪ Razvoj i iskorištavanje veza između lokalnih privrednih sektora kako bi se ostvarila dobit od lanaca isporuke i klastera i konkurentnost i daljnji ekonomski rast; ▪ Unaprijeđenje poduzetništva i kvaliteta proizvoda kroz prekogranične inicijative; ▪ Tržišni potencijal za stvaranje ekonomske saradnje koja vodi do prerađivanja	▪ Nepostojanje snažnog opredjeljenja za uklanjanje regionalnih razvojnih razlika i podrške bržem ekonomskom rastu manje razvijenih regiona barem u dijelu kvalificiranog područja; ▪ Sporo usvajanje tehničkih i standarda kvaliteta EU-a; ▪ Neadekvatna promocija regionalnog poslovanja i prilika za ulaganja.

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
- konkurentnija u budućnosti; ▪ Relativno dobro razvijena zanatska industrija; ▪ Prikladna klima za proizvodnju vina, voća, povrća, duhana, medicinskog i ljekovitog bilja i zdravih prehrambenih proizvoda; ▪ Tradicija oblasti određenih poljoprivrednih proizvoda prepoznata na inostranim tržištima; ▪ Postojanje osnovnih struktura za podršku poslovanju.	- razvijena lokalna infrastruktura; ▪ Nedovoljan razvoj sofisticiranih struktura i usluga za pružanje podrške poslovanju; ▪ Ekonomija u ruralnim krajevima kvalificiranog područja često je segmentirana, jednoobrazna i marginalizirana; ▪ Slab pristup finansijama, posebno za mala i srednja poduzeća i poduzetnike u ruralnim područjima.	- bioloških proizvoda; ▪ Povećana prekogranična saradnja između struktura koje podržavaju poslovanje u industriji i uslužnim sektorima; ▪ Brendiranje regionalnih proizvoda; ▪ Potencijal za partnerstvo javnog sektora i bankarskog sektora u unaprjeđenju pristupa finansiranju za mala i srednja poduzeća i poduzetnike u ruralnim područjima i podrške razvoju lokalne infrastrukture; ▪ Unaprjeđenje servisa za odlaganje otpada i kanalizacije će povećati ekonomski potencijal područja; ▪ Potencijalni razvoj alternativnih/obnovljivih izvora energije.	

Prioritet 8: Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a.

Jačanje istraživanja, tehnološki razvoj, inovacije i ICT ocijenjeni su relativno niskom ocjenom.

Istraživanje i razvoj prepoznati su kao ključne slabosti od strane općina i institucija u obje države. Međutim, nalazi se nisko na nivou općinskih razvojnih planova.

Ocjena dostupnosti povezane infrastrukture varira od visoke kada su u pitanju telekomunikacije i pristup internetu, do niske kada se radi o dostupnosti lokacija. One su ocijenjene malo višom ocjenom, ali se ne nalaze visoko na spisku općinskih razvojnih planova.

Buduće prilike, tehnološki razvoj i inovacije, kao i pristup i kvalitet ITC-a ocijenjene su najnižom ocjenom i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

Glavne prijetnje vide se u nedostatku odgovarajuće svijesti javnosti, strategija i akcionih planova, kao i u nedostatku kvalificiranih ljudskih resursa.

Zanimanje za saradnju u jačanju istraživanja, tehnološkog razvoja, inovacija i ICT-a je veoma nisko i u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori.

SWOT

Prednosti	Slabosti	Prilike	Prijetnje
Dobro razvijena telekomunikaciona mreža; - Postojanje ICT poslovnih inkubatora u većim gradovima; - Relativno dobro obrazovane mlađe generacije i sveukupno unaprijeđeni pristup mogućnostima za usvajanje novih znanja u ovim područjima.	- Nizak udio modernih tehnologija koje se koriste u poljoprivredi i industriji; - Nedostatak državne podrške istraživanju, tehnološkom razvoju, inovacijama i ICT-u; - Slaba promocija i svijest javnosti o inovacijama i postojećim mehanizmima podrške inovatorima.	- Povećan broj internetskih priključaka i pristupa novim tehnologijama; - Razvoj ICT poslovnih inkubatora i centara za inovacije u kvalificiranom regionu; - Promoviranje i podizanje svijesti javnosti o dobrobitima inovacija i podrške inovacijama; - Unaprijeđenje postojećih i razvoj novih poticaja istraživanjima, tehnološkom razvoju, inovacijama i ICT-u.	- Nastavljeno zanemarivanje javnih ulaganja u istraživanje, tehnološki razvoj, inovacije i ICT; - Ograničen kapacitet i prilagodba novim trendovima; - Mala privlačnost kvalificiranog regiona za domaće i strane ulagače.

DODATAK 3: Komparativna analiza upitnika za općine

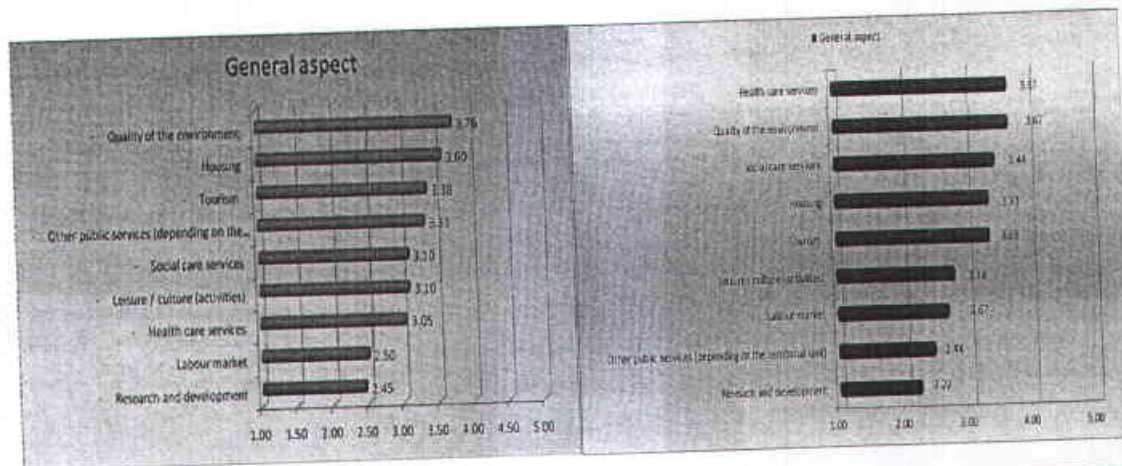
Procjena prednosti i slabosti svake teritorijalne jedinice općine

Bosna i Hercegovina

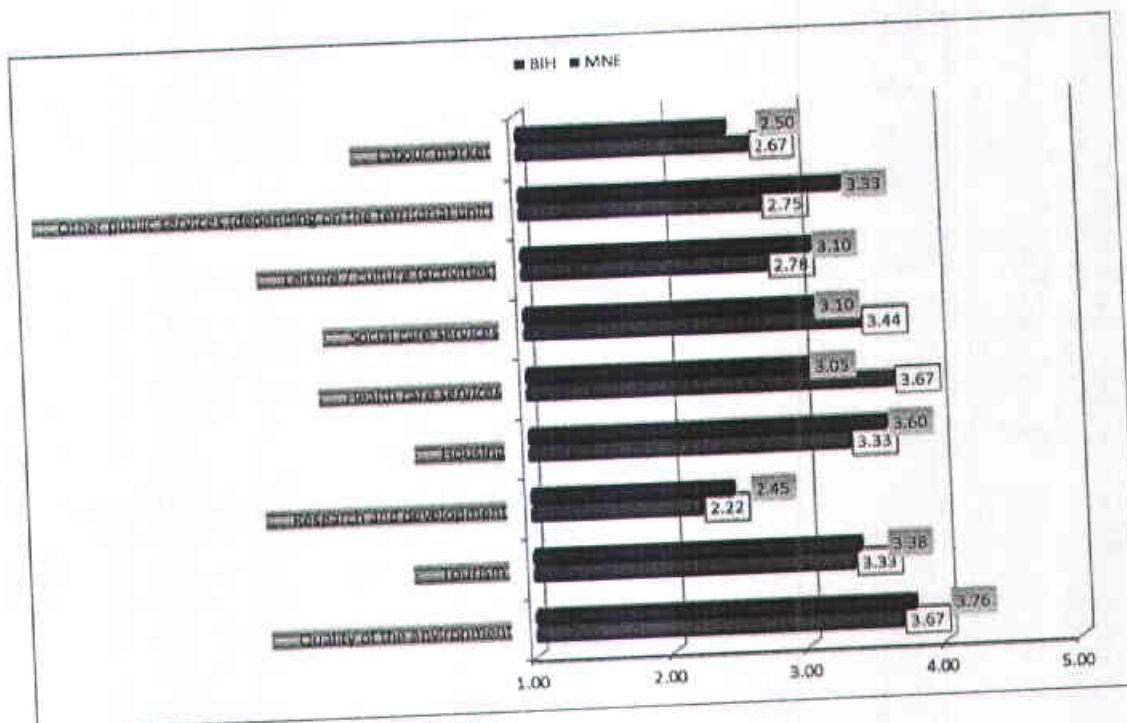
Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Opći aspekt

Opći aspekt	Opći aspekt
- Kvalitet okoliša	- Usluge zdravstvene zaštite
- Stambeno zbrinjavanje	- Kvalitet okoliša
- Turizam	- Usluge socijalne skrbi
- Druge javne usluge (zavisno od...)	- Stambeno zbrinjavanje
- Usluge socijalne skrbi	- Turizam
- Slobodne/kulturne aktivnosti	- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge zdravstvene zaštite	- Tržište rada
- Tržište rada	- Druge javne usluge (zavisno od teritorijalne jedinice)
- Istraživanje i razvoj	- Istraživanje i razvoj

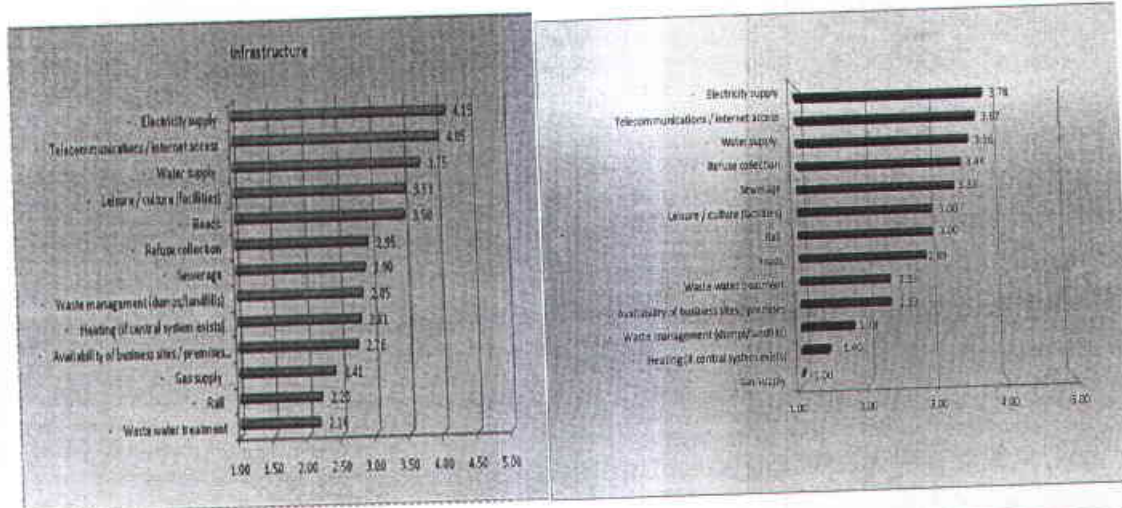
- Tržište rada
- Druge javne usluge (zavisno od teritorijalne jedinice)
- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge socijalne skrbi
- Stambeno zbrinjavanje
- Istraživanje i razvoj
- Turizam
- Kvalitet okoliša

INFRASTRUKTURA

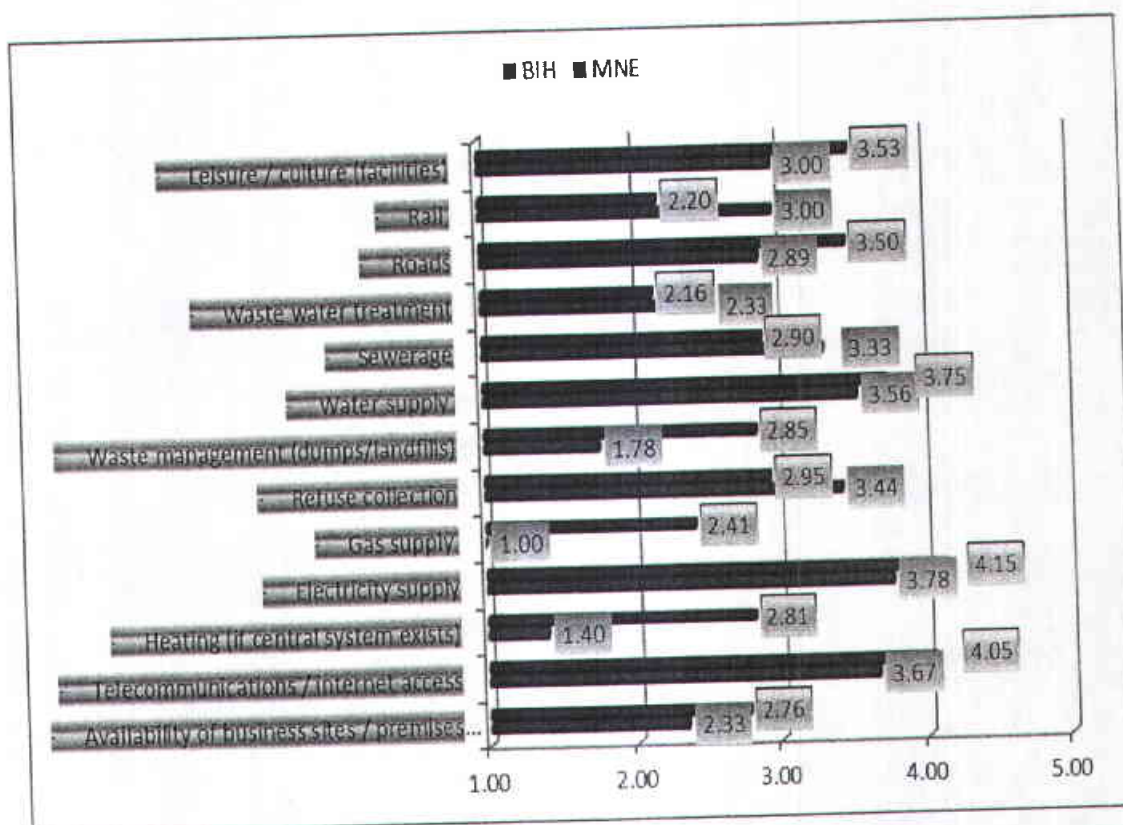
Bosna i Hercegovina

Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Infrastruktura	
- Snabdijevanje električnom energijom	- Snabdijevanje električnom energijom
- Telekomunikacije/pristup internetu	- Telekomunikacije/pristup internetu
- Snabdijevanje vodom	- Snabdijevanje vodom
- Rekreacioni/kulturni sadržaji	- Skupljanje otpada
- Ceste	- Kanalizacija
- Kanalizacija	- Rekreacioni/kulturni sadržaji
- Upravljanje otpadom (deponije/odlagališta)	- Željeznice
- Grijanje (ukoliko postoji centralni sistem)	- Ceste
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija...	- Pročišćavanje otpadnih voda
- Snabdijevanje gasom	- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija...
- Željeznice	- Upravljanje otpadom (ukoliko postoji centralni sistem)
- Pročišćavanje otpadnih voda	- Grijanje (ukoliko postoji centralni sistem)
	- Snabdijevanje gasom

- Rekreativni/kulturni sadržaji
- Željeznice
- Ceste
- Pročišćavanje otpadnih voda
- Kanalizacija
- Vodosnabdijevanje
- Upravljanje otpadom (deponije/odlagališta)
- Skupljanje otpada
- Snabdijevanje gasom
- Snabdijevanje električnom energijom
- Grijanje (ukoliko postoji središnji sistem)
- Telekomunikacije/pristup internetu
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija

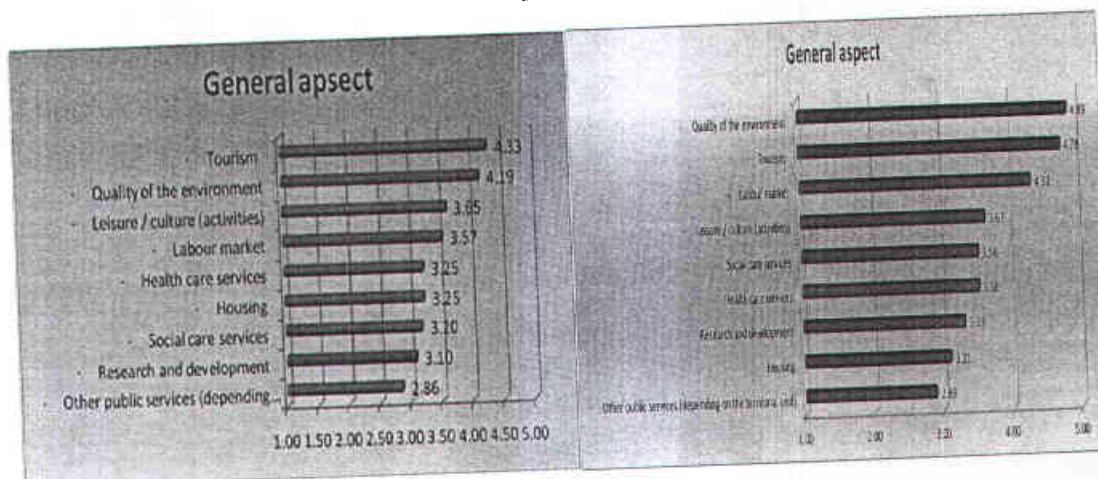
Ocjena razvojnih i infrastrukturnih prioriteta svake teritorijalne jedinice

Bosna i Hercegovina

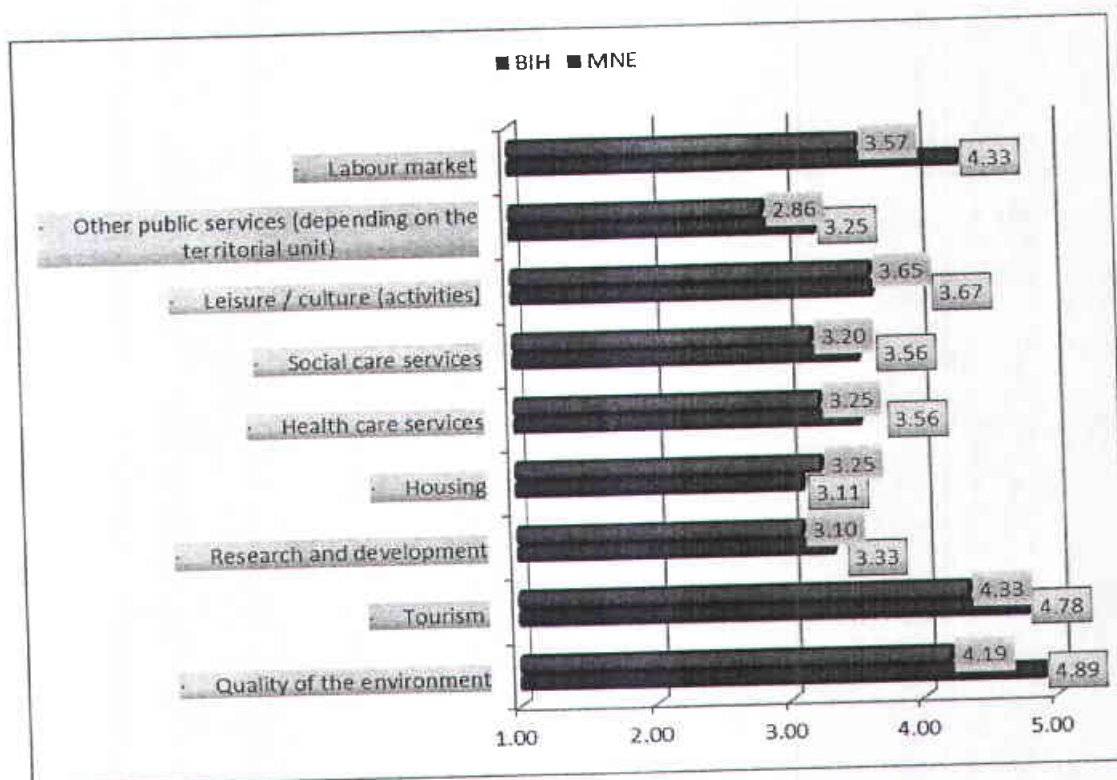
Crna Gora

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Opći aspekt

Opći aspekt	Opći aspekt
- Turizam	- Kvalitet okoliša
- Kvalitet okoliša	- Turizam
- Slobodne/kulturne aktivnosti	- Tržište rada
- Tržište rada	- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge zdravstvene zaštite	- Usluge socijalne skrbi
- Stambeno zbrinjavanje	- Usluge zdravstvene zaštite
- Usluge socijalne skrbi	- Istraživanje i razvoj
- Istraživanje i razvoj	- Stambeno zbrinjavanje
- Druge javne usluge (zavisno...)	- Druge javne usluge (zavisno od teritorijalne jedinice)

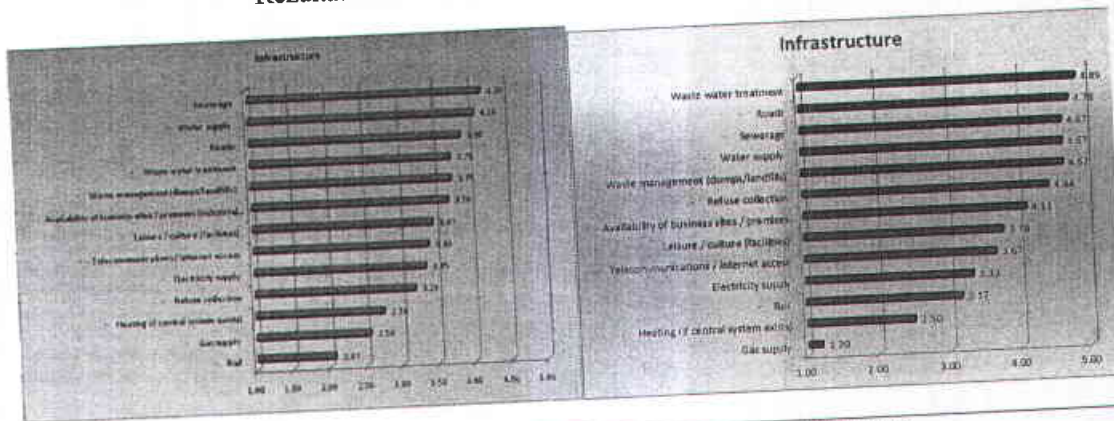
- Tržište rada
- Druge javne usluge (ovisno od teritorijalne jedinice)
- Slobodne/kulturne aktivnosti
- Usluge socijalne skrbi
- Usluge zdravstvene zaštite
- Stambeno zbrinjavanje
- Istraživanje i razvoj
- Turizam
- Kvalitet okoliša

INFRASTRUKTURE

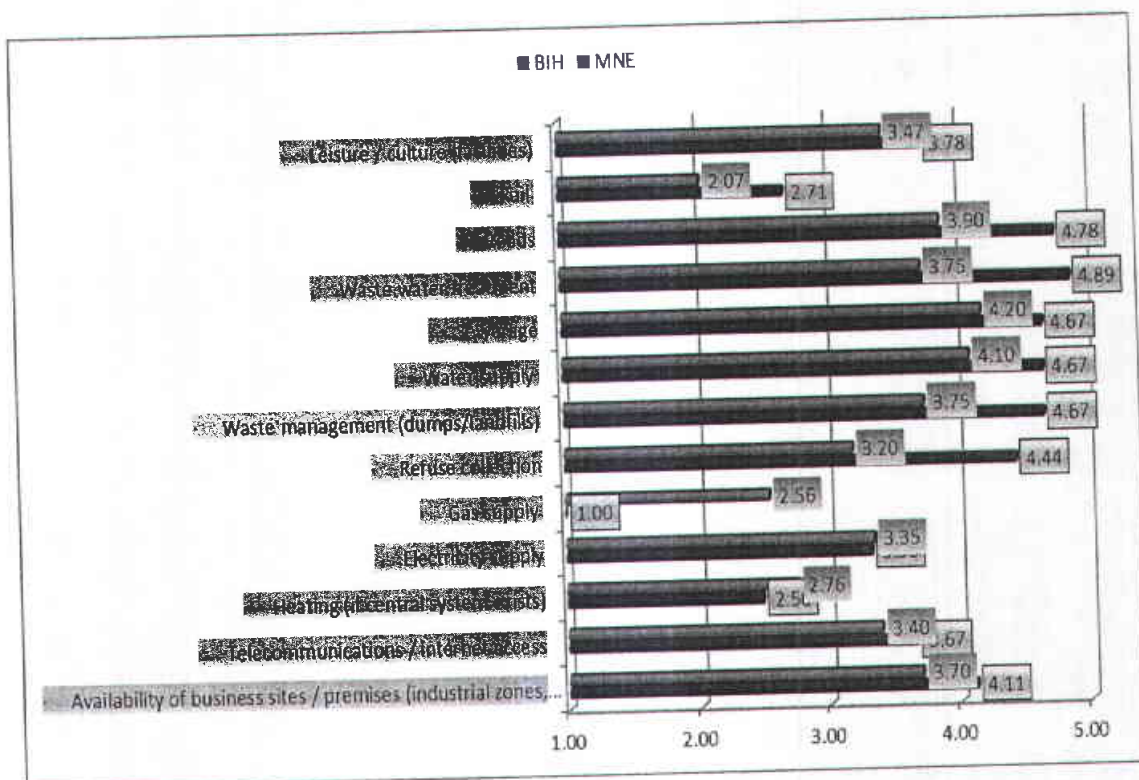
Crna Gora

Bosna i Hercegovina

Rezultati između 1 (velika slabost) i 5 (izrazita prednost)

Infrastruktura	Infrastruktura
- Kanalizacija	- Pročišćavanje otpadnih voda
- Vodosnabdijevanje	- Ceste
- Ceste	- Kanalizacija
- Pročišćavanje otpadnih voda	- Vodosnabdijevanje
- Upravljanje otpadom (deponije/odlagališta)	- Upravljanje otpadom (deponije/odlagališta)
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija	- Skupljanje otpada
- Rekreacioni/kulturni sadržaji	- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija
- Telekomunikacije/pristup internetu	- Rekreacioni/kulturni sadržaji
- Snabdijevanje električnom energijom	- Telekomunikacije/pristup internetu
- Skupljanje otpada	- Snabdijevanje električnom energijom
- Grijanje (ukoliko postoji centralni sistem)	- Željeznice
- Snabdijevanje gasom	- Grijanje (ukoliko postoji centralni sistem)
- Željeznice	- Snabdijevanje gasom

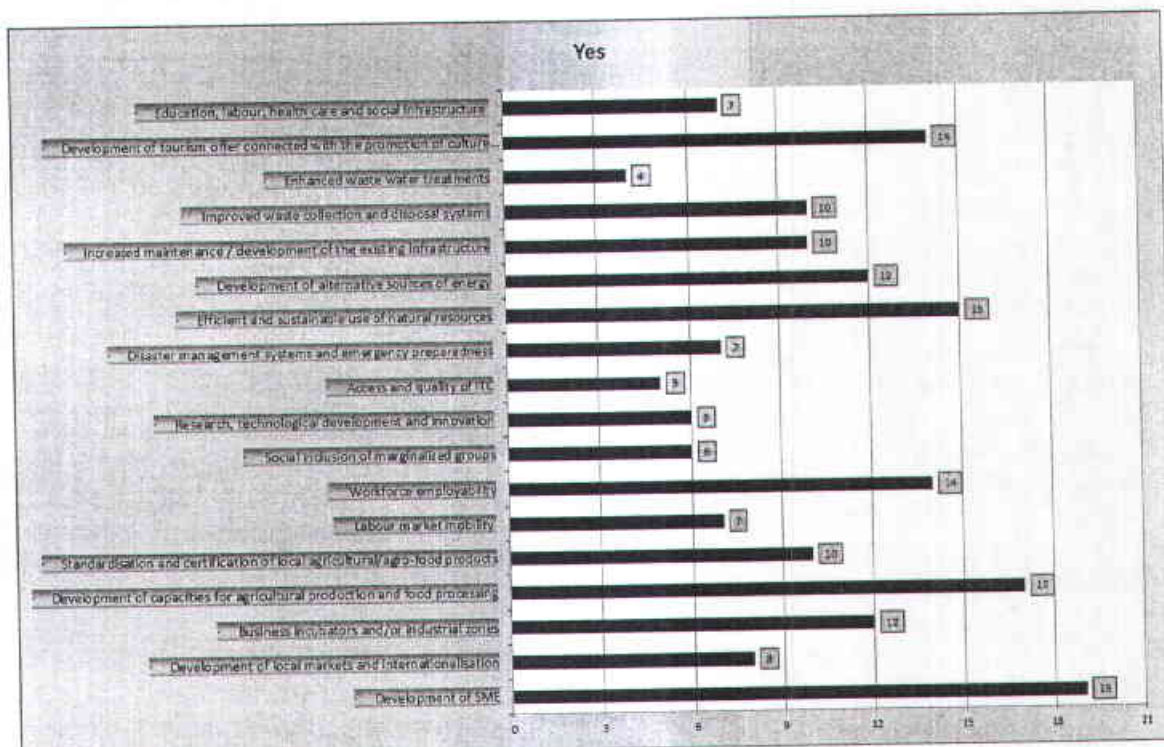

- Rekreativni/kulturni sadržaji
- Željeznice
- Ceste
- Pročišćavanje otpadnih voda
- Kanalizacija
- Vodosnabdijevanje
- Upravljanje otpadom (deponije/odlagališta)
- Skupljanje otpada
- Snabdijevanje gasom
- Snabdijevanje električnom energijom
- Grijanje (ukoliko postoji centralni sistem)
- Telekomunikacije/pristup internetu
- Dostupnost poslovnih objekata/prostorija (industrijske zone, ...)

Glavne prilike prema mišljenju općina

Broj pozitivnih odgovora

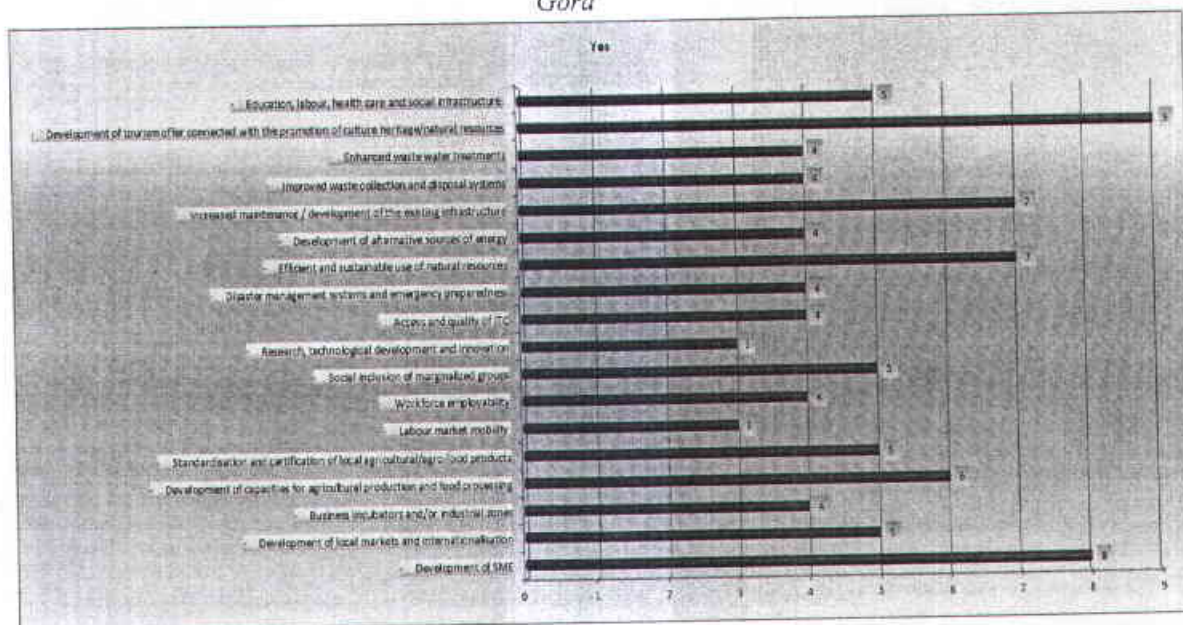
Bosna i Hercegovina

Da

- Obrazovanje, rad, zdravstvena zaštita i socijalna infrastruktura
- Razvoj turističke ponude povezan s promoviranjem kulture
- Poboljšano pročišćavanje otpadnih voda
- Poboljšan sistem prikupljanja otpada i zbrinjavanja
- Povećano održavanje/razvoj postojeće infrastrukture
- Razvoj alternativnih izvora energije
- Učinkovito i održivo korištenje prirodnih resursa
- Sistemi upravljanja u kriznim situacijama i pripravnost u hitnim slučajevima
- Pristup i kvalitet ITC-a
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije
- Socijalna uključenost marginaliziranih skupina
- Zapošljivost radne snage
- Mobilnost tržišta rada
- Standardizacija i certifikacija lokalnih poljoprivrednih proizvoda
- Razvoj kapaciteta za poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane
- Poslovni inkubatori i/ili industrijske zone
- Razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija
- Razvoj malih i srednjih poduzeća

Crna Gora

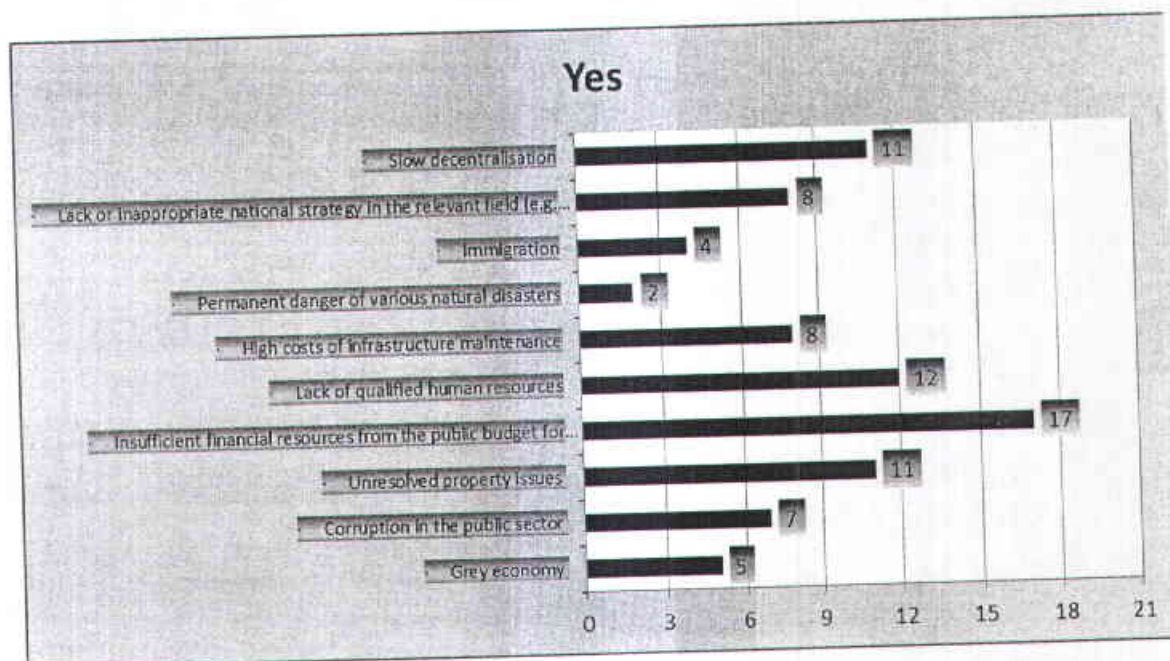
Da

- Obrazovanje, rad, zdravstvena zaštita i socijalna infrastruktura
- Razvoj turističke ponude povezan s promoviranjem kulturne baštine/prirodnih resursa
- Poboljšano pročišćavanje otpadnih voda
- Poboljšan sistem prikupljanja otpada i zbrinjavanja
- Povećano održavanje/razvoj postojeće infrastrukture
- Razvoj alternativnih izvora energije
- Učinkovito i održivo korištenje prirodnih resursa
- Sistemi upravljanja u kriznim situacijama i pripravnost u hitnim slučajevima
- Pristup i kvalitet ITC-a
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije
- Socijalna uključenost marginaliziranih skupina
- Zapošljivost radne snage
- Mobilnost tržišta rada
- Standardizacija i certifikacija lokalnih poljoprivrednih proizvoda
- Razvoj kapaciteta za poljoprivrednu proizvodnju i preradu hrane
- Poslovni inkubatori i/ili industrijske zone
- Razvoj lokalnih tržišta i internacionalizacija
- Razvoj malih i srednjih poduzeća

Glavne prijetnje prema mišljenju općina

Broj pozitivnih odgovora

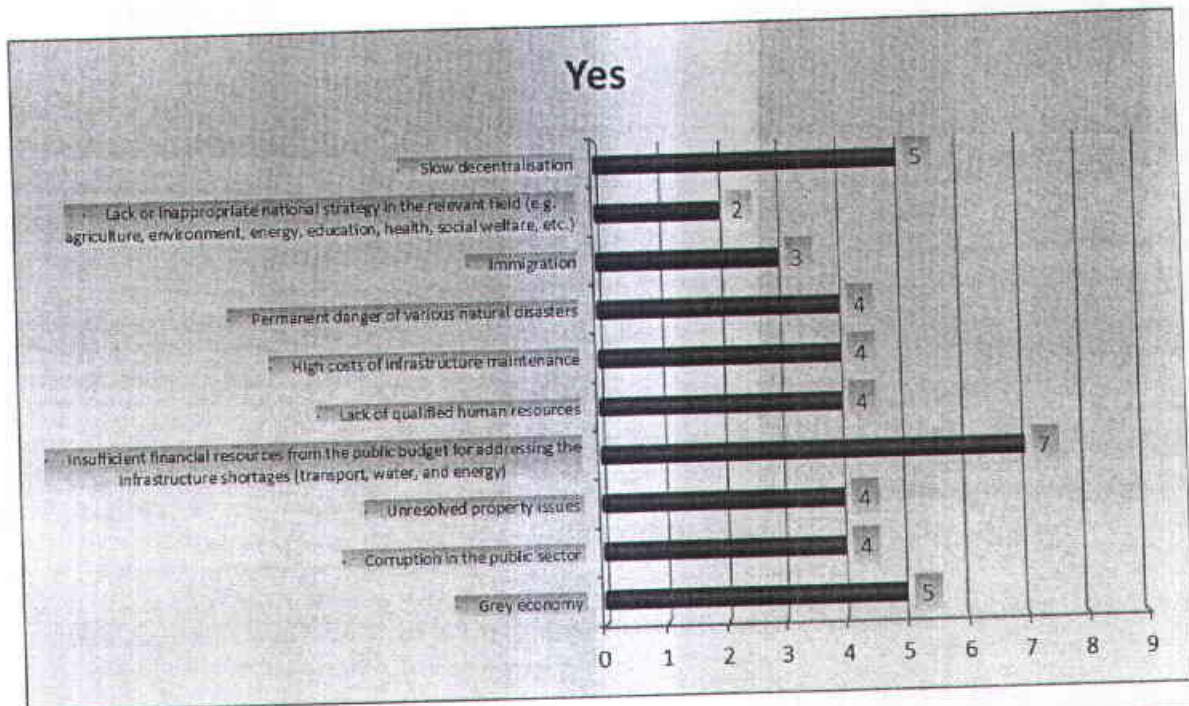
Bosna i Hercegovina

Da

- Spora decentralizacija
- Nepostojanje ili neprikladna nacionalna strategija u odgovarajućem području (npr...)
- Imigracija
- Stalna opasnost od raznih prirodnih katastrofa
- Visoki troškovi održavanja infrastrukture
- Nedostatak kvalificiranih ljudskih resursa
- Nedovoljno finansijskih sredstava iz javnog budžeta za...
- Neriješena pitanja u vezi nekretnina
- Korupcija u javnom sektoru
- Siva ekonomija

Crna Gora

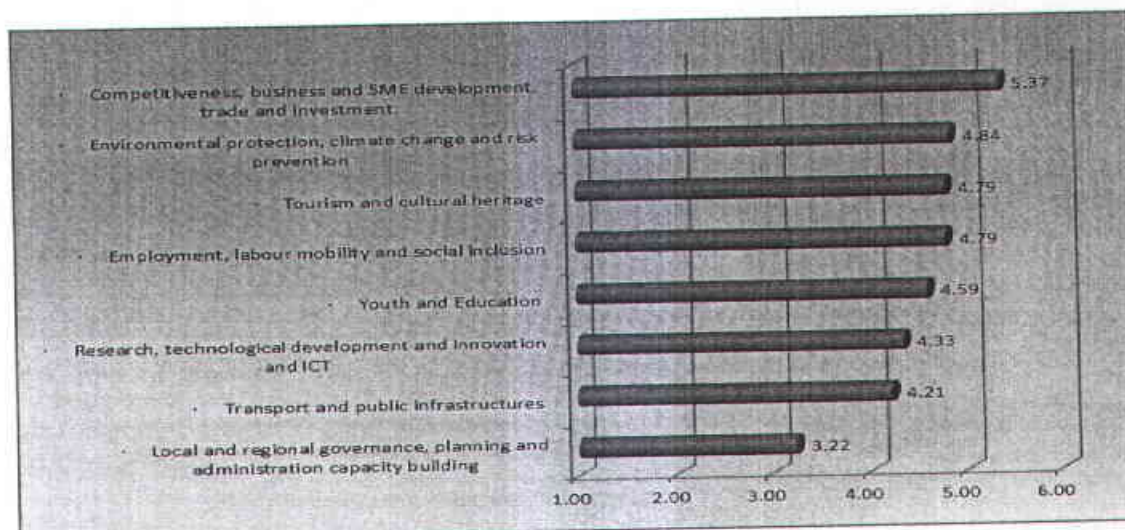

Da

- Spora decentralizacija
- Nepostojanje ili neprikladna nacionalna strategija u odgovarajućem području (npr. poljoprivreda, okoliš, energija, obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb, itd.)
- Imigracija
- Stalna opasnost od raznih prirodnih katastrofa
- Visoki troškovi održavanja infrastrukture
- Nedostatak kvalificiranih ljudskih resursa
- Nedovoljno finansijskih sredstava iz javnog budžeta za rješavanje problema infrastrukture (transport, voda i energija)
- Neriješena pitanja u vezi nekretnina
- Korupcija u javnom sektoru
- Siva ekonomija

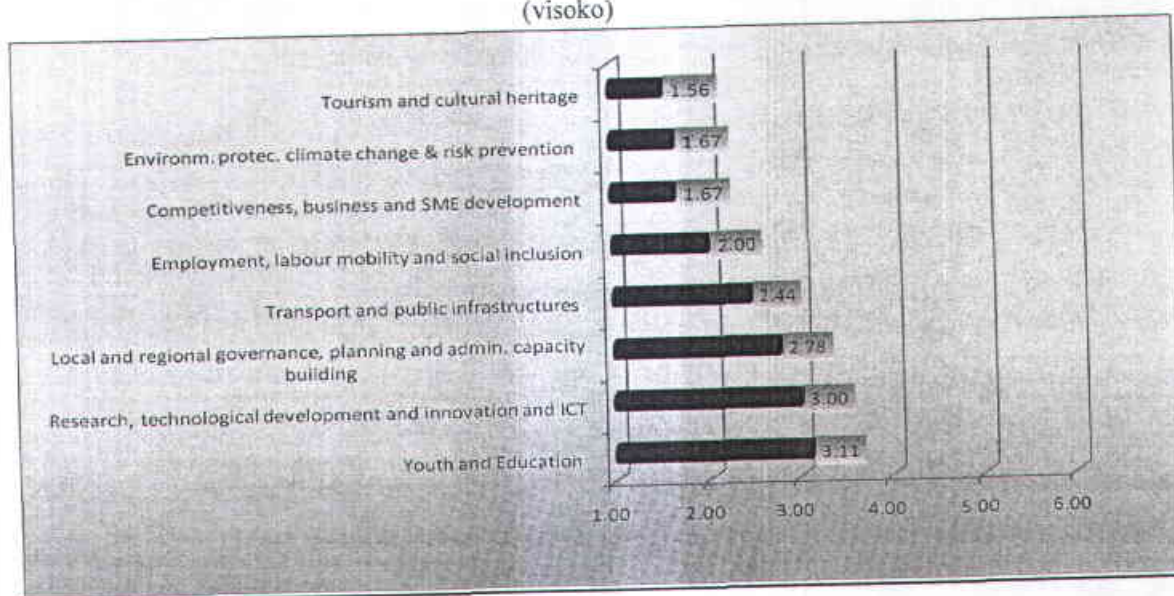
Preferirana područja saradnje s paralelnim institucijama

Bosna i Hercegovina: rezultati su između 1 (nisko) i 6 (visoko)

- Konkurentnost, poslovanje i razvoj malih i srednjih poduzeća, trgovina i investicije
- Zaštita okoliša, klimatske promjene i sprječavanje rizika
- Turizam i kulturna baština
- Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna uključenost
- Mladi i obrazovanje
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije i ICT
- Transport i javne infrastrukture
- Lokalno i regionalno upravljanje, planiranje i jačanje administrativnih kapaciteta

Crna Gora: rezultati su između 1 (nisko) i 6 (visoko)

- Turizam i kulturna baština
- Zaštita okoliša, klimatske promjene i sprječavanje rizika
- Konkurentnost, poslovanje i razvoj malih i srednjih poduzeća
- Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna uključenost
- Transport i javne infrastrukture
- Lokalno i regionalno upravljanje, planiranje i jačanje administrativnih kapaciteta
- Istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije i ICT
- Mladi i obrazovanje